

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelseskrift

til

de offentlige Examinere

i

Metropolitanskolen

i Juni og Juli 1857.

1. Geognostiske Skizzer fra Moen af Cand. mag., Adjunct C. Fogh.
 2. Skolefetterretninger af Rector, Prof. B. Vorgen.
-

Kjøbenhavn.

Trykt hos Universitetsbogtrykker J. G. Schulz.

De efterfølgende Skizzer udgjøre det væsentlige Indhold af en Afhandling, som Universitetet tilkjendte sin Medaille i Maret 1850. Dog er den første af dem, Nutiden, underkastet en omhyggelig Revision, ved hvilken Hr. Prof. Hall-Nasmussen har ydet mig sin værdifulde Bistand, og adskillige theoretiske Betragtninger over Kullesteensdannelsen, som jeg nu maa ansee for umodne, ere udeladte. I Maret 1851 udkom Buggaards store Værk over Møen, hvorved Meget af hvad der her er fremstillet har tabt Nyhedens Interesse; men da jeg i væsentlige Punkter afviger fra den nævnte Forfatter, og min Afhandling dog endnu bestandig indeholder adskillige nye Bidrag til denne Des Geognosi, har jeg troet at burde modtage det Tilbud, som Skolens Rector har gjort mig om dens Optagelse i dette Aars Program.

C. Fogh.

Geognostiske Skizzer

fra Moen.

Af

C. Fogh,

Cand. mag., Adjunct.

Nutiden.

Ifølge et gammelt Sagn, siger Paludan ¹⁾ i sin Moens Beskrivelse, skal Moen i det 12te Aarhundrede have bestaaet af syv Øer; men han angiver ikke, om dette blot er et Sagn, der gaaer i Folkemunde der paa Øen, eller et historisk Sagn, som han har fundet hos en eller anden gammel Forfatter. Jeg finder det naturligt, at en saadan Tro kan opstaae paa en Ø, hvor saa mange af de Mosedrag, der gjennemskjære den, naae Havet, især naar man betænker, hvor skarpt et Die den menige Mand har for Ligheder i Naturen og med hvor stor Lyst han griber det Usædvanlige fremfor det Almindelige. Sagn om en Forening mellem nu adskilte Lande, som mellem Moen og Falsler eller mellem Moen og Sjælland eller Nygen, eller om en tidligere Adskillelse mellem hvad der nu danner Øet, eller om store odelæggende Vandfloder, ere ham ligesaa velkomne som Sagn om Jetter og Bussemænd og opbevares troligen fra Slægt til Slægt. Endnu naturligere finder jeg det, at denne Tro er bleven til Overbeviisning blandt Beboerne, naar den udtales i en Bog, der er saa udbredt paa Moen som den omtalte. Da det tillige er bekjendt, at Paludan gjorde sig megen Umage for rundtom paa Øen at samle mundtlige Meddelelser til sin Beskrivelse, hvorved han ofte

¹⁾ Moen, beskrevet af Paludan. I. 50.

forhævedes med upaalidelige Historier, kunde jeg ikke tillægge denne hans Bemærkning stor Betydning, ligesaa lidt som den Omstændighed, at hver Mænd, jeg traf i Moserne, baade kunde fortælle mig Sagnet og vise, hvor Havet før havde gaaet.

For nu at komme til nogenlunde Sikkerhed i dette interessante Punkt, havde jeg da baade at undersøge, hvorvidt overhovedet Høideforholdene og Jordlagenes Bestaffenhed tillode en saadan Menings Antagelse, og tillige ved Eftergravninger i Moserne selv at hente Beviser for eller imod den Mening, at Havet tidligere har indtaget deres Plads, samt endelig at lade de historiske Vidnesbyrd tale. Om hiin Inddeling i 7 Døer har jeg imidlertid Intet kunnet finde hos alle de Forfattere, der have beskrevet Møen, undtagen netop hos Paludan; derimod taler Sandvig ¹⁾ om tre Døer, og næsten alle Forfattere angive, at Den før har været deelt i to Dele ved et Sund, der gik fra den nordlige Strand til den sydlige gennem Somose, Borre Mose med Borre Sø, Nyborre Mose og Budsemark Mose forbi Landsbyen Borre, der nu ligger midt inde i Landet, og jeg vil derfor først meddele de Resultater, jeg er kommen til med Hensyn til denne Forandring i Forholdet mellem Hav og Land, før jeg berører mine Undersøgelser af de andre Moser.

Borreby ligger paa en lille Holm af Kullesteensleer eller Sand midt i den Eng, der er en umiddelbar Forlængelse mod Syd af Borre Mose; den er en ringe Landsby uden Selveiergaarde, og dens forfaldne Huse bære intet Spor af, at den før har seet skønnere Dage.

Dg dog er dette saa. Den var i Middelalderen en Kjøbstad, der havde sit eget Byvaaben med Overskrift: S. Civitatis Borøe og Privilegier, der bleve fornyede og udvidede af

¹⁾ Omstændelig og tilforladelig Beskrivelse af Den Møen af Sandvig 1776. S. 7.

Christian den Første ¹⁾, Kong Hans og Christian den Anden ²⁾. I Christian den Tredies og Frederik den Andens Tid har Borre imidlertid sikkert allerede ophørt med at være Kjøbstad. Jacobsen ³⁾ nævner den ikke i sin Liste over Kjøbstæderne i disse Kongers Tid; heller ikke findes den opført i den Fortegnelse over Kjøbstæderne i Danmark i Maret 1580, der er meddeelt i Danske Magazin, Tom. VI. 224. Vel findes i Moens Herredsbog, 1729, den Bemærkning: „Borre har fordmum haft Kjøbstæds Privilegier, givet af Kong Friederich III 1648“, men dette grunder sig maaskee kun paa ⁴⁾, at Beboerne havde ansøgt derom, eller i det Høieste paa, at de havde erholdt enkelte Rettigheder eller Friheder i Lighed med Kjøbstæder, for at bøde paa deres tiltagende Forarmelse. Derved skete det, at Byer ikke sjeldent i ældre Fortegnelser bleve henreguede til Kjøbstæderne uden i Virkelighed at være det. Saaledes anfører Jacobsen ⁵⁾, hvorledes Gilleleje og Brøndehofve paa Moen ere opførte som Kjøbstæder paa en Liste af Marts 1564, uagtet de vistnok aldrig have været Kjøbstæder.

Dens oprindelige Navn har været Østerborg, Østerburgh eller Øster-Borre ⁶⁾, hvilket sees af Christian den Førstes aabne Brev af 1460, hvori han kalder Beboerne „vore elskelige Borgere og Menighed af Østerburgh paa Moen“, og af en Ansøgning fra Byens Indvaanere til Frederik den Tredie, hvori de benævne sig: „de fattige Borgere af Østenborg“, ligesom

¹⁾ See Paludan II. 304. Chr. I. aabne Brev 1460.

²⁾ *Wiburgii descriptio Monæ 1679*. Ældste Manuskriptsamling paa det kgl. Bibliothek. Nr. 1418. 4to.

³⁾ Historisk Tidsskrift 5te Bind, S. 6.

⁴⁾ See Anhang til denne Afhandling, 2, hvor Præsten Bredal beretter, at han har fundet dette Ansøgningsdokument i Kirkenes Sakristi.

⁵⁾ Hist. Tidsskr. 5te B. S. 4. Anm.

⁶⁾ Navnene skreves dengang meget forskjelligt.

der ogsaa i Herredsbogen¹⁾ findes følgende Bemærkning: „Der er seet af mig, J. Huulbech i Borre Præstegaard en „Kaaberpenge saa stor som en Sletdlr Med denne Paa- „skrift: Civitatis Öster Borre omkring en Kirche midt udi.“ Seg antog først, at dette Navn skrev sig fra, at Byen for havde bestaaet af to Dcle: Österborg og maaskee Vesterborg; det sidste Navn forekommer imidlertid ikke i Historien, men derimod Judæby eller Jodeby, et Navn, der gaaer igjen næsten i alle Beskrivelser af Møen og af Paludan antages at hidrøre fra en uheldig Tydning af en gammel Indskrift paa en Steen i Borre. I Herredsbogen²⁾ findes nemlig følgende Bemærkning om denne By: „Dens Navn siges at være St. „Judæ altar og det af et skrift udhugen i Kridtsteen paa „samme Borøe Kirche Sacristiis Östre Side, da der har været een Munk til samme Kirche ved Navn Andreas Röd: „Ordene, som findes paa steenen, ere disse: Anno Dei „MDXIII Diis: Andreas Röd natus in Borøe Minister Al- „taris Judæ.“ — Paludan³⁾ og Kirchheiner, daværende Præst i Borre, anstillede en nøiagtig Undersøgelse af denne Steen og troede da at finde, at der stod: „Minister civitatis jüde,“ hvilket sidste Ord de vilde have forklaret som en Forkortelse af ejusdem, hvorved altsaa hiint Navn skulde falde bort. Saaledes kan ejusdem imidlertid ikke skrives, og den hele Forklaring bør anses for mislykket, thi Judæ-Byen eksisterede virkelig, og Navnet behøvede ikke paa saa sündrig en Maade at bortforklares. Bændtsen kalder Byen Zetteby, hvilket idetmindste er smukkere. Maaskee den berhyggede Jøde fra Upsala, en Sorøver, der havde sit Tilhold paa Møen, har denne

1) Møens Herredsbog 105.

2) Sammensteds 115.

3) Paludan I. 447.

Bye at takke for sit forandrede Navn, thi i Reglen kaldes han Totten fra Upsala.

Denne Deel af Byen, Sudæbyen, laa, hvor nu Nørre- og Sonder-Vestud ligge ¹⁾, altsaa paa den anden Side af den Mose, der nu omgiver Borre, og der stod tidligere baade Kirken ²⁾, Præstegaarden ³⁾, hvis Torde endnu ligge i Vestuds Marker, og maaskee ogsaa Klosteret ⁴⁾, efter hvilket nogle Marker endnu bære Navn. Kirken skal være bleven ødelagt i den lykste Feide, men gjenopbyggedes i en meget anseelig Skikkelse mellem Aarene 1510 og 1520 af Lybekkerne, der bleve tvungne dertil ⁵⁾. Dog findes Intet om dette Sidste i nogen Fredslutning. Paludan ⁶⁾ anfører Holberg og Bredal som Autoriteter, men de have aldeles Intet derom. Den eneste paalidelige Beretning om denne Krig er den, der findes hos Jahn ⁷⁾. Opbygget blev den imidlertid paa det Sted, hvor den nu staaer, og sandsynligviis blev Præstegaarden flyttet med det samme, og man brugte Stenene fra den nedbrændte Sudæby til at opføre de nye Bygninger i Østerborg ⁸⁾. Fra den Tid forsvandt Navnet Sudæby, og det gamle Navn Vestud optoges atter ⁹⁾.

1) Danske Atlas Tom. VI. 435: „Bebsted Bye, som da kaldtes Judæ-Bye.“

2) Møens Herredsbog. Borre.

3) D. Atlas l. c.

4) D. Atlas l. c. „Der skal og i Borre have været et Kloster.“

5) D. Atlas Tom. VI. 434—35.

6) Paludan I. 282.

7) Jahn: Danmarks politisk-militære Historie under Unionskrigene S. 441—42.

8) Sandvig S. 41.

9) Navnet Vestud forekommer allerede i de roftildste Bispens Tordebog fra omtr. 1370. (Script. rer. dan. Tom. VII. 105. „In parochia Österburgh“, In villa Nörre Westhud“) ogsaa „Wæstwth“ 1420. (Danske Mag. 5te B. 297), og er altsaa maaskee kun en kort Tid bleven ombyttet med Navnet Judæ-By.

Navnet „Borg“ var ogsaa almindeligt og bruges saaledes i et gammelt Stjode fra 1621, som findes aftrykt hos Paludan,¹⁾ medens Byen derimod i Herredsbogen af Præsterne næsten altid kaldes „Boro“, ligesom hos Viborg²⁾ og paa det førnævnte Waaben.

Men Borre var foruden at være en Kjøbstad tillige en Søstad. I Holbergs Geographi³⁾ siges om Byen, „at den i fordum Tid har været en nærfom Kjøbstad og havt af Kong Christian den Første Kjøbstæds Privilegier, hvortil har været paa den Tid sffion Seilads; thi paa begge Sider udenfor Byen er en Mose, som i forrige Tider har været en aaben Strand og Udseiling til Havet; men da Havet, som tilforn adskilte Magleby Sogn fra Borre, blev efterhaanden tilstoppet der, hvor nu er Eug, saa gif baade Søfarten og Handelen her ganske under. Denne Havets Omstiftelse til tørt Land omstiftede Kjøbstaden Borre til en Bondebye“ &c.; og Viborg udtaler sig⁴⁾ paa følgende Maade om denne Forandring i Byens Tilstand: „Borœ, quæ sic dicitur, quia tota olim insula fuit. Nam mare illud, quod mediam Monam interfluebat, istam etiam Civitatem circumcinxit, eamque Insulam effecit. Hoc nulli esse dubium potest, nisi qui situm et habitum loci non perspexerit. Manifeste enim adhuc apparent circa universam hanc urbem veteris maris vestigia. Tum et pali quoque aliquot reperti sunt, ferreos circellos infixos habentes, quorum usus erat, ut naves illis alligatæ, ne aquis abreperentur, retineri possent.“

Man har ogsaa senere i Maret 1720 fundet Pæle ned-

¹⁾ Paludan I. 390.

²⁾ Viborg Cap. X,

³⁾ Holbergs Geographi T. V. 221.

⁴⁾ Viborg Cap. X.

raammede i Præstegaardens Have ¹⁾, og Bredal tilføier, at dette noksom viser, at der har været fuldkommen Seilads til Byen, ligesom man endnu kan ffjonne, at Borre By har været adskilt fra Magleby Sogn, ja maaskee ganske omflydt af Havet, hvilket har givet mange Anledning til at kalde Byen Boro. Endnu i Aaret 1697 strakte Borre Sø sig et Stykke Sonden for Alebeek og Nyborre og var $\frac{1}{2}$ Miil lang og 200 Favne bred ²⁾, og i en endnu fjernere Tid har den vist ogsaa adskilt Borre By fra det vestlige Møen; men Byen maa vel i sine Velmagts Dage have staaet i Forbindelse med Landet paa begge Sider ved Broer, thi i Bestud laa jo, som vi have seet, endeel af Byen; der var dens Løksplads ³⁾, da den havde baade Handling og Seilads, som det hedder i Holbergs Geographi ⁴⁾, og paa den modsatte Side, hvor nu Nyborre ligger, stod Slottet eller Ladegaarden, som endnu i Aaret 1685 var en Kongsgaard, men blev omdannet til en Hestestald, da Garden kom derover, og senere, da Den befriedes for denne Landeplage, nedrevet og udstykket til 7 Gaarde ⁵⁾. I den tybste Krig, i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede, var der idetmindste en saadan Forbindelse, thi da Lybekerne vare flagne tilbage og flygtede fra Stege, forfulgte Stegenjerne dem, indhentede dem ved Hoiby (Nyborre) og sloge dem ved det Sted, som derefter kaldtes Maudshøie ⁶⁾.

¹⁾ Bredals Beretning 3, i Tillæg.

Danske Atlas Tom. VI 435 „og sees endnu Rudera af Solværket.“

²⁾ Møens Lands og Den Bogs Fordebog i Rentekammer-Archivet. (Fol. 2. 35).

³⁾ Danske Atlas Tom. VI. 433.

⁴⁾ Holbergs Geographi Tom. V. 222.

⁵⁾ Paludan I. 296. Sandvig 40—41.

⁶⁾ Wiburg Cap. X. Danske Atlas Tom. VI. 435: et Sted ved Nyborre, hvor de tybste 1510 bleve flagne, og der paa Marken begravne.

Der er endnu et Par Spørgsmaal af Interesse at søge besvarede, nemlig: Paa hvad Maade var Borre i Forbindelse med Havet? Var Borre Mose et Sund, der gik lige igiennem Landet eller var den en Bugt, der skar sig ind fra Nord eller fra Syd? og endelig: Naar omtrent ophørte denne Forbindelse med Havet? Vi ville søge Oplysning herom ved at tage Mosen selv og dens Grændse mod Havet noget nærmere i Oiesyn.

Mod Nord er Borre Mose i sin hele Brede skilt fra Havet ved en Havstok, under hvilken Kullesteensleret intetsteds træder frem ikke engang i den Indskæring lige ned til Havets Niveau, hvorigiennem Borre Søes Vand har sit Udløb til Havet. Stranden udenfor denne Havstok er ogsaa væsentlig forskjellig fra den udenfor Nordfelds og Liselunds Leerstrænder; den bestaaer heelt ud til Dybet af Sand og Smaasteen uden nogen større Blok, saa at Nordfelds Eier her lader trække Bod med Heste, medens den paa sidstnævnte Steder er saa opfyldt med store Steenblokke, at ingen Hest kan komme frem. Mod Syd er Mosen derimod begrændset af en smal Vold af Kullesteensleer, der som et Vaand forener Kysterne paa begge Sider og tildeels er bedækket med Kullesteen og Sand, men afbrudt der, hvor Budsemarken Sø udmunder.

Det bliver heraf sandsynligt, at den nuværende Mose i tidligere Tider har været aaben i sin hele Brede mod Nord, medens den mod Syd kun har havt et smallere Udløb gennem den nylig omtalte Vold; men naar jeg ikke destomindre antager, at Udseilingen i den Tid, hvorom vi her nærmest handle, har været i Syd, og at Nordkysten dengang hovedsageligen har havt det samme Udseende, som nutildags, saa er denne min Mening grundet paa følgende Betragtninger.

Tegner man nemlig en Profil af denne Indskænkning fra Nordkysten af Den til Sydkysten, seer man strax, hvilken Mæg-

tighed den nordlige Havstok har i Sammenligning med den sydlige, Kullesteenskeervolden iberegnet. Den strækker sig med en Brede af over 1000 Alen tværs over hele Mosen, naaer i den nordlige mod Havet vendte Deel en Høide af omtrent 10', medens den bliver lavere og lavere mod Syd og tilsidst forsvinder under Borre Søes Niveau. Her bestaaer den kun af Sand, i den høiere liggende Deel tiltage Stenene derimod i Mængde mod Kysten, og man iagttager her en Afleiring i parallelle Bolger, der løbe NN—SS i en skraa Retning mod Kysten. Omtrent i en Afstand af 800—1000 Alen fra denne har jeg paa fire forskjellige Steder fundet en stor Mængde Strandmuslinger i Sandet af Arterne *Cardium edule* og *Tellina baltica*, store velvedligeholdte Exemplarer uden Spor af Slid, de fleste endogsaa med begge Skaller, da jeg tog dem op. Jeg antager for afgjort, at de maae have levet paa det Sted, hvor de ere fundne, men da de findes tværs over hele Mosen og maaskee endogsaa henved en Fod over dagligt Bandede ved Kysten, forekommer det mig naturligt at tænke sig, at Sydsiden af den store Havstok dengang dannede en Strand, hvor Saltvandsmuslinger levede og opnaaede en betydelig Størrelse, eller med andre Ord, at Havet maa have staaet ind i Borre Mose, dengang Kystvolden mod Nord allerede var daanet. Men ogsaa den store Mægtighed af denne Havstok i Sammenligning med den sydlige, der baade er lavere og strax forsvinder under Budsemærk Mose, gjør det saare lidet sandsynligt, at denne uhyre Steen- og Sandmasse skulde være affat i en Periode, der ligger vor Tid saa nær, som den omhandlede. I Ansøgningen fra Borre Byes Borgere til Frederik den Tredie 1648 ¹⁾ hedder det, at „Handelen tog mægtig av, efterdi Indløbet var saa tilstoppet, at hvor for

1) Bredals Beretning 2.

kunde gaae store Skibe, kunde da kun gaae Skude og store Baade", og dog har Viborg, der skrev 1679 og boede paa Moen, ikke et Ord om en saadan Afleiring af Steenmasser paa Nordkysten, naaget den maatte være foregaaet netop i hans Tid, thi af Ansogningen seer man, at Indløbet endnu i 1648 var seilbart for Skuder og store Baade.

Man vil her maaſtee indvende, at Steenvolden godt kunde eksistere og Strandmusklinger leve paa dens sydlige Side, medens der dog saamtidig var et Udlob gennem den, ligesom endnu den Dag i Dag er Tilfældet, men her maa man vel bemærke, at dette Udlob maa holdes aabent af Eieren af Somose og Borre So, hvis ikke alle Engene skulle staae under Vand det Halve af Aaret, thi det tilstoppes hvert Eſteraar af de stærke Nordoststorme, og man kan til enhver anden Tid end netop om Foraaret, naar Sneen tøer og Vandet med Hæftighed ſtyrter ud, med Lethed baade gaae og kjøre over det. Overhovedet anſeer jeg enhver Udſeiling gennem en ſaa løs Maſſe ſom en Havſtok for en reen Umulighed, især naar den forlænger ſig langt ud i Havet med en løs Sandbund, før den naaer Dybet. Den første Nordoststorm vil tilintetgjøre den aldeles, og man indſeer virkelig ikke, hvorfor dette da ikke var ſteet længe før den Tid, da Borre virkelig blev afſtaaret fra Havet.

Der er derimod Sandsynlighed for, at et Udlob kan have holdt ſig i lang Tid paa den ſydlige Side, netop fordi det var udſtaaret gennem den foromtalte Leerſkrænt, og altsaa havde faſte Bægge, der modſtode Bolgerne langt bedre end de løse Strandſteen. Da det var ſmalt, har Strømsætningen tillige været stærk og derved forhindret Afleiringen af Sand. Tillige findes der ikke i Hjelmsbugt ſaa ſtadig lav Strand ſom paa Nordſiden, ja paa nogle Steder kan man endog ſeile tæt ind under Land, ſom f. Ex. ved Oddermosehusene, hvor

der er 6—7 Fod Vand, og henne under Mandemark, hvor der tidligere laa et Fisserleie, som Lybekerne seilede paa. Paa Resens Kort over Moen¹⁾ er der ogsaa affat dybt Vand ind til Udlobet af Budsemark Sø.

Tilstopningen af det seilbare Dyb har nu deels havt sin Grund i, at det indgaaende Havvand førte en stor Mængde Sand med sig, som det lod falde i den brede Bugt, deels i at Sandet fra Kysterne rundt omkring skylledes ud, især der hvor de to store Mullesteenssandpartier ved Budsemark og Raabymagle nærme sig stærkt til hinanden og indknibe Mosebdraget betydeligt. At Bugten forøvrigt har været dyb, kan man see deraf, at man efter Godsforvalterens Meddelelse paa Nordfeld paa sine Steder ikke kan naae Buud i Borre Sø med to sammenbundne 8 Alens Lægter.

De Forandringer, der i den historiske Tid ere foregaaede med Ulfs hale Løb, frembyde en interessant Analogi med denne det gamle Borre Løbs Omdannelse til et Engdrag og bestyrke den her fremstillede Forklaring. Tidligere benyttedes dette Løb meget; Sandvig beretter, at de største Skibe kunde seile gjennem det, og den midterste Deel er endnu saa dyb, at Linieskibe ville kunne flyde der, men begge Indgangene, især dog den nordlige, der kun har nogle faa Fod Vand, ere saa stærkt tilfandede, at Seiladsen nu altid gaaer Vest om Ulfs hale gjennem Bøgestrommen.

Paludan udtrykker sig noget ubestemt saaledes²⁾: „Borre Sø og Engdrag, hvilket fornuu seilbart fra den nordre Strand til den gamle Kjøbstad Borre, rimeligviis i Syd har havt sit Udlob ved Businge Sø og Raabymagle Mose“ — og et andet Sted³⁾: „ved Mandemark Strand, der hvor Indlobet var

¹⁾ Resenii Atlas danicus.

²⁾ Paludan II. 28.

³⁾ Paludan I. 213.

til Borre og Stege", saa at man neppe heraf skal faae at vide, hvad Forfatterens Mening er om dette Punkt, skiondt den synes at stemme med den, jeg her har søgt at gjøre gjeldende.

Jeg troer da som Resultat af disse Undersøgelser at kunne sige, at Borre Mose vel engang i sin Tid kan have været et Sund, der adskilte Moen i tvende Dele, men at det nordlige Udlob allerede forlængst var lukket, da Borre var en Sostad; at Udseilingen var i Syd gennem Rudsemærk Mose, og at dette Udlob efterhaanden blev tilstoppet eller Bugten tilfandret, saa at i Aaret 1648 kun Skuder og store Baade kunde gaae igjennem der, hvor før store Skibe kunde seile. Ifølge Paludan¹⁾ seilede Lybækkerne den 30te Mai 1510 ind til Nørre Vestud gennem Borre Lob og afbrændte Byen, men denne Bemærkning har jeg desværre ikke kunnet finde hos nogen af de danske eller hanseatiske Kronikefrevere, som ere komne mig for Die, hvilket jeg saa meget mere maa beklage, som det ellers vilde vise, at Byen endnu i Begyndelsen af den nyere Tid var fuldkommen tilgængelig for hele Krigsflaader.

Maaskee lod sig med dette Farvands Tilstopning en Begivenhed bringe i Forbindelse, som er foregaaet i det 17de Aarhundrede paa den sydsjællige Side af Moen, netop i Nærheden af det her omhandlede Udlob. Der laa nemlig tidligere neden for Mandemærk et Hifferleie ved Stranden, der paa een eneste Nat aldeles forsvandt, hvorom Herredsbogen indeholder følgende interessant, skiondt desværre altfor korte Meddelelse af daværende Sognepræst i Magleby, Hetting, der blev Præst 1685²⁾:

„Decimantium Formindsfelse udi Sognet er skeet: At „A^o 1625 den 1ste Februar om Natten før Kyndelmisse „Dag blef een gauffe Bye kaldet Bryndshoye, som laae „ved Strandbredden med folck og Huuske af Hafvet bortfflyt,

¹⁾ Paludan I. 281.

²⁾ Møens Herredsbog, Magleby Sogn 95.

„da det ved Vandfloed gich høyt op paa Landet. Huilken
 „By icke siden er blefven bygt, var och icke Sædeland til dend
 „By, men der var een Ladested for de Lybske og Huuszene af
 „Kjøbsteds Bygning, og nogle nærede sig af Fiskerier och deraf
 „gafve till Præsten, da fiskeri i de Tider var meget god for
 „Landet.

Alt dette saaledes er rigtig indgivet testerez igige Sogne-
 „Præst for Magleby Menighed Hans Svendsen Hetting¹⁾“.

Vi see heraf, at dette Fiskerleie ikke var saa ubetydeligt;
 det udgjorde en heel By, siger Paludan, som i Christian
 den Andens Tid havde en Adelsmand af de Povister til Tol-
 der²⁾, og endnu i Aaret 1550 maatte Kjøbmandskibene, som
 handlede paa Den, klarere der. I Danske Atlas³⁾ kaldes
 Byen Brøndehy, og der siges at den bestod af 8 Fiskerhuse og et
 lidet Toldsted, som bleve ødelagte ved en Vandflod 1633, hvor-
 ved kun 6 Mennesker reddedes; men at dens virkelige Navn
 var Brøndehøie sees af Christian den Tredies Stadsfæstelse
 paa Anders Bildes møenske Lehnsbrev 1541⁴⁾, hvori det hed-
 der: „Och schall hamnd holle Dsj oc wortt dagliige Föld met
 „Stege Bye wti two netter, nar wor Weye faller ther fram,
 „oc stücke wor toldner oc salter paa Brøndehøffue frij Wu-
 „derholling met madtt, sell oc Hestefoder oc lade frede oc
 „weedt magtt holle toldboden ther sammesteds epther gammell
 „sedwonne; o. j. v.“

Ogsaa det i Herredsbogen anførte Aarstal anseer jeg
 for det rigtige, deels fordi Datoen er tilføiet, og deels fordi
 Beretningen er skrevet af en Mand paa Stedet selv, 70 Aar
 før Danske Atlas udkom og ikke meget over 50 Aar efter at

1) Beretningen er fra 1699.

2) Paludan I. 214. Dette var i Christian den Tredies Tid.

3) Danske Atlas Tom. VI. 433.

4) Nye Danske Magazin Tom. I. 27.

Byen var bleven odelagt. Jeg antog først, at Byen havde ligget ved Udlobet af Budsemark Sø og været en Ladeplads for Borre, da denne var en Kjøbstad, hvortil jeg forledeedes ved Paludans Bemærkning, at den laa „ved Mandemærke Strand, der hvor Udlobet var til Borre og Stege“¹, men efter gamle Folks Sigende laa den længere Ost paa under Mandemærke By, hvilket ogsaa stemmer bedre med Udtrykket „ved Mandemærke Strand“, saavel som med Beliggenheden af Bryndhoischanch paa Refens Kort over Møen. Det er ogsaa rimeligere, at den mere har været beregnet paa det vigtige Fiskeri, som i Middelalderen drevs af Lybækkerne omkring Møen, end paa Haudelen paa Borre, der dog neppe nogen- sinde kan have været af nogen overordentlig Vigtighed.

Hvad den Maade angaaer, hvorpaa denne By gik til Grunde, da anfører Paludan, at den var bygget paa de saakaldte Sprøje eller sfjulte Kilder, og han troer, at dens Udslæggelse tildeels er bevirket derved, men sfjøndt der bryder endeel smaa Kilder frem paa den sydlige Straaning af Kongsbjerg, ere disse dog altfor ubetydelige til at der kan være Tale om, at de sfkulde have kunnet bevirke en heel Byes Undergang, og under alle Omstændigheder bryde de ikke frem ved Strandbredden, hvor dog Byen maa have ligget, siden den var et Fiskerleie og et Toldsted for Lybækkerne. Men det ikke er sandsynligere, at den har været bygget paa Nullesteenssfraenten mellem Havet og Mosen, der ligger 4'—5' over Havet og nu tildeels er forvandlet til Algerland, men dengang kan have været en Sø eller et Noer, og at Stormfloden, der jo efter Beretningen gik langt op i Landet, har sfhyrtet sig over den c. 10' Hod høie Sfraent og kastet hele Byen ind i Mosen, hvor gamle Folk der i Egnen sig, at den nu ligger?

¹) Paludan I. 213.

Maaffee ogsaa Byen tillige har været bygget ud paa den fastere Deel af Mosen, og at Vandet ved den voldsomme Sogang er brudt ind gennem Mosens Udlob, der nu kun er et Par Fod over Havet, og har undergravet Byen, og saaledes bevirket dens Sammenstyrtning.

Jeg har nu tænkt mig, at den Vandflod, der omtales her, kan have bidraget meget til den Tilstopning af Borre Udlob, som netop nu var i fuld Gang, men jeg har intet Andet at støtte denne Formodning paa.

Vi gaae nu over til forteligen at omtale de andre Mose-
drag, gennem hvilke efter Paludan Havet i sin Tid skal have
gaaet.

Derfor Budsemark Mose i tidligere Tider har været
jeilbart Vand, maa ogsaa Raabymagle og Raabylille Moser
have staaet i Forbindelse med Havet, thi de ere en umiddelbar
Fortsættelse af den, ja have maaffee endog havt et eget Udlob
lige ned for Raabylille, der hvor nu Slusen er anbragt og
hvor Skillevæggen mellem Mosen og Havet bestaaer af Strand-
steen, medens den paa den øvrige Strækning dannes af den
fornævnte Leerstrænt. Mosens Høide over Havet stiger indtil
3'. Længere mod Nord, hvor de store Nullesteenssandpartier
tildeels danne Volde, der lobe paalangs gennem Mosen, er
det vauffeligere at forfølge den, da den kubes saa stærkt ind
mellem disse Bakker, at den nogle Steder kun har en Brede
af en Snees Alen, men ikke destomindre er der dog en tydelig
Forbindelse mellem det sydlige Moseparti og den Dal, hvor-
med Noret forlænger sig mod Øst forbi Landsled Mølle.
Høiden over Havet er paa dette Strog større end i den syd-
lige Mose, ved Kjeldby Høide 5', ved Landsled 8', mellem de
første Sandbanke 5', dernæst 10' ja indtil 12', hvorpaa Høiden
atter aftager ned mod Raaby Mose, hvor den er 2'—3' og derunder.

Paa de høieste Steder i Mosen er Torven af størst Mægtighed (10—12 Spademaal), hvorunder da ofte findes Sand, der dog mere seer ud som Kullesteenssand fra de nærliggende Bakker end som Strandsand; intetsteds har jeg fundet Saltvandsmuslinger, naagtet jeg har gjort mig megen Umage derfor og undersøgt Bunden paa en Succes forskjellige Steder, men derfor kan Havet gjerne have gaaet derigjennem. Paa mange Steder finder man Lag af Strandsteen i Torven, snart nær Overfladen, snart et Par Fod under den, hvilket jeg troede at kunne bringe i Forbindelse med den Vandflod, der ødelagde Brondehoie, idet jeg antog, at Søen havde fort Steen og Sand ind over Mosen, men dette var ikke rigtigt. Mosen er nemlig sonderstykket i en stor Mængde Smaalodder, hvortil talrige Veie føre ud, der for dog at være nogenlunde fremkommelige bedækkes med Strandsteen, som Eierne hente nede ved Kysten. Deels ved egen Lyngde, deels ved Kjørseleu, deels vel ogsaa ved Mosens Opvæxt synke disse Steen efterhaanden dybere og dybere ned; Veien forlades, og naar man senere ffjærer Torv paa dette Sted, træffer man Steuene nede i Torven, men dog naturligviis ikke i meget udstrakte Lag.

Skjøndt saaledes Undersøgelserne i Mosen Intet have beviist med Hensyn til en mulig Gjennemseiling fra den sydlige Strand til Noret, saa er jeg dog ikke utilboielig til at antage, at en saadan virkelig i den historiske Tid har været til, og det især paa Grund af den Belliggenhed, som den gamle Fæstning Sammelborg har. Denne vilde nemlig være aldeles uden Betydning, hvis Forholdene dengang vare saaledes, som de nu ere, og det er neppe antageligt, at man har anlagt en Borg med Kampsteensmuere¹⁾, med Volde og Grav: paa et Sted, hvor den i hine frigeriske Tider ingen Nytte kunde gjøre.

¹⁾ Paludan I. 180—181.

Derimod var dens Beliggenhed udmærket, naar der var Gjennemseiling gjennem Noret, netop paa et af de høieste Punkter¹ hvorfra man kunde oversee Indløbene fra begge Sider, og umiddelbart ved Sundet. Viborg er af samme Mening og udtrykker sig derom paa følgende Maade²): „Et quantum mihi quidem videtur, est antiquus sinus Kielbyensis, in quo statio navium et egregius portus erat, ex his duobus locis, Hule Høi et Gammelborg defensus. Sed sinus hic nunc ne quidem rivus est. Verum totus est oppletus terrâ, seriturque nunc ibi et metitur, ubi integræ ante Classes steterant. Et miror, tam exiguo tempore potuisse sinum istum sic ocludi. Nam non sunt nisi centum et triginta sex anni, ex quo Christophorus Oldenburgensis suam illic classem habuit, uli reperio in quibusdam veteribus schedis.“ Det er dog neppe rimeligt, at han har havt sin Flaade liggende der, hvor der nu saaes og høstes, thi Gjennemseilingen var vist lukket og Gammelborgs Rolle forlængst udspillet paa den Tid, da Christian den Tredie regjerede, men det har vel snarere været inde i Kjeldbysund (saaledes kalder Saxo Noret), thi det var i tidligere Tider en Havn og Landgangsplads for Krigsskibene. Saaledes havde Venderne i Sinde under Valdemar den Store at løbe ind i Kjeldbysund med deres Flaade, men bleve forhindrede ved Abjalons Narvaagenhed³). Efter Paludan skal der ogsaa for omtrent 150 Aar siden været fundet Levninger af et Skib ved Snekkebæk liggeoverfor Gammelborg, og selve dette Navn synes at vidne om, at Skibe før have kunnet seile op dertil. Efter en gammel Fiskers Udsagn i Svensmark tager Vandet stærkt af i Noret, især i den østlige Deel, hvor den indgaaende

¹) 40'.

²) Viborg, Cap. 8.

³) Saxo. P. E. Müllers Udgave, 874.

Strom standses, saa at det i hans Levetid var paa fine Steder blevet 1—2 Fod lavere end for.

Endnu større Betydning vilde Gammelborg have haft, hvis der tillige var en Gjennemseiling fra Noret over Polle-rupmarken, Magle Mose og Gammelso Eng til Havet, men af en saadan findes der ikke Spor. Det laveste Sted mellem Magle Mose og Landsled er mellem 15 og 20 Fod hoit, og det er ikke Mose- eller Engjord, men Kullesteensleer, der danner denne Dphoining. Derimod ligger Magle Mose kun 1—3½' og Gammelso 2'—3' over Havet, hvilken Hoide dog i Havstofften stiger til 8' a 9', ja et enkelt Sted til 10'. Det er nu interessant, at Havet tidligere ikke blot har indtaget hele Gammelso, thi det seer man strax paa Strandstenene og Strand-sandet, som danne hele den nordlige Deel ligesom i Somosen Nord for Borre, men ogsaa er gaaet gennem den smalle Kanal, som adskiller Speilsbyluffet fra Ridesfogedluffet, ind i Magle Mose, der altsaa har været en Bugt. Paa fire Steder har jeg i disse Moser fundet *Cardium edule* og *Tellina baltica* i stor Mængde i Sandet 2'—3' under Overfladen, og da det ene af disse Steder ligger paa den søndre Side af Ridesfogedluffet inde i selve Magle Mose, er det dermed beviist, at hele Soen før har været en Deel af Havet, der dengang ikke har været afdæmnet ved den nuværende Havstof, men har fyldt op mod de Kullesteensleerpartier, hvorpaa de fornævnte Skove staae. Ligesom ud for Borre Mose finder man i Stranden heelt ud til Dybet aldrig store Steen, men disse komme først frem, hvor Kullesteensleeret danner Kysten.

Hvad nu det store Frenderupske Moseparti angaaer, da er det afgjort, at der ingen Forbindelse findes mellem det og Noret, thi de ere adskilte ved et Parti, der bestaaer deels af Kridt, deels af Kullesteensleer og Kullesteenssand, hvis Hoide paa de laveste Steder er mellem 25' og 30'. Frenderup og

Magle Mose fortsætte sig Norden om Damsholte Kirke ud i Somosen over Marienborg, hvis Udbygninger tildeels ligge paa Mosegrund og hvis store Kampesteenslade er bygget paa Pæle i selve Mosen, medens Hovedbygningen ligger paa Mullesteensleer. Grunden til denne mærkelige Maade at bygge en Herregaard paa er den, at Marienborg tidligere var en Antmandsbolig uden store Torder, som hed Nygaard, men da Aulingen siden forøgedes betydeligt, byggede man de nye Udhuse ud i Mosen, for at de kunde komme til at ligge smukt for Indfjørselen, thi det Smukke har paa Marienborg altid havt Overvægten over det Fordeelagtige. Selv den nuværende Eier har for nylig ladet foretage nye Udflydninger for at opføre en Stald, men dog opgivet det igjen. Af stor Interesse er den forskjellige Høide, som dette Mosedrag har efter den forskjellige Afstand fra Havet. Røddinge Sø ligger 1'—3' over Havet, Dyneshave Enge 6'—7', Somosen indtil 15', Marienborg 15'—20', Magle Mose 20', Frenderup Mose indtil 29'. Det Hele faaer Udseende af en Række Bassiner, der ligge terrasseformigt det ene over det andet, og hvor lidet dette taler for, at Havet for skulde have staaet i Forbindelse med Frenderupmose, det troer jeg vil være klart. Hvad nu Mosernes Beskaffenhed selv angaaer, da bestaae de først af et Torvelag af meget forskjellig Mægtighed, men størst, hvor Mosen er smaldest, som ved Sparresminde (10 Spademaal), derefter af et Ferskvandsmuslinglag, der paa sine Steder naaer 3 Alens Mægtighed, og derunder Blaaleer, som det intetsteds lykkedes mig at trænge igjennem ved de Boringer, som jeg ved Forpagterens Velvillie blev sat istand til at udføre paa en halv Snees forskjellige Steder. Den største Dybde under Overfladen, jeg naaede, var 6 Alen. Røddinge Sø staaer endnu i umiddelbar Forbindelse med Havet, og har sandsynligviis engang været en Havbugt, hvori Sorovere som Røddingefongen og

Borre Sofarl havde deres Tilhold, hvorom Paludan udbreder sig vidtloftigt i Moens Beskrivelse¹⁾. Efter Pontoppidan²⁾ synes det, at Havet selv i en langt senere Tid har staaet ind i denne Møse.

Endnu misligere end med denne Forbindelse mellem Frenderup Møse over Marienburg med Havet staaer det med dens Forbindelse med samme gennem det Lavland, der adskiller Ebelvæs fra Nebelle, thi den er aldeles ikke i nogen Forbindelse med dette, men tværtimod er der en Høideryg paa 30 til 35' at overstige, før man kommer ned i Ebelvæs Engdrag, der inderst er 25' over Havet, men dernæst aftager jevnt ned imod Overfjorsken til Koster Land, hvor de saakaldte Mader, lave Sandstrækninger, der ere affatte af Havet, indtage et ikke ubetydeligt Parti. Naar man derimod vil indromme Sandshuligheden af, at Koret har gaaet ud i Eet med Raaby Møse, komme vi til det Resultat, at Moen har bestaaet af tre Der, hvilket baade stemmer med Sandvigs Beretning og med hvad Paludan vil have fundet i gamle Archivdocumenter³⁾, idetmindste hvad Antallet af Derne angaaer.

Vil man nu søge at frelse Sagnet om de syv Der, kan man antage, at Nyord, Gronsvund, Borren og Kosterland have været de andre fire. Nyord har indtil for faa Aar siden hørt til Stege Sogn; Gronsvund er kun ved en lav Sandstrækning, Maderne, forenet med det øvrige Land; til Borren gaaer og fjører man over, og Koster er ved en Bro over det lave Vand sat i Forbindelse med Den og regnes i daglig Tale altid som en Deel af den; — men naar jeg skal være oprigtig, saa troer jeg ikke stort paa dette Sagn.

¹⁾ Paludan I. 50.

²⁾ Danske Atlas Tom. III. 158.

³⁾ Paludan I. 51.

Et interessant Parti blandt Nutidens Dannelser er Ulfs-
hale, der bestaaer ene og alene af Strandsteen og Sand, som
ere skruede op ved stærke nordøstlige Storme; thi de forskjellige
Havstoffer følge noiagtigt den nuværende Kystlinie, idet de gaae
i Retningen af NNW og først boie af der, hvor ogsaa Kysten
forandrer Retning. Nærmest Havet er Havstøffen 8'—9'—10'
og et enkelt Sted 12', paa Midten er Hoiden 9'—10'—11',
men derfra aftager den ned mod Stegesstrand og er først 5',
jaa 3', og naaer tilsidst Havets Niveau. Midt paa denne
Havstofdannelse staaer en lille Skov af Eg og Alnbog, især
paa Nyggen af Bolgerne, medens Bolgedalene, hvor de brede
sig lidt, give Plads for smaa Moser, der levere en slet Torv,
men maaskee gavne meget ved at holde paa Fugtigheden og
saaledes sætte Træerne istand til at finde deres fornødne Næ-
ring paa den farrige Steengrund. Denne Skov var i Mid-
delalderen meget betydelig; den skjænkedes tillige med Hegneden
af Grev Christopher af Oldenborg til Stege By til evig Tid
som Belønning for dens Trostøb mod den uheldige Christian
den Anden¹⁾. Da der i Aaret 1697 blev nedsat en Com-
mission for at ophjælpe Møen, bestod Ulfs-hale Skov endnu
af 2500 store Ege og 100 Boge, naagtet Dens Skove vare
blevne overordentlig medtagne i den Tid, Garden laa ind-
quarteret der. Saaledes var der i Tidrummet fra 1685—97
foruden den befalede Skovhugst fældet 26,154 Ege- og Boge-
træer²⁾. Levningerne af Skoven fredes nu med Omhu.

Jeg har undersøgt Forholdet mellem Steenarterne i Hav-
støffene paa to Steder og fundet, at det var folgende:

	Nordfeld.	Borrestrand.
Kridt	72.	76.

¹⁾ Paludan II. 293. Stege Byes Privilegier.

²⁾ Paludan 437—38. Møens Fordebog 1697.

	Nordfeld.	Borrestrand.
Granit.....	} 15.	14.
Gneus.....		
Porphyr.....	7.	8.
Overgj.....	6.	2.

Kullesteenstiden.

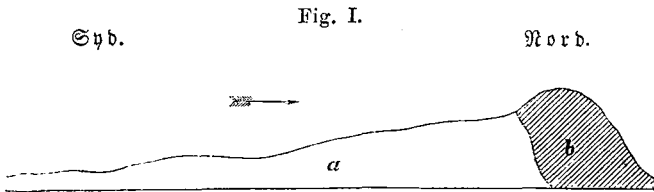
Vi vende os nu fra Betragtningen af Nutiden til Kullesteenstiden, idet vi begynde med Kullesteenssandet.

Det bestaaer af halvtrullede Brudstykker af ældre, især plutoniske Dannelser fra det mindste Sandkorn indtil Stene af et Par knyttede Hæunders Størrelse. Kun sjældent findes store Blokke og da altid hvilende paa Sandbanken, aldrig indleirede i den øvrige Masse. Sandet og Stenene ere snart blandede mellem hverandre, snart synes det første at være affat for sig selv, især i Dybden af Bankerne. Nogle Partier bestaae blot af Sand (f. Ex. det ved Præstens Ulvsgaard, Øst for Stege, og det ved Østermark), andre blot af Steen, der da undertiden ved Kalk ere bundne til et temmelig fast Conglomerat. I Grusgravene ved Lovelde er det kun enkelte stærkt faldende Lag, der ere bundne paa en saadan Maade til en sammenhængende Masse.

Kullesteenssandet er for det meste tydeligt flentet, enten horizontalt eller jævnt faldende til begge Sider. Det er en Svandannelse og bestaaer paa Moen af en Mængde afbrudte Partier, af hvilke de vigtigste danne en Bue omkring Hjelmsbugt fra Phaneffjord Kirke indtil Budsing. Denne Tilslutning til Kysterne, enten de nuværende eller de tidligere, synes at være en Hovedcharacter for Kullesteenssandet, men paa Halvoen danner det mere udstrakte, sammenhængende Sand-

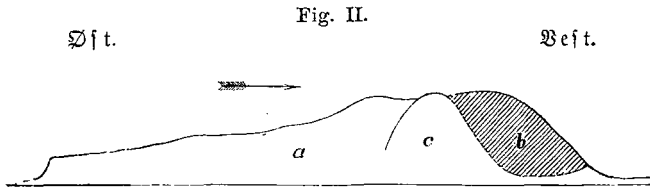
fletter, medens I det paa Derne bestaaer af en Mængde af hverandre naahængige, ved forskjellige Vandbevægelser affatte Maser, Revledannelser ved ældre Kyster, som Maser mellem Nefved og Mogenstrup og en lignende i det nordlige Sjælland.

Mullesteenssandet hviler næsten overalt paa Mullesteensleer, som f. Ex. ved Nyborre, undertiden paa Kridt, som ved Lovelde. Af Bigtighed er den Maade, hvorpaa det er afleiret, fordi man derved faaer Oplysning om Volgebevægelsens Retning¹⁾. De bekjendte Kjeldbyhoie (Fig. I.) ere affatte i Læ af en

Kjeldby Grusgrav.

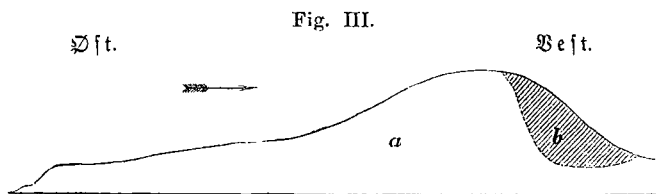
jevnt skraanende Mullesteensleermasse, opad hvilken Volgen har lobet. Man kan næsten staae med den ene Fod paa Mullesteensleeret og med den anden paa Sandet, saa hurtig er Overgangen paa Grund af denne Afleiringsmaade. Det Samme gjælder om Frenderup Grusgrave (Fig. II.) og om det Parti,

Frenderup Grusgrav.

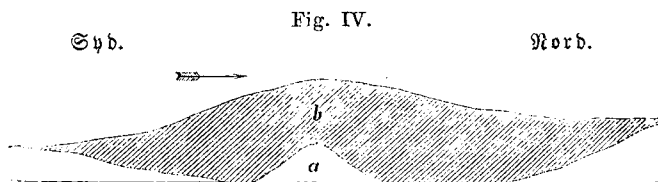
¹⁾ Denne er paa Afbildningerne antydet ved en Piiil. — Paa Fig. I—V betyder a Mullesteensleer, b Mullesteenssand og c Kridt.

der ligger paa den vestlige Side af Præstebjerg tæt op imod Toppen. (Fig. III.)

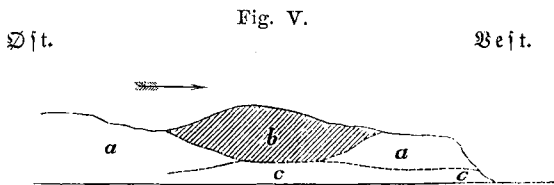
Præstebjerg Grusgrav.

Det store Sandparti nærmest Nyborre (Fig. IV.) er affat

Nyborre Grusgrav.

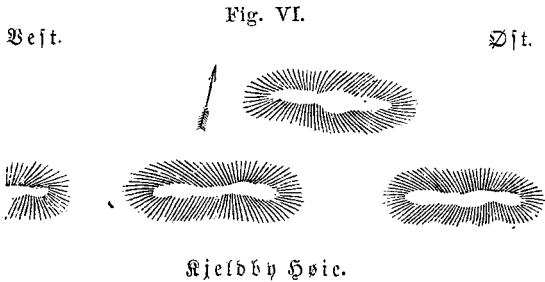
omkring en Kullesteenskeerhøi, der rager op midt i Grusgraven; andre derimod ere ffyllede hen i Fordybningerne og bestaae da mere af Sand, hvilket især gjælder om dem, der ligge længere fra den store Bue oppe omkring Østermark, Vestud og Kjeldby. Ved Lovelbe (Fig. V.) ligger Kullesteenssandet i en For-

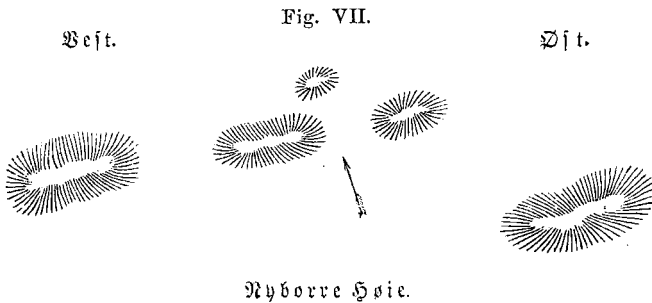
Lovelbe Grusgrav.

dybning paa Kridt og Kullesteenskeer.

De forskjellige Revler ligge ofte i parallelle Linier, den ene bag den anden, hvilket især er smukt at see ved Budsemark. Ved Kjeldby (Fig. VI.) ligger en Grusbakke Nord

for den dybe Dal, der er en Forlængelse af Noret imod Øst, ligeoverfor en Abning i det Syd for samme liggende Parti. Det samme gjælder om de Banker, der ligge mellem Nyborre og Magleby. (Fig. VII.)

Jeg troer, at den hele Retning, som denne store Kullesteensaaß har, saavel som den nys paapegede forskjellige Afleiringsmaade af de enkelte Partier berettiger til den Paastand, at det moenskte Kullesteenssand hovedsagelig skylder sin Dannelse til en Vandbevægelse, der har truffet Den i en Retning fra Sydøst, og at Dens Sydkyßt dengang omtrent har havt samme Form som nu.

Jeg har undersøgt Forholdet mellem Steenarterne, der sammensætte Mullesteenssandet, paa samme Maade som ved Strandsteuene og Mullesteensleret, og fundet følgende Forhold:

	Kjeldby		Søbjerg	Liselund	S. Vestub	Toftrup.
Kridt.	40.	45,5.	56.	56,2.	58,5.	91,5.
Granit og Gneus.	41,5.	32.	38.	35.	29.	5,5.
Quartit og Porphyr.	1.	3.		1,3.	3,5.	
Grønsteen.		1.				
Glimmerskifer.	2,5.					
Leer, rødt og blaat.	2,5.					
Gibs.					1,5.	
Overg.	12,5.	19,5.	6.	7,5.	7,5.	3.

Ved Toftrup bestaaer Mullesteenssandet af et Conglomerat af Kridt og Flintstykker med noget Sand og Leer og enkelte Granitmullesteene. Kridtformationens Steenarter ere, som man seer, de hyppigste (meget mere Flint end Kridt og Kalksteen), dernæst Granit og Porphyr, der dog allerede mangle paa enkelte Steder, endelig Overgangsformationens neptuniske Steenarter.

Enkelte Steenarter, der næsten ikke forekomme i større Stykker (Glimmerskifer og Leerskifer), findes derimod i Mængde som smaa Brudstykker.

Mullesteenssandet indeholder overalt Forsteninger af Overgangs- og Kridtformationen og enkelte fra den tertiaire Tid. Især ere Slægterne Eschara og Ceriopora meget hyppige, endvidere Achilleum, Lunulites, Eidaris, Pentacrinus, Apiocrinus, Asterias, Terebratula og Crania. Af Overgangsformationens Forsteninger findes Crinoidstilke, Terebratula, Turbo, Trilobites, af tertiaire Turritella.

De vigtigste Mullesteenssandpartier paa Moen findes ved Marienborg, Frenderup, Kjeldby, Nyborre og Budsemærk, samt oppe omkring Liselund og Aborrebjerg.

Vi gaae nu over til det andet Led af Kullesteensformationen: Kullesteensleret.

Denne Dannelse indtager den største Deel af Dens Overflade og har aldeles de samme mineralogiske Characterer som i det øvrige Danmark. Den bestaaer af et meer eller mindre sand- eller kalkblandet Leer, hvori findes rundkantede Kullestene af alle Størrelser, og er næsten altid uden nogen Slentning. Storre Sandpartier, omgivne af en Kridtrand, ligge undertiden indesluttede i Leret, og Brudstykker af Kridt og skarp Flint, der ere sammenkittede til een Masse ved finere Kridtdele, danne uregelmæssige Partier i det. (Fig. VIII, Fig. IX).

Fig. VIII.

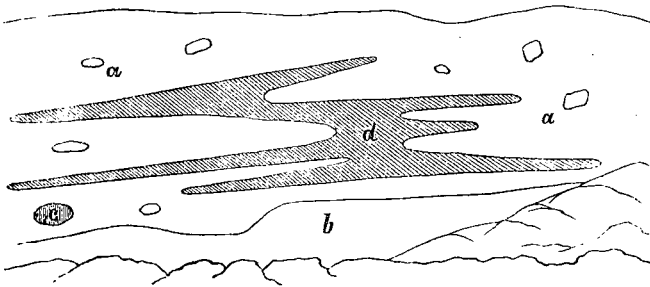
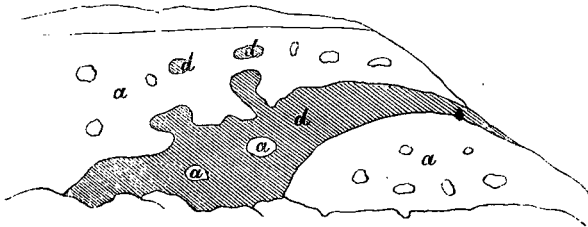

Fig. IX.

Svensmark Flint ved Roret.

a. Alm. Kullesteensleer med Steen. b. Mørkerødt Leer. c. Sand.
d. Kridt med Flintstykker.

Tjær i den Klint, som danner Morets sydlige Side, er dette Forhold let at iagttage, og det faste Skrivekridt ligger da som oftest tæt under; men naar disse indleirede Kridtmasser blive mere nyreformige og faae en betydelig Størrelse, er det vanskeligt at skjelne dem fra det faste Skrivekridt, og det er ikke umuligt, at Udskilligt af hvad jeg har anseet for fast Steen i Virkeligheden kun er en saadan stor Myre. I Nullesteensleret i Holssteen-Lauenborg har man idetmindste fundet dem af stor Omfang, og Lyell¹⁾ anfører ligeledes: „that in the English „cliffs near Trimmingham in Norfolk large masses of „chalk are surrounded and nearly enveloped in the sands „and clays associated with the crag.“ Flinten ligger dog altid spredt, og de enkelte Kridtbrudstykker ere betydeligt haardere end det egentlige Skrivekridt.

Paa andre Steder danner Kalken tynde Lag af 1 Linies Tykkelse og derover, der ligge mange over hverandre og undertiden kunne forfølges 20'—30' hen i Skrænten, inden de file sig ud og forsvinde; og paa samme Maade forekommer ogsaa Sandet i Leret. Det interessanteste Punkt i saa Henseende er Klinten ved Svensmark, hvor man tillige seer Nullesteensleret hvile umiddelbart paa Kridtet, hvilket ikke er hyppigt at iagttage.

Den ved denne Indleiring af Sand og Kridt i Leret bewirkede Afværling i Udseendet foroges nu ogsaa derved, at Farven af Leret selv er forskjellig, snart blodrod, snart gul, snart graalig, snart blaagraa, hvilket ikke blot hidrører fra en Blanding af Jernet ved Atmosfærens Indvirkning, thi Grændsen mellem de forskjellige Farver ere ofte fuldkommen skarp, og de røde Leersorter ligge snart overst, snart underst, snart

¹⁾ Lyell: On the cretaceous and tertiary Strata of the islands of Sceland and Moen, 257.

som velbegrændsede Indlag i det almindelige Leer. Det smukke blaagraa Leer fra Steilebjerg har aldeles ikke forandret sin Farve, uagtet det har ligget saa længe i Luften, og det blodrode Leer fra Mandemarf Strand har samme Farve, selv om man graver ind i Skrænten. Smidlertid er det ægte dybereliggende, uforfalskede Kullesteensleer dog i Almindelighed langt mere eensformigt i sin Masse og indeholder færre Steen, f. Ex. ved Madses Klint, hvor det danner lodrette Skrænter af indtil 58' Hoide (under Hjelms), og i Bomlerenden.

Paa Grændsen af Kullesteenssandet kan Steenmængden tiltage i den Grad, at begge Formationer der flyde aldeles over i hinanden, hvilket er Tilfældet i en Banke ved Lille Lind, hvor der er gravet baade efter Mergel og efter Beigrus, indtil man tilsidst standsede, fordi man ikke vidste, hvad det var man gravede. Sandsynligviis har den Vandbevægelse, der affatte Kullesteenssandet, tillige betydeligt paavirket Kullesteensleret.

Kullesteensleret er undertiden afbrudt ved Mellemag af Steen og Grus, som ved Nordfeld og Syd for Raabymagle; men disse Lag naae aldrig en saadan Mægtighed eller gjentage sig flere Gange, som andre Steder her i Landet. Denne tilsyneladende Slentning ved Udvasning af enkelte Partier maa ikke forveksles med den virkelige Lagaffættning, som undertiden forekommer, og som især er smuk at see i den store Leergrav lige ud for Marienborg, hvorfra der tages Leer til Tegloven. Det er her Leer og Sand, der veke i mange horizontale Lag, medens selv de mindste Stene aldeles mangle. En saadan Dannelse kan være saantidig med den øvrige Formation, men den kan ogsaa være yngre, udfyldt ved senere Vandbevægelser og affat paa roligere Steder, hvorhen den stærkere Bolgengang ikke kunde naae.

Kullesteensleret hviler normalt paa Kridtet, saaledes som

ved Tettebrinken og ved Svensmark, og bedækkes af Nullesteensgruset, naar dette findes. Det stiger op til de høieste Punkter, Den har, idet det ligger umiddelbart op til Toppen af Kongsbjerg (433'), og danner overalt steile Skrænter mod Østersøen, der ved deres Fasthed og mørke Farve i Frastand ikke tage sig ulig ud som bratte Klippevægge.

De meest characteristiske Punkter ere: Madses Klint, Kysten Syd for Mandemark heelt om til Tettebrinken og enkelte Partier i Stubberup Have. Det styrter paa disse Steder ofte ned, og kun derved kan man forklare sig, at de største og sunkeste Bøge, som findes paa Moen, tidligere have kunnet trives der, hvor nu Ungsfoven aldeles er forvuet af den skarpe Østwind, som f. Ex. ved Madsesklint. De have nemlig staaet længere inde i Landet og ere først nu rykkede ud paa Randen. Som et Maal for Storrelsen af disse Nedstyrninger kan anføres, at Frederik den Sjette i Maret 1829 førte med 4 Heste uden om et Lysthus, der allerede for 7 til 8 Aar siden blev taget ned, fordi det truede med at falde ud i Havet.

Det er værd at lægge Mærke til, at de reueste Nullesteenspartier findes mellem Nullesteensaasen og Havet; især ere Vindebæk, Liseby, Hjelm og Budsjøe bekendte for deres strenge Leermarker.

Forholdet mellem Nullestenene har jeg inderfjagt paa følgende Steder:

	Nordfeld.			Liselund.		Duets Skov.
	1	2	3	1	2	
Kribtsf.	50,5.	49.	55.	56,5.	50.	56.
Granit, Gneus.	30,5.	29,5.	30.	29,5.	25.	22.
Qurit, Porphy.	5,6.	15.	4.	5.	5.	4.
Glimmerffiser.	1,5.	1,5.				
Gibs.			1.			
Overg.	11.	5.	10.	9.	21.	17.

Jeg har ved alle disse Optællinger altid valgt Stykker af en Størrelse mellem 1 og 2 knyttede Hænder.

Kridtformationen

er kun repræsenteret ved sin Dybvandsdannelse, Skrivekridtet, der sandsynligviis danner Grundlaget for hele Den, men kun paa enkelte Steder træder op til Overfladen. Det danner hele den østlige lodrette Klint paa Høie Moen ligesaa Slots-gablene, hvor det pludseligt træder frem af Kullesteensleret, til Tettebrinken, hvor det mere successivt forsvinder under samme Formation. Paa denne Strækning naaer det sin største Høide i Hylledals Klint (405') og Dronningestolen (403'). Endnu mere hæver det sig i det stærkt gjennemskaarne Terrain, der fra Klintholm udbreder sig mod Østersøen, thi der naaer det i Kongshjerg (433') og Uborrebjerg (450') den største Høide, hvortil Den overhovedet hæver sig. Paa dette hele Strøg er det dækket med et kalk- og sandblandet Leer og beplantet eller bevoget med Skov, der gjør alle nærmere Undersøgelser meget vanskelige. Smidlertid kan man forfølge den Nyg, hvis østlige Pynt danner Dronningestolen, halvveis op mod Klintholm, og en lignende Kridttryk forbinder Hundevangsklint med Kongshjerg.

Paa den vestlige Halvdeel af Moen findes Skrivekridtet kun enkelte Steder tydeligt som faste Lag med Klinten in situ, f. Ex. ved Svensmark ligeoverfor Stege, hvor det danner en Klint paa 6—8 Aln, og i Grunnsgraven tæt ved, hvor det danner den faste Bund; men mange Steder bestaae Bakkerne næsten ganske af temmelig kantede Kridtstykker, som ved Bidlinge og Trenderup, hvor man da maa anage, at det

faste Kridt ligger umiddelbart under. Paludan angiver¹⁾, at i Damsholte Præstegaards Mark findes Mergel med sammenhængende Flintlag.

Paa alle de øvrige Steder danner Skrivekridtet den saakaldte Smitte, der af Bønderne benyttes til at hvidte med, efterat den er udrørt i Vand eller „opløst“, som de kalde det. Massen har nemlig tabt al Sammenhæng, saa at de enkelte Dele, der før ved Tryk og Cohæsjon holdtes sammen, skilles fra hverandre, naar den fastes i Vand. Jeg er ikke utilboelig til at antage, at alle disse Smittelag ere Indlag i Kullesteensleret, uagtet man flere Steder har gravet 5—6 Alen uden at komme igjennem dem, eller idetmindste, at de øverste Kridtpartier paa disse Steder maae være blevne betydeligt forandrede ved senere Vandbevægelser, thi ligesom de Flager af Kridtmasse i Kullesteensleret, som jeg tidligere har omtalt, bestaaer denne Smitte, hvor den ikke er fin Kridtdeig, af afrundede Kridtknolde i en blød Kridtdeig med Flinten uordentligt spredt gjennem den hele Masse. Hertil kommer, at den Kalksteen, som graves lige i den øverste Jord skorpe paa Kongsbjerg, og som uimodsigelig er fast Skrivekridt, da den har tydelige mod Vest faldende Lag, er af en ganske anden Beskaffenhed end Smitten, uagtet de maatte antages at ligne hinanden, hvis de begge skulde udgjøre det øverste Parti af det egentlige Skrivekridt. Den er nemlig fuldkommen eensformig, fast, ja endog haardere end Klintestenen, saa at man tog mig det meget fortrydeligt op, at jeg talte om det Kridt, de brændte, istedetfor at kalde det „Kalksteen“. Den affarver ikke og indeholder mange Forsteninger, medens netop det Modfatte er Tilfældet med Smitten, samt forholder sig endelig anderledes ved Brændingen end almindeligt Kridt, da den giver meget mindre

¹⁾ Paludan II. 39.

Grus, naar den lædsfæs, og Arbeiderne befrie den altid omhyggeligt fra de Kridtstykker, som findes i den, forat Brændingen ikke skal fordræves. Den danner forøvrigt ikke nogen sammenhængende Masse, men er enten ved Hævningen eller ved senere Jordbevægelser knust i Stykker af en knyttet Haands Størrelse, der dog alle ere skarptantede og ligge Side om Side hvert paa sin oprindelige Plads. Ligeledes ere Flintlagene aldeles tydelige, men de enkelte Myrer ere knuste. Ogsaa i Mandemark i en Hoi, som hedder Tulegorterne, findes en lignende Kalksteen.

Hvorledes det imidlertid end hænger sammen med denne den kulsure Kalks forstjellige Optræden som Smitte, som Kalksteen eller som Kridt, saa kan det imidlertid anses for afgjort, at Skrivekridtet danner Underlaget under hele Den, thi større Partier af Kridt i Mallesteensleret antyde altid, at det faste Skrivekridt findes i Dybden.

Kridtet i selve Klinten fortjener ikke altid Navn af Skrivekridt, thi kun naar det bestaaer af meget smaa organiske og uorganiske Kalkdele, der ved Cohæsjon ere bundne sammen, er det istand til at virke affarvende ved Gnidning; naar Sammenhængen bliver større, hvilket især er Tilfældet i de øverste Kridtpartier, eller naar det bestaaer af smaa Stumper af Bryozøer, taber det denne Egenkab og faaer i sidste Tilfælde Lighed med Limsteen. Dette limsteenagtige Kridt træffes overalt ved Klinten i nedfaldne Brokker, og danner enten et særegt Lag, der strækker sig gjennem hele Klinten, eller ogsaa smaa Partier, hvilket sidste er det rimeligste, thi man kan i Haandstykker ofte see, at Bryozøerne ere samlede om enkelte Punkter. Da de ikke leve frit i Havet, kan man antage, at de have siddet paa en Tangart, hvis organiske Væv siden er blevet ødelagt. De fine sorte Linier, man ofte seer i Kridtet, ere vist Levninger af saadanne Planter.

Det rene Skrivekridt træffes kun paa enkelte Steder, f. Ex. ved Taleren, og aldrig er det saa fink, som det fra Stevns.

Slentningen er kun lidet tydelig, og hvor den kan iagttages, betegnes den ved saadanne sorte Linier, som jeg nylig har nævnt; derimod faaer Kridtet en eiendommelig Structur ved de characteristiske Flintlag, der som sorte Baand suoe sig gjennem den sneehvide Flint og allerede i lang Afstand forkynde, om nogen Hævning har fundet Sted eller ei, thi de have oprindeligen ligget horisontalt. Man kan i de bratte Skrænter tælle indtil 100 af dem, hvert med en Mægtighed af 3—4 Tommer og med en Afstand fra hverandre af et Par Fod. Flintens sorte Farve hidrører fra en ringe Mængde organiske Kuldele, men ellers bestaaer den af reen Kifelsjord og er altid overtrukken med en hvid Skorpe af samme Sammensætning, dog uden Kul, hvori der ofte ligger en Mængde smaa Bryozoer o. s. v. Hvidlig, rødlig eller gullbrun Flint er sjelden og synes især at tilhøre det øverste Kridt.

Flintlagene bestaae ikke som Liimstenens af en sammenhængende Masse, men af fladtrykte, aflange Myrer, der kunne naae en Længde af flere Fod; dog forekomme ogsaa andre tildeels forunderlige Former, der synes at være betingede af organiske Væsener, f. Ex. store Ringe af en Fods Gjennemsnit, spiraldreiede Masser med Bindinger af et Quarteers Tykkelse. Da jeg ikke kunde tænke paa at tage dem med mig, opstillede jeg dem paa ioinesaldende Steder ved Stranden for at Andre kunde blive dem vaer.

Flinten er et organisk Produkt, udfilt af Havvandet ved Kifelsvampe og Infusorier med Kifelsbeklædning, og den har selv bagefter tjent til Udfyldningsmasse for mange Korsteninger, især Schiniter. Svampene have ofte udgjort det Midtpunkt, hvorom Flintdannelsen har fundet Sted, og det er

maaskee Grunden til, at man næsten aldrig finder dem fritliggende i Kridtet paa Moen, saaledes som det derimod var Tilfældet i det Brud, som i sin Tid fandtes paa Skovbækken ved Alborg, men som nu forlængst er tilkædet. Jeg troer bestemt fra min Barndom at kunne erindre, at der i dette Brud ingen Flintlag fandtes, uagtet det var 5—6 Alen dybt.

At endeel af Kiselshren virkelig har været opløst i Vandet, kan man see paa de Kvartskrystaller, som saa ofte findes beklædende Hulhederne i Flintuhrerne, og paa et smukt Stykke Calcedon fra Moen, som opbevares i Universitets-Museet.

Grunden til denne mange Gange gjentagne Afvejling af saa forskellige Masser som Kridt og Flint har man søgt deri, at Kridthavet afvejlende har været beboet af Organismer med Kalk- og Organismer med Kiselbeklædning, eftersom Havet indeholdt flere Kalksalte eller Kiselsalte, men affeet fra, at en saadan Regel i Havvandets Bestanddele da ogsaa maatte kunne paavises i vore nuværende Verdenshave som et almindeligt Phænomen og ikke ganske localt, thi det kan have andre Grunde, forekommer det mig ikke sandsynligt, at disse forskellige Perioder skulde være saa skarpt adskilte, som Kridtet og Flinten ere det.

Kalkorganismerne maae have været til, medens Kiselorganismerne levede, og først lidt efter lidt have fortrængt dem, og omvendt disse sidste kun meget langsomt have berøvet hine deres Herredomme i Havet. Man bliver da alligevel nødt til at støtte sig til den fuldkomne Mangel paa kemisk Tiltrækning mellem Kiselfjord og Kalk ved almindelig Temperatur og paa den anden Side til den stærke Moleculartiltrækning mellem de enkelte Kiseldele for sig og Kalkdele for sig for at forklare dette mærkelige Forhold, og jeg troer, at disse forskellige Tiltræknings og Frostodninger alene ville bevirke en saadan Adskillelse, selv om begge Rækker have levet ved Siden af hinanden og i Havet altid fundet tilstrækkelig Stof til deres

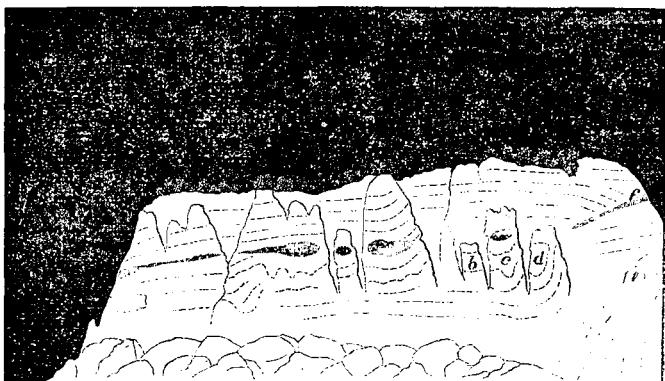
Skaller og Skeletter. Det er desuden ganske almindeligt i de geognostiske Formationer, at forskjelligartede Bestanddele ndskilles i særegne Lag, især i Form af Myrer. Saaledes danner Kalken nyreformige Masser i Overgangsffiferne, Jernstenen i Kulformationens Skifere og Myremalmen i Nutidens Dannelsen. Vil man indvende, at her have Stofferne været tilstede i Opløsning, hvorved de kemiske Virkninger tillige have været større, saa kan jeg holde mig til det bekjendte Phænomen, at den fiindeelte Kiseljord i Porcellainspasten ofte samler sig i nyreformige Klumper, thi der er Analogien med Flintdannelsen mere aabenbar.

Kun paa nogle Steder ligge Flintlagene horizontalt, f. Ex. ved Slotsgravlene og Tettebrinken; i det midterste Parti af Klinten derimod ere de hævede under alle Vinkler, undertiden overstyrkede og ofte boiede i forunderlige Vindinger eller zigzagknækkede, ja vel endog løbende ringformig tilbage i sig selv. At nu dette uregelmæssige Fald er en Folge af Hævninger og ikke kan tilskrives Medstyrningen af de høiere liggende Partier paa de lavere, det giver sig ved en nøiere Betragtning af Klinten. Mellem Graarvig og Sommerspiret kan man forfølge Flintlagene næsten gjennem hele den lodrette Klint, snart brudte, snart buede eller bølgede, og især i den nordlige Deel iagttages meget smukt den kaabeformede Leiring af det ene Flintlag over det andet. Men denne uregelmæssige Hævning er ogsaa tydeligt udtalt i Klintens hele Form, i dens dybe Udsnit og skarpt frempringende Pynter, og især i Besskaffenheden af det hele Parti af Høie-Moen, som ligger østligere end Magleby, med dets kjedelformede Fordybninger, dets 100' dybe Soer, dets Dalstrækninger og langstrakte Kridtrygge, der paa det Tydeligste vise, at Uregelmæssigheden ikke er indskrænket til den blottede Væg, men er herskende gjennem det hele Klinteparti, og at det netop er denne Uregelmæssighed,

der giver Klinteskoven og Aborrebjerg deres gauffe eiendommelige romantiske Character, der kontrasterer stærkt mod det trættende og eensformige Plateau, der dannes af Stevnsklints horizontale Lag. Endelig kunne Flintlagene i Kongsbjerg Kalkbrud, der falde 20° mod NW, tjene som yderligere Beviis for at det er en Hævning, der har bragt dem ud af den horizontale Beliggenhed.

Smidlertid skal det ikke nægtes, og det vil senere blive viist, at store Nedstyrtninger virkelig undertiden have forøget denne Uregelmæssighed i Flintens Leiring, men deres Virkninger ere ikke betydelige; derimod er der et Agens, der væsentligen har havt Indflydelse paa Klintens ydre Form, nemlig Reguvandet, der ved sine lodrette Udskjæringer i Klinterne tilsyneladende forøger Uregelmæssigheden i Lagstillingen. Disse Udskjæringer, der svare til de saakaldte Karrenfelder i Schweiz, kan man forfølge gjennem hele Klinten fra deres første Begyndelse af. Nogle ere først ved at dannes, andre have allerede naaet Klintens Top, alle ere de bredere for oven, smallere for neden og undertiden mørkt farvede af Leer, som vaskes ned igjennem dem. En saadan Udskjæring fandtes tidligere i den sydlige Deel af Klinten; den var fuldkommen tragtformig med en meget lille Nabning for neden og er Klintens tidligere Gjæster bekjendt under Navnet: „Tragten“.

Ere Flintlagene horizontale, som ved Fettebrinken, ville saadanne Erofioner ikke have nogen Indflydelse af Betydning paa deres Leiring, men ere de steilt opreiste og falde enten mod eller fra Havet, faae de et tilsyneladende meget uregelmæssigt Udseende, naar Reguvandet skjærer Kanaler ned igjennem dem. Et interessant Exempel i saa Henseende afgiver Klinten mellem Hylledal og Valeren (Fig. X.). Den dannes egentlig af tvende Partier, et bagerste med horizontale Flintlag og et forreste, der bestaaer af et Antal temmelig fritstaa-

Mellem Taleren og Hylledal (seet fra Søen).

ende Soiler med tildeels ringformige og meget uregelmæssige
 Flintlag. Da jeg første Gang saae dette Parti, vare de
 nævnte Soiler kun fremstaaende Dele af den bagerste Væg;
 nu er b, c og d ganske frie og ville vel snart aldeles for-
 svinde. Naar man nu betragter nedenstaaende Profil af denne
 samme Klint (Fig. XI.), seer man, at Flintlagene trods den

Fig. XI.

Samme Klint (seet fra Kysten).

store Uregelmæssighed alle have et stærkt Fald mod Havet, og man forstaaer, hvorfor de, seet fra dette, maae synes horizontale i det bagerste Parti, medens de frie Soiler nødvendigen maa vise Faldretningen paa deres indadboiede Sider, hvilket er ogsaa meget tydeligt at see. Da Flintlagene falde saa steilt, kunne de komme til at danne Ringe, der sees paa c, d og e, af hvilke kun e er synlig paa Fig. XI, fordi de andre ere skjulte bag denne.

Til disse tragtformige Udskjæringer slutte sig nu de store Udfald; kun ere disse i de fleste Tilfælde betingede af, at der findes oprindelige Dale eller fjedelformede Jordbygninger i Klinten, medens de første ere dannede ved Regnvandets Indvirkning, men de gaae over i hinanden. Udfaldene ere ogsaa tragtformede med Spidsen vendt nedad, og ere oftest bedækkede med en rig Plantevæxt og vandede af de gjennem dem nedrislende Kilder. Gjennem dem skrider nu, især i vaade Aar, det ovenpaahvilende Kullesteenskeer og Sand ligesom Gletscherne i de høie Alper ned til Stranden, ja undertiden heelt ud i Havet, og dammer derved en Afvegling af steile sneehvide Kridtflinter med friske grønne Dale, der give Klinten dens eiendommelige Skjønhed og gjør den til et af de smukkeste Punkter i Danmark.

Hylledals Fald slutter sig ved sin udmærkede Tragtform til den før nævnte „Tragt“, og er tillige ved sin Dybde og sine Vægges Steilhed og Røgenhed det meest imponerende af alle Fald i Klinten. Det aabner sig ikke lige ud mod Stranden, saaledes som alle de andre gjøre, men er skilt derfra ved en meget høi Kridtflint og udmunder i en skraa Retning mod N. Sandet synes i Faldet at ligge horizontalt paa Leret.

Ved Graarvig sees en nedskreden Masse, der bestaaer af Leer og Sand med store Kridtstykker, og man kan paa Formen og Furerne see, at Massen har været i en halvt flydende

Tilstand. Leerudfaldet Syd for Steilebjerg bestaaer derimod af en udmærket smuk blaagraa Leerart med store Kullestene, der ikke liguer vort almindelige Kullesteensleer. Dens oprindelige Plads er imidlertid tydelig; man seer endnu det Sted oppe i Klinten, hvorfra Nedstredet er begyndt, og man kan paa 4—5 Alen forfølge Paaleiringen af Leret paa Kridtet med skarp Grændse.

Det er imidlertid hyppigt Tilfældet, at Leret ved at skrabe ned skjæver sig ind under Kridtet, eller vel ogsaa undertiden, at det bedækkes af store nedstyrtede Kridtpartier, skjøndt jeg anseer dette sidste for meget sjældent. Saaledes synes i Talerens Fald hele den steile Kridtklint at hvile paa Leret, som viser sig i Faldet, men naar man undersøger Forholdet nærmere, bliver det høist sandsynligt, at Leret kun under Nedskridningen har dannet eller udfyldt en allerede dannet Indskjæring ind under Kridtet, og at det tidligere har udfyldt Faldet indtil en større Høide, men er udvasket igjen af det Vand, som løber ned igjennem det. I Analogi hermed kunne vi nu ogsaa forklare en lignende Forekomst af Leret Syd for Sommerspiret.

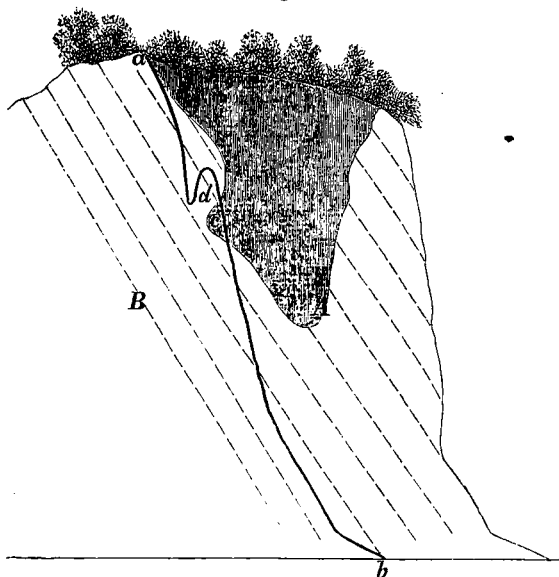
At saadanne nedstredne Masser indeholde større eller mindre Kridtblokke indesluttede, som deels ere løsrevne ved Lerets Bevægelse deels nedstyrtede, er saare naturligt og allerede før omtalt. En saadan Kridtmasse forekommer i et Leerfald N. for Dronningestolen.

Disse hidtil nævnte Leermasser have i Almindelighed et stærkt Fald og bevæge sig udad mod Soen; dog er det allerede bemærket, at Hylledalsfaldet aabner sig skraat ud mod N., og hvad Faldvinklen angaaer, da kan den ofte blive liden eller ingen, naar der allerede er et stort Nedfald, henover hvilket de efterfølgende Masser kunne bevæge sig. Vi ledes derved til en mulig Forklaring af et bekjendt Leerlag i Hylledals Klint. Vel staaer det ikke i nogen Forbindelse med det Fald,

som findes Sonden for det, men ved de betydelige Forandringer, Klinten undergaaer i Tidernes Lob, kan det godt være bleven adffilt fra de andre Masser, hvortil det oprindelig horte, og er blevet ene tilbage, medens de vaskedes bort eller glede ned i Soen. Man kan ikke nægte, at der er betydelig Lighed mellem dette isolerede Parti og en horizontal Green af Talerens Leermasse, der skyder sig et Stykke mod Vest hen under Kridtet, men denne sidste sees endnu i fuldkommen Forbindelse med Hovedmassen.

Betragte vi nu det bekjendte Lag mellem Taleren og Hylledals Klint (Fig. X og XI), da see vi, at det har en Stigning op mod S, som tillige ligger længere fra Stranden og aabner sig mod Overfladen med en tydelig Kloft; at det ikke fortsætter sig ind i den faste Klint, som findes bagved de frie Soiler, og at det har en temmelig uregelmæssig Form. De enkelte Partier, hvoraf det bestaaer, ere nu ikke i nogen Forbindelse med hverandre, men det er tydeligt at see, at de oprindelig høre sammen, og det større Leerparti, hvoraf de ere en Levning, har ligget udenfor, men er aldeles forsvundet, saaledes som det er anthydet paa et idealt Profil (Fig. XII). At det forøvrigt er et Leerlag og ikke et Sandlag, sees bedst af den udadboiede Form, som det har.

Maaskee ogsaa en nærmere Betragtning af det saakaldte Rosseshul under Dronningestolen kan hjælpe os til en rigtig Tydning af dette Leerlag. Her er det nemlig tydeligt, at det er Leret eller Sandet, der ovenfra er trængt ned i Sprækker og Klofter tilligemed Vandet, som paa nogle Steder har udvidet disse Klofter til større Hulheder. Den Mængde smaa Kilder, som næsten overalt risle ud af den steile Klint, viser tilfulde, at der er en saadan Passage gennem Kridtet, og inde i Klinteskoven findes en lille Fordybning, hvori Vandet oieblikkelig forsvinder selv ved den stærkeste

Idealt Gjennemsnit af Partiet mellem Taleren
og Hylledal.*)

Stylregn, og dette Vand maa nødvendigviis tage en stor Mængde Leer og Sand med sig, som det afleirer paa forskjellige Steder i Klippesklosterne.

Denne Forklaring lod sig nu maaffee ogsaa anvende paa Leerlaget mellem Hylledalen og Taleren, men vi maae antage, at Kloften har gaet udenfra indad og nedad, og har endt der, hvor vi nu see det afbrudte Leerlag. Det følger af sig selv, at, skjondt dette nærmer sig betydeligt til den horizontale Linie, kan Kloften gjerne have været næsten lodret, f. Ex. naar den løb omtrent parallelt med Kysten. Forøvrigt see vi ved Løsehullet, at en Kluft kan blive næsten horisontal og dog indeholde Leer.

*) A. Forsbunden Kridt- og Leermasse, af hvilken sidste kun c er tilbage. B. den nystaaende Klint. ab, den nuværende Bæg. d. en af de frie Søiler. c. Leerlaget.

Lyell antager ligeledes om disse isolerede Leermasser i Kridtet, at de for have naaet op til Toppen af Klinten, men at dette Parti senere er revet bort paa Søiden¹⁾, men han troer, at de ere bragte ind i Kridtet, dengang dette hævedes. Jeg har bestræbt mig for at vise, at de mærkeligste af disse Indlag kunne tænkes tildeels at være bragte hen paa deres Plads ved de Nedstred eller Nedstylinger, som finde Sted i Nutiden. Det er da naturligt, at de ikke vise sig slentede; jeg har idetmindste ikke fundet nogen Slentning, og naar Lyell kalder Leret i Talerens Fald „a mass of stratified sand and gravel“²⁾, saa passer denne Beskrivelse idetmindste ikke nu, thi jeg har været oppe i Faldet, uden at kunne finde Spor af Slentning.

Man kunde endnu opstille den Formodning, at disse Leermasser ere bragte ind under Kridtet ved en Nedstyrtning ikke under Hævningen, men i Nutiden; men paa nogle Steder er en saadan Forklaring unødvendig, f. Ex. ved Talerens Fald, paa andre Steder ikke tilstedelig, som mellem Taleren og Hylledals Klint, hvor det stadige Fald af hele Klinten mod Havet viser, at den ikke bestaaer af nedstyrtede Masser. Selv det foromtalte Parti af Hylledalsklint³⁾ tillader neppe at troe, at en Nedstyrtning er Aarsag til den afvigende Leiring, thi man seer Flintlagene fraoven at forlænge sig ned gennem den smalle Deel af Leret, hvilket viser, at de maae have været i denne Stilling, da Leerlaget blev bragt ind. Overhovedet maa jeg bemærke, at Nedstyrtning af Kridtpartier i Masse vistnok hører til Sjældenhederne paa Møen, idetmindste har jeg aldrig oplevet nogen, og sikkert kunne de ikke maale sig med, hvad man iagttager paa Stevns, f. Ex. under Thyret.

¹⁾ Lyell. 256.

²⁾ Lyell. 253.

³⁾ See Side 42 nederst.

Dette forklares naturligt derved, at Kridtet er for blødt og derfor falder ned i mindre Stykker eller knuses, hvis det falder i større. Jeg har seet Blokke, der ved eet eneste Slag med Hammeren gik i smaa Stykker af en knyttet Haands Størrelse og derunder.

Som et Exempel paa Nedstyrting af store Masser kan anføres Hylledals Klint, hvor der ved et saadant Fald er opstaaet en afvigende Flintleiring, hvilket ogsaa gjælder om et Parti ved Graaryg. Endelig seer man ved Hylledals Klint, at et heelt Parti er sunket c. 100' uden at være bragt ud af sin horizontale Stilling, men denne Masse bestaaer forøvrigt ikke af fast Kridt, men af en Blanding af Leer og Kridtstykker.

Efterat jeg saaledes har omtalt de indleirede Masser, maa jeg berøre nogle Mineralier, der i nyreformede Klumper findes i Kridtet og jævnlig indeslutte Forsteninger, nemlig Svovlkiis, Straalkiis, Gips og Coelestin. I Samlingen findes en utydelig Schmit i Svovlkiis og nogle smukke Tuboc-tædre af samme Mineral, endvidere nogle Stykker Coelestin, der ere tagne af en stor Blok, der laa under Steilebjerg. Dette sidste Mineral har et storbladet krySTALLINIST Brud og indeholder megen Kiseljord. Man har hidtil kun fundet det i de to Fald, der begrænde Steilebjerg mod Nord og Syd, og aldrig i Kridtet, skjøndt man seer paa Stykkerne, at de høre hjemme i dette. Organisk Structur er tydelig især paa de Stykker, der have været udsatte for Havvandets Paavirkning, thi paa dem viser den sig med ophoiede Linier paa Grund af Kiselhyrens større Haardhed. Det er nemlig især Svanpe, der findes i Coelestinen.

Skrivekridtet er meget rigt paa Forsteninger, men de ere naturligviis skrøbelige og vanskelige at bevare. Den indsendte Samling indeholdt omtrent 150 Arter.

Hævninger.

Efter denne Fremstilling af de geognostiske Formationer maa jeg endnu til Slutning omtale de forskjellige Hævninger, der have givet Den dens nuværende Form.

Da Skrivekridtets Periode begyndte, var Havet dybt, kun lidet oprørt af stærke Strømme eller Bolgebevægelser, og befolket af Millioner af Bryozøer, Søvampe og andre Aiselorganismer og Skaldyr. Denne No vedvarede i en uendelig Række, og de mikroskopiske Dyr's Skaller dannede et flere 100 Fod mægtigt Lag paa Havbunden. I Kullesteensleertiden derimod var det organiske Liv næsten aldeles udslett, thi i et Hav, der var opfyldt af fine Leerpartikler, kunde ingen Organisme trives; paa Havets Overflade svømmede talrige Sismasser, der bragte Stene af alle Størrelser nd i det dybe Leerhav, hvor de afleiredes uden nogen Slutning. Men da Kullesteenssanddannelsen begyndte, var Havets Bund hævet, thi Kullesteenssandet forudsætter lavt Vand, en Kyst, der kunde tjene til Støtte for Revlerne og afgive Stof til deres Dannelse. Overensstemmelsen mellem Kullestenene i Kullesteensleeret, Kullesteensgruset og de nuværende Stranddannelser taler for, at Kullesteenssandet ikke er baaret hid fra fjerne Lande, men er udvasket af Kridtet og Leret paa selve Fjndestedet, ligesom Strandstenene ere udvaskede af ældre Dannelser ved vore nuværende Kyster.

Jeg har tidligere søgt at vise, at Hovedretningen af Vandbevægelserne i denne Tid har været fra *SD*, mod *SW*. Denne Mening finder endnu Bestyrkelse ved Betragtningen af de tidligere omhandlede Mosestrækninger, der alle søge hen mod eet Punkt, Naabymagle Mose, som om de tilbagestrømmende Bolger havde gennemfuret Leermafferne. Vi finde ogsaa *N*.

N. og Vest for Den betydelige Sandmasser affatte i Læ, medens Kysten mod Ost har dybt Vand tæt udenfor Sandrevlen. Denne Vandbevægelse har været voldsom, thi Kullesteenssandet danner ikke saadanne sammenhængende eensformige Revler, som nu affættes ved almindeligt Bolgeslag, men derimod en Række af Høie, der vel ofte med deres Basis flyde over i hverandre, men dog ogsaa undertiden ere adskilte ved større Mellemrum; den har tillige ikke været længe vedvarende, thi Stenene ere ikke stærkt afrundede, og Kalken og Jernet vilde være fhyllede aldeles bort, hvis Havet længe havde staaet over dem.

Landet kan imidlertid ikke endnu i denne Tid have havt sin nuværende Høide, thi Kullestenene findes i en Høide af flere 100' over Havet, hvortil ingen tænkelig Vandbolge kan have bragt dem op. Før vor Periode maa der derfor atter have fundet en Hævning Sted, hvorved Den naaede den Høide, den nu har; idetmindste findes intet Spor af, at den fortsætter sig i Nutiden. Landsbyen Borre, som for 600 Aar siden var en Kjøbstad, ligger i Borre Mose paa en lille Høi, der kun der, hvor Kirken staaer, er mellem 10' og 12' over Havet; Byen selv ligger mellem 10 og 5', og endeel af den endogfaa kun mellem 3' og 5' over det. Man vil see, at der bliver faare Lidet tilovers for en Hævning i disse 600 Aar, thi Byen har neppe kunnet undvære en Tomme af sin Høide over Havet, naar man betænker, at der var aaben So ind til Byen, og at Vandet ved sydlige Storme nødvendigviis maatte stemmes op inde i Fjorden.

Borre Mose er 2' over Havet, Soen omtrent i Niveau med det, men dog forffjelligt efter Aarstiden, den nordlige Havstok er 8'—9', paa det høieste 10', hvilket er den samme Høide, som Havstokken i Sammelsø har (8'—9'—10'—11'—12'), hvor de forffjellige Havstokke omtrent have samme Høide, enten

de ligge yderst eller inderst, ja den yderste og den inderste ere begge lidt høiere end de midterste. Haarbolle Overdrev, der ligeledes bestaaer af Strandsteen, er mellem 5' og 10', ligeledes uden at Hoïden aftager mod Havet. Vel naae Volgerne nu sjældent disse Havstokkes Toppe, f. Ex. ved Somose og Gammelso, hvor de undertiden bryde ind i Mosen indenfor, ved Ulfshale, hvor de ere bedækkede af en Ege- og Aunbogeskov, endog saa aldrig; men Volgernes egen Virkning medfører, at de ofte aflukke sig selv fra de Punkter og fra den Hoïde, de tidligere kunde naae. Naar Havet ved en voldsom Orkan har affat en meget høi Havstok, og senere ved almindelige Storme en anden udenfor, vil denne for bestandigt kunne hindre Vandet i at naae den første Hoïde, og dette kan gjentage sig mange Gange, saaledes som paa Ulfshale. Maaskee ogsaa Isen undertiden ved at presses mod Kysterne i Tisgang kan strue Stenene op over deres almindelige Hoïde.

Paa denne Maade kan Havet spærre sig selv Veien til en Skrænt, det tidligere har nedbrudt, saaledes som tilbeels har været Tilfældet med Kridtflinterne i Ost, men ogsaa med flere Leerskrænter baade i Syd og i Nord (f. Ex. ved Haarbolle Overdrev og ved Hegningen, paa hvilke Steder den nedbrudte Bæg nu ligger langt fra Havet, og overhovedet langs hele Nordkysten, hvor Skrænten, ja endog saa hist og her endeel af Havstokken, er bevoxet med Træer). Saadaane af Havet forladte Skrænter bor derfor ingenlunde af denne Grund betragtes som hævede over den gamle Havstand. Heller ikke bor det glemmes, at vi kunne have Stormfloder, hvorved Vandet, selv i Østersøen og Sundet, kan stemmes op til den dobbelte Hoïde af den, det naaer ved en almindelig Storm. Jeg minder her om Aaret 1843, da Havet den 8de Decbr. steg $6\frac{1}{2}$ Fod over daglig Vandet ved Durebhgaard paa Lolland, og om den 2den Januar 1855, da det sammesteds ikke stod meget lavere

(6') og oversvømmede Indfjorsken til Særfjøbing By og Landingsbroen ved Dureby¹⁾).

Hvorlidet der kan være Tale om Hævninger paa Møen i de sidste Aarhundreder, viser Den Lindholmen Syd for Ulfs-hale, thi den havde i Aaret 1645 to Huse med to Familier²⁾, medens den nu er ubeboet, fordi den jevnlig overfyldes af Havet; ligesom ogsaa det Faktum, at Ulfs-hale Skov var af betydelig Størrelse i Christian den Tredies Tid, noksom viser, hvorlidet denne Deel i disse 300 Aar kan have forandret Hoide.

De Muslingfaller, jeg har fundet i Gammelso og i Somosen ligge enten i Havets Niveau eller idethoieste een Fod over det; intetsteds ere Muslinglag i større Hoide fundne, og jeg troer derfor til Slutning at kunne paastaae, at der paa Møen intet sikkert Tegn findes paa, at Den endnu hæves, men at den tvertimod i lang Tid har havt sin nuværende Hoide over Havets Overflade.

¹⁾ Efter velvillig Meddelelse af Baron D. Rosenørn-Lehn.

²⁾ Paludan II. 54.

Anhang.

Præsten Bredals Beretning i Borre Ministerialbog
om Borøe.

Borøe Sogn.

Beliggende i Østerherred næst ved Magleby Sogn. NB. For har Landet været deelt i Øster og Vesterherred, og har ventelig hvert Herred da havt sin Provst, ligesom det av gamle Skrifter kan erfares, at her har været baade Øster og Vester Herrets Landsthing, som hvert for sig har haft sine egne saa kaldede Lands-Dommere, og Tingsskrivere, av hvilke sidste nogle har været Degne ved Kaldet. Kirke-Byen i sig selv har i forrige Tider været een Kjøbstæd og blev afbrændt i den lybste Feide. Anmærkning. Beviser paa at Borre for har været een Kjøbstæd ere adskillige.

1. Kong Hanses Brev, som gav Borre By Kjøbstæds Rettighed lige med Nykjøbing i Falster. Same Document havde Byen endda in originali med kongelig vedhængende Seil efter gammel Skif i et Fouteral av Træ. Da Bymændene i Aarene mellem 1720—30 havde Proces med Familieforpagter Gjorgen Lund i Stege, blev same Benaadnings Brev leveret Bymændenes Procurator. Men kom aldrig tilbage.
2. Gørefandt jeg i Sacristiet et Ansøgnings Document, hvor Bymændene kalde sig de fattige Borgere af Østenborg, og ansøge Kong Frederic den 3die om Confirmation paa deres Kjøbstæds Privilegier, som de mælde, har været

dem forundt av Kong Hans. De beklage sig, at Handelen tog mægtig av, efterdi Indlobet var saa tilstoppet, at hvor for kunde gaae store Skibe, kunde da kun gaae Skude og store Baade. Documentet var dateret A^o 1648, og leverede jeg samme til Høyhærværdige Hr. Biskop Harboe, som lovede: at det skulde blive indrykket i danske Magazin¹⁾.

3. Da min salig Formand og Svigerfader Hr. Jens Engel lod opkafe i den Østre Fiste Park i Humle-Haven, fandtes der et heel Bulverk av nedramede Sege-Pæle med Tern-Bolte og Ringe, hvorved Skibene har ligget fortohyrede, saa han fra Steege maatte lade udhæidte Talger og Gier for at faa Pælene hævede. Hvilket noksom viser, at her har været fuldkomen Seilads til Byen, og kan endnu skjones at Borre By har været adskilt fra Magleby Sogn formedelst aabent Vand, ja maaskee ganske omflodt, hvilket har givet mange Anledning at kalde Byen Borre.
4. Et stort Kobber-Seil, hvori stod et med Skjold og Sverd bevæbnet Fruentimer med Øverskrift: S Civitalis Borre. Ligeledes har Hr. Mgstr. Huulbek antegnet i Herreds-Protokollen, at han selv har seet 1 Kobberpenge, saa stor som 1 Sletdr med dens Paastrift omkring Civitatis Øster Borre, og midt udi en Kirke. Seilet blev leveret s. t. Biskop Worm og forkom ved Ildbranden 1728. Hvor Pengen blev av vides ei.

Borre A^o 1763, d. 29de Novbr.

Bredal.

¹⁾ Findes der ikke.

Efterretninger

om

Metropolitanskolen

for

Skoleaaret 1856—1857.

Af

B. Borgen,
Professor. Skolens Rector.

Examiner.

I. **Afgangsexamen.** Ved Ministeriets Skrivelse af 14de Juni blev det meddeelt, at den **skriftlige** Deel af denne Examen vilde være at afholde fra Mandagen den 23de til Onsdagen den 25de *f. M.*, den **mundtlige** Deel for første Afdelings Bedkommende fra den 25de Juni, for anden Afdelings fra den 26de Juni til den 2den Juli incl. — Undervisningsinspecteuren, Conferentsraad, Professor Dr. **Madvig** var nærværende ved denne Prøve, og deltog i samme som Censor i Latin, latinff Stil og Version, Græff og Tydff.

Som Censorer udenfor Skolens Lærerpersonale tiltraadte efter foregaaende Indbydelse: i Tydff Notarius publ. Professor Dr. **Abrahams**, i Franff Cand. philos. **Fries**, i Religion Pastor **Mynster**, i Historie Professor Dr. **Allen**, i Mathematik Professor Dr. **Jürgensen** og Professor **Solten**, i Naturlære Professor **Solten** og Cand. polytechn. **Lorenz**, i Geographie Stud. jur. **Madvig**, i Naturhistorie Dr. **Ørsted** og Assistent ved det zoologiske Museum Cand. magist. **Lütken**.

Til Afgangsexamens første Deel indstillede sig efternævnte 20 Disciple af 6te Klasse: 1. **L. S. G. Jensen**, 2. **T. P. Lund**, 3. **D. A. Tuzhorn**, 4. **M. S. Gad**, 5. **J. Ph. A. Skribe**, 6. **A. A. M. Stub**, 7. **K. S. Berggreen**, 8. **V. T. S. Petersen**, 9. **C. S. C. Solm**, 10. **S. V. Bülow**, 11. **G. V. Paludan**, 12. **S. B.**

Zansen, 13. J. E. A. Sahlerz, 14. P. L. Krebs, 15. G. C. C. Wiese, 16. C. L. Scharling, 17. S. A. Thiele, 18. S. A. Thiele, 19. J. J. B. Lund, 20. J. B. Seerup.

Til Examenens anden Deel indstillede sig følgende 12 Disciple af 7de Klasse, hvilke i Mæret 1854 havde underkafstet sig sammes første Deel: 1. C. S. Gyberg, 2. P. S. E. Casse, 3. C. F. V. Prangen, 4. S. B. Galkier, 5. J. J. Mohr, 6. J. V. Johnsen, 7. C. J. Martensen, 8. S. J. V. Wick, 9. A. V. Freund, 10. C. C. Christens, 11. J. R. Thiele, 12. Conr. Martensen.

A. Skriftlig Prøve.

Mandagen den 23de Juni, Formiddag: **Udarbeidelse i Modersmaalet.** Opgave: „Almindelig Charakteristik af de tropiske Landes Natur i Modsetning til de tempererede Jordbelters.“

Eftermiddag: **Geometrisk Opgave:** „En Trekants tre Sider have Værdier, der danne en Differentserække (arithmetisk Progression) paa tre Led. Dens Areal er $\frac{3}{5}$ af en ligesidet Trekant med samme Perimeter. Hvor store ere dens Vinkler?“

Tirsdagen den 24de Juni, Formiddag: **Latinsk Stiil:** „Da P. Dolabella som Proconsul styrede Provindsen Asien, fortes en Kvinde fra Smyrna til ham, som anklagedes for ved Gift at have ombragt sin Mand og sin Søn. Hun tilstod, at hun havde begaaet den Forbrydelse, for hvilken hun anklagedes, men sagde, at hun havde gjort det, fordi Manden og Sønnen i Forening havde dræbt hendes anden Søn, en herlig Ungling, som hun havde født i sit forrige Ægteskab, og bad, at man vilde fritjende hende, da hun havde taget en retfærdig Hævn over forbryderiske Mennesker. Bewiserne vare tydelige og tillode ikke at tvivle om, at hun talte sandt.“

Dolabella forelagde ¹ Sagen for ² sit Raad; men Ingen af Raadet vovede at votere ³ i en saadan Sag, og Dolabella selv vidste ikke, hvad han skulde gjøre; thi han troede ikke, at en Kvinde, der var overbevist om et dobbelt Mord, kunde frifindes og slippe uden Straf; og paa den anden Side kunde han ikke fore det over sit Sind at fordomme og affstraffe en Moder, der næsten syntes at have adlydt Naturens egen Kost. Han henviste ⁴ da Sagen til Athen til Areopagiterne, for at den kunde blive paadomt af de meest øvede Dommere. Da disse havde undersøgt Sagen, lod de den anklagede Kvinde og Anklageren at vende tilbage om hundrede Mar, da vilde de affige Dommen. Saaledes befriede de i Gjeringen den, som de ikke vovede aabenlyst at frifinde. Denne Historie fortælles af Valerius Maximus og af Gellius i 12te Bog af det Værk, som han har givet Titlen „Attiske Nætter.“

1. defero. 2. ad. 3. sententiam dico. 4. relego.“

Eftermiddag: **Tydske Stil:** „Karl den Store knyttede Forbindelser med de muhamedanske Fyrster i Afrika og Asien for at lette de Christnes Stilling, der befandt sig under deres Herredomme. Han folte og handlede som Christenhedens første Konge og tog sig af ¹ alle sine Troesbrødre i de fjerneste Lande og især i den hellige Stad Jerusalem. I dette Niemed søgte han ogsaa at komme i venstabeligt Forhold med Chalifen Harun al Raschid og sendte først et Gesandtskab til ham. Men begge Gesandter døde paa Reisen uden at have naaet deres Bestemmelses Maal ². Chalifen tog imidlertid Hensigten for Gjeringen. Karls Berømmelse fyldte Verden formeget til ikke ogsaa at trænge igjennem til Hoffet i Bagdad. Chalifen tog derfor Anledning af Karls Keiserkroning til ved et eget Gesandtskab at ønske ham Lykke til hans Ophøielse. Han sendte ham imellem andre kostbare Foræringer ogsaa en levende Elephant. De Gjenforæringer, som Karl sendte Cha-

liften, bestode i Heste og spanske Muuldyr, i friske Udfarper³ af forskjellige Farver, der, som han havde hørt, i Orienten vare meget søgte og betales dyrt, og i nogle store Hunde, der vare afrettede til Jagt paa vilde Dyr. Gesandterne, der overbragte disse Foræringer, skulde tale til Bedste for⁴ den hellige Grav i Jerusalem og for de derhen valfartende Pilgrimmes⁵ Sikkerhed, og Harun var artig nok til at skænke Karl den Store den hellige Grav som et Beviis paa sin Agtelse.

1. sich jemand's annehmen. 2. Ziel. 3. Ein Wollenmantel. 4. sich für etwas verwenden. 5. Pilger."

Onsdagen den 25de Juni, Formiddag: Arithmetisk Opgave: „Man skal opløse Ligningen

$$+ \sqrt{x + \sqrt{2ax - a^2}} + \sqrt{x - \sqrt{2ax - a^2}} = x - \frac{a}{2}$$

med Hensyn til x og prøve Rigtigheden af det Fundue, idet hver Kvadratrod tages med det i Ligningen foran samme staaende Fortegn.

Exempel 1) $a=7$; 2) $a=8$; 3) $a=9$."

Eftermiddag: Oversættelse fra Latin paa Dansk.

„(Af Senecas 73de Brev med nogle Forandringer.)

Errare mihi videntur, qui existimant, homines philosophiæ fideliter deditos contumaces esse et contemptores magistratum ac regum eorumve, per quos publica administrantur. E contrario enim nulli adversus illos gratiores sunt; nec immerito; nullis enim plus præstant rerumpublicarum rectores quam quibus frui tranquillo otio licet. Itaque ii, quibus multum ad propositum bene vivendi securitas publica confert, necesse est, auctorem hujus boni ut parentem colant, multo quidem magis quam illi inquieti et in medio positi¹, qui multa principibus debent, sed multa etiam flagitant, quibus nunquam

tam plene occurrere ulla liberalitas potest, ut cupiditates eorum exsatiat; crescunt enim, dum implentur. Quisquis autem de accipiendo cogitat, oblitus accepti est; nec ullum habet malum cupiditas majus quam quod ingrata est. Accedit, quod nemo eorum, qui in republica versantur, quos vincat, sed a quibus vincatur, adspicit, nec tam jucundum iis est, multos post se videre, quam grave, aliquem ante se. Nec ambitio tantum insatiabilis est, verum cupiditas omnis. At ille vir sincerus et purus, qui reliquit et curiam et forum et omnem reipublicæ administrationem, ut ad ampliora secederet, diligit eos, per quos hoc ei facere licet, solusque eis gratuitum testimonium reddit. Quemadmodum præceptores suos veneratur ac suspicit, quorum beneficio ex inviis² exiit, sic etiam hos, sub quorum tutela positus exercet artes bonas.

1. in medio positus, som er stille, lever midt i det offentlige Liv. 2. ex inviis, af uveifomme (ubanebe) Egne (o: af Uklarhed og Bidsfarelse.)"

B. Mundtlig Prøve.

(Under denne Deel af Examen var baade VII Klasse A og VI Klasse hver for sig deelt i 2 Afdelinger, α og β .)

Onsdagen den 25de Juni, Efterm. VI Cl. α . Tydsk, VI Cl. β . Fransk.

Torsdagen den 26de Juni, Efterm. VI Cl. β . Tydsk, VI Cl. α . Fransk.

Fredagen den 27de Juni, Form. VII Cl. A α . Historie, VII Cl. A β . Mathematisk. — Efterm. VII Cl. A α . Religion, VI Cl. α . Naturhistorie.

Lørdagen den 28de Juni, Form. VII Cl. A β . Latin, VII Cl. A α . Mathematisk. — Efterm. VII Cl. A α . Græsk, VII Cl. A β . Religion, VI Cl. β . Naturhistorie.

Mandagen den 30te Juni, Form. VII Cl. A β . Historie,

VII Cl. A α . Naturlære. — Efterm. VI Cl. α . Geographie.

Tirsdagen den 1ste Juli, Form. VII Cl. A α . Latin, VII Cl. A β . Historie. — Efterm. VII Cl. A β . Græsk, VI Cl. β . Geographie.

Onsdagen den 2den Juli, Efterm. VII Cl. A. Hebraisk. Udfaldet af Afgangsexamen er meddeelt i Bilag I.

II. Hovedexamen blev (med Undtagelse af Proben i Mathematik for VII Cl. B, VI og V Cl.) afholdt fra Tirsdagen den 8de til Tirsdagen den 22de Juli (see Skoleesterr. for 1855—1856 S. 63—67).

III. Salvaarsexamen afholdtes med VII Cl. A, den skriftlige Deel fra Mandagen den 15de til Onsdagen den 17de, den mundtlige fra Fredagen den 19de til Tirsdagen den 23de Decbr.

Disciplene.

I. Af det Antal af 173 Disciple, der udgjorde Skolens Frequentis, da Efterretningerne for forrige Skoleaar bleve udgivne (see bemeldte Efterretninger S. 15—17), ere efter den Tid folgende udgaaede. Under 2den Juli bleve de ovenfor S. 4 anførte Candidater efter fuldendt Afgangsexamen dimitterede til Universitetet (1—12). Endvidere indmeldtes for indværende Skoleaars Begyndelse: af 7de Klasse B: 13. Christian Emil Kjær, 11te Juni 1856; — af 6te Klasse: 14. Hans Anton Thiele, 15de August, 15. Joachim Bering Seerup, 21de August. — I Løbet af dette Skoleaar indmeldtes: af 6te Klasse: 16. Janus Julius Bernhard Lund, 22de Septbr.; — af 5te Klasse; 17. Nicolai August Kriegsmann Schierbeck, 27de Decbr., 18. Frederik

Castberg, 10de Mai 1857; — af 4de Klasse: 19. **Tønnes Theodor Severin Elberg**, 2den Decbr. 1856; — af 3die Klasse: 20. **Christian Josias Feddersen Holm**, 12te April 1857; — af 1ste Klasse: 21. **Julius Theodor Saaborg**, 9de Septbr. 1856.

En Discipel, **Ludvig Gotfred Paludan**, afgik ved Døden den 29de August 1856.

Derimod har Skolen i samme Tidrum havt følgende Tilgang af Disciple, der samtlige bleve optagne ved Skoleaarets Begyndelse, den 23de August 1856, nemlig:

§ VII Klasse A:

1. **Matthias Peter Bryndum**, en Søn af Overlærer A. Bryndum. (Denne Discipel havde i Aaret 1855 underkastet sig Afgangsexamens første Deel ved Kolding lærde Skole, hvorfra han, efter at have sammesteds tilbragt et Aar i 7de Klasse, gik over til samme Classes overste Afdeling i denne Skole *).

§ VII Klasse B:

2. **Christian Krarup Ølgaard**, en Søn af afgangue Procurator B. K. Ølgaard paa Tanderupgaard i Ribe Stift. (Hadde i forrige Aar underkastet sig første Deel af Afgangsexamen ved Kolding lærde Skole, hvorfra han gik over til denne Skoles 7de Klasse *).

*) Den Afvigelse, som med Hensyn til Optagelsen af denne og foranførte Discipel er skeet fra den i Bekjendtgjørelsen angaaende en Underviisningsplan og Examensbestemmelser o. s. v. af 13de Mai 1850 § 3 indeholdte Regel, ifølge hvilken ingen andre Disciple kunne optages i Skolens 7de Klasse end de, som have gennemgaaet samme Skoles 6te Klasse, er grundet i de Bestemmelser, der, efter foregaaende Indstilling fra Rector ved den nu nedlagte lærde Skole i Kolding, Professor Dr. Ingerslev, af Ministeriet undtagelsesviis bleve givne til Fordeel for de Disciple af bemeldte Skole, som efter dens Nedlæggelse ønskede at gaae over til andre af de lærde Skoler, blandt hvilke Bestem-

§ VI Klasse:

3. **Valdemar Carstensen**, en Søn af Particulier Th. Carstensen. (Forhen Discipel i Aarhus Kathedralskole).

§ V Klasse:

4. **Peter Vilken Zeiberg Ditzel**, en Søn af Districtslæge, Krigssassessor E. N. Ditzel paa Frysenborg. (Forhen Discipel i Kolding lærde Skole).
5. **Maximilian Seligmann**, en Søn af Handelsagent J. Seligmann. (Forhen Discipel i Odense Kathedralskole).
6. **Macdonald Wisning Blugaard**, Broder til Nr. 2.

§ IV Klasse:

7. **James Gustav Hansen**, en Søn af Etatsraad, Grosferer N. N. Hansen, N. af D.
8. **Ove Emmerich Gustav Ingerslev**, en Søn af Professor Dr. E. F. Ingerslev, N. af D. (Forhen Discipel i Kolding lærde Skole).
9. **Jens Frederik Harald Jørgensen**, en Søn af Overlæge J. F. Jørgensen, N. af D. (Forhen Discipel i Odense Kathedralskole).
10. **Hans Skovgaard**, en Søn af Proprietair S. H. Skovgaard. (Forhen Discipel i Kolding lærde Skole).

møder følgende, som dette Punkt vedkommende, er meddeelt i Efterr. fra Kolding lærde Skole for Skoleaaret 1855—1856 S. 54: „Under 21de Mai og 7de Juni f. N. bevilgedes, at en Discipel, som, efter i 1855 eller 1856 her at have bestaaet Afgangsexamens 1ste Deel, af denne Skole erklæredes moden til Dprøffelse i VII Cl., derved maatte have Ret til at optages i samme Klasse i en hvilken som helst anden lærd Skole, samt at den, der 1856, efter her at have tilbragt et Aar i VII Cl., gaae over til en anden Skole, derved skal faae Ret til at optages i sammes VII Classes øverste Afdeling og efter et Aars Forløb at afgaae fra denne til Universitetet.“

I III Klasse.

11. **Frederik Carl Emil Schack Brockdorff**, en Søn af Kammerherre, Major N. F. S. v. Brockdorff, Eskadronschef for den kgl. Livgarde til Hest, N. af D.
12. **Conrad Valdemar Bræstrup**, en Søn af Politie-directeur, Conferentsraad C. F. C. Bræstrup, C. af D. og Ddm.
13. **Wenzelaus Iwanowitsch Paul Ludowig Knirsch**, en Søn af afgangue Holzbogt W. J. Knirsch i Ostenfeld.
14. **Harald Peter Nicolai Budde-Lund**, en Søn af Pastor L. F. Budde-Lund, Sognepræst til Nykjøbing og Rørvig.
15. **Johan Julius Valdemar Prytz**, en Søn af Skomagermester J. G. Prytz.
16. **Oscar Rygaard**, en Søn af Kjøbmand, Consul H. P. Rygaard. (Forhen Discipel i Viborg Kathedralskole).
17. **Julius Christian Scheel**, en Søn af Legationsraad H. Scheel, N. af D.

I II Klasse:

18. **Christian Johan Frederik Ahlefeldt-Laurvigen**, en Søn af Kammerherre F. L. B. Grev Ahlefeldt-Laurvigen til Grevskabet Langeland.
19. **William Bull**, en Søn af Cancellist C. L. Bull.
20. **Charles Emilius Edward Frølich**, en Søn af afgangue Consul J. Frølich.
21. **Søren Henrik Hoffmeyer Hansen**, en Søn af Tobaksfabrikør N. Hansen.
22. **Jens Christian Emil Petersen**, en Søn af Kammerraad N. C. Petersen, Postmester i Korsør.
23. **Christian Frederik With**, en Søn af afgangue Justitsraad J. P. With, Herredsfoged i Bjerre og Hatting Herreder. (Forhen Discipel i Horsens lærde Skole).

I I Klasse:

24. **Vilhelm Marcel Benzon Bang**, en Søn af Justitsraad A. K. Bang, Revisionschef under Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet, N. af D.
25. **Christian Johannes Holm**, en Søn af Pastor S. J. Holm, Sognepræst til Neerslev og Bindinge i Sjælland.
26. **Carl Ludvig Holm**, en Søn af Seil-, Flag- og Compasmagermester N. A. Holm, Oberstlieutenant og Batalionscommandeur ved Kjøbenhavns borgerlige Infanterie.
27. **Laurig Nylius Conrad Holm**, en Søn af Håndsemmagermester L. Holm.
28. **Heinrich August Hvidt**, en Søn af Assurancemægler E. J. Hvidt.
29. **Peter Herman Gottlieb Trock Jansen**, en Søn af Professor, Tandlæge S. J. Jansen.
30. **Wilhelm Johan Heinrich Jochimsen**, en Søn af Inspecteur ved St. Petri Pigestole S. H. Jochimsen.
31. **Gustav Henrik Andreas Budde-Lund**, Broder til Nr. 14.
32. **Peter Christian Julius Mads Melbye**, en Søn af afgangne Silke- og Klædefræmmer P. Melbye.
33. **Theodor Christian Johansen Münter**, en Søn af Justitsraad H. B. A. S. Münter, Kasserer ved Kjøbenhavns Brandforsikrings Societet, N. af D.
34. **Carl Wilhelm Julius Nommels**, en Søn af Kammeraad E. F. A. Nommels, Hovedrevisor i det Slesvigste Ministerium.
35. **Richard August Simon Paulli**, en Søn af Hof- og Slotæpræst Dr. theol. J. H. W. Paulli, N. af D.
36. **Otto Petersen**, en Søn af Overlærer ved Metropolitan-skolen E. O. Petersen.

37. Frederik Eskild Philipsen, en Søn af Grosserer Ph. W. Philipsen.
38. Valdemar Henrik Rothe, en Søn af Pastor Lic. theol. P. E. Rothe, anden residierende Capellan ved Frue Menighed.
39. Johan Frederik Simony, en Søn af Justitsminister E. F. Simony, E. af D. og Dbm.
40. Carl Sechmann Stage, en Søn af Justitsraad E. S. Stage, Controlleur ved Finants-Hovedkassen.
41. Carl Peter Stæger, en Søn af Etatsraad N. E. Stæger, Kasserer ved Finants-Hovedkassen, N. af D.
42. Carl Frederik Gustav Torst, en Søn af Cand. philos. Ph. A. Torst.
43. Frederik Emil Henrik Westergaard, en Søn af afgangue Oberstlieutenant W. v. Westergaard, N. af D. og Dbm.
44. Peter Ludvig Grandjean Ølgaard, Broder til Nr. 2 og Nr. 6.

II. Efter denne Afgang og Tilgang har Skolen nu en Frequent af 195 Disciple, hvilke i nærværende Dieblit (Mai Maaned) ere fordeelte saaledes: *)

VII Klasse A.

1. S. S. P. Keiersen, 2. E. A. Solmsted, 3. A. C. Bræstrup,
4. L. S. W. Richter, 5. C. A. de Fine Skibsted, 6. S. A. P. Philip-
sen, 7. C. T. Bang, 8. A. L. Brorson, 9. M. P. Bryndum,
10. T. A. Riisen, 11. W. C. C. B. Thrane, 12. S. S. Ring,
13. J. A. D. A. A. Gaase, 14. J. C. S. Wilse, 15. J. S. Sca-
venius, 16. P. S. J. Conradt-Eberlin, 17. V. B. Christensen.

*) Foruden 7de Klasse har i dette Skoleaar 3die Klasse været deelt i to Afdelinger.

VII Klasse B.

1. C. K. Øllgaard, 2. D. A. Nughorn, 3. V. T. S. Petersen,
4. J. Ph. A. Skribe, 5. T. P. Lund, 6. G. V. Paludan, 7. C. L. Scharling, 8. C. F. C. Holm, 9. L. F. G. Jensen, 10. S. A. Thiele, 11. F. V. Bülow, 12. M. S. Gad, 13. S. G. Hansen, 14. P. L. Krebs, 15. A. A. M. Stub, 16. K. F. Berggreen.

VI Klasse.

1. A. Bache, 2. S. C. C. M. Sjøorth, 3. P. G. Hansen,
4. V. C. S. Topsøe, 5. P. B. Krohn, 6. G. C. C. Wiese, 7. A. T. Geerforde, 8. J. E. A. Sahlerg, 9. S. P. C. Købke, 10. A. E. A. Nielsen, 11. C. E. Jaaborg, 12. V. S. L. Bendtz, 13. P. V. Bjer, 14. S. T. J. Tholle, 15. C. G. Martensen, 16. V. Carstensen.

V Klasse.

1. S. T. Andresen, 2. J. J. Krohn, 3. S. Ph. V. Abrahams,
4. C. E. Poulsen, 5. S. A. S. Kalko, 6. J. A. G. Stage, 7. M. W. Øllgaard, 8. S. A. P. Frydensberg, 9. P. V. Heiberg, 10. C. E. Kothe, 11. C. T. Lund, 12. C. V. J. Birkerød, 13. M. Seligmann, 14. S. S. A. Topsøe, 15. S. A. E. Sagen, 16. P. V. S. Digel, 17. M. S. C. Bruhn, 18. A. S. Boje, 19. S. O. C. Mohl, 21. S. G. S. Wind, 22. S. V. Sponeck, 23. M. A. V. Andersen, 24. O. L. A. B. Dannefjold=Samsøe, 25. C. S. Tiemroth, 26. J. C. D. Richter, 27. L. A. S. Pio, 28. J. S. S. Hansen, 29. J. S. O. Richter, 30. J. S. C. Tiemroth.

IV Klasse.

1. A. P. Grüner, 2. S. Hoffding, 3. O. E. G. Jørgensen,
4. S. Skovgaard, 5. S. M. A. Wamberg, 6. S. L. d'Auchamp, 7. P. G. Andrae, 8. C. Reiersen, 9. J. S. Tesch, 10. S. Wedel, 11. V. C. B. Solbeck, 12. G. S. Bricka, 13. P. C. Philipsen, 14. C. E. Mathiesen, 15. J. G. Hansen, 16. J. A. Bang, 17. S. Petersen, 18. P. W. Jerndorff, 19. C. G. M. Larsen, 20. V. S. G. Rauch, 21. C. J. S. Tramp, 22. S. J. Møller, 23. J. Thiele, 24. C. M. Albeck, 25. C. S. Hansen, 26. J. S. S. Jørgensen, 27. S. T. Tesch, 28. J. S. S. Abrahams, 29. T. S. A. Heiberg, 30. L. C. K. Jørgensen, 31. C. C. Adrian, 32. A. S. Bolle.

III Klasse A.

1. T. V. Møllerup, 2. V. Krenchel, 3. A. S. Gamborg,

4. A. J. Skrike, 5. S. M. O. Rye, 6. C. Ph. V. Philipsen, 7. S. J. Krohn, 8. J. C. Scheel, 9. V. Jensen, 10. S. P. A. Budde-Lund, 11. C. S. Nygaard, 12. F. C. E. S. Brockdorff, 13. C. Mundt, 14. F. C. D. Simony, 15. J. J. V. Prys, 16. A. G. S. Lütken, 17. A. C. Dreboldt, 18. V. J. G. Larsen, 19. J. V. Flensborg, 20. J. C. A. Willemann.

III Klasse B.

1. A. C. Schlichtkrull, 2. J. Ipsen, 3. O. A. Røder, 4. J. P. Melbye, 5. J. S. G. Mangor, 6. V. A. Andræ, 7. C. V. E. Kjerfing, 8. J. P. M. Paulli, 9. E. Ipsen, 10. W. J. P. L. Knirsch, 11. E. A. Gottlieb, 12. O. S. Albeck, 12. S. A. Jacobi, 14. C. V. Brøstrup, 15. E. C. A. Koch, 16. L. T. S. Nielsen, 17. O. Nygaard, 18. A. L. Smith.

II Klasse.

1. S. S. S. Hansen, 2. A. P. Nielsen, 3. F. S. O. A. Nyegaard, 4. J. C. S. K. Steenstrup, 5. T. O. V. King, 6. K. Klein, 7. T. L. C. A. Jørgensen, 8. C. S. Danneffjold=Samsøe, 9. W. Bull, 10. C. S. Bricka, 11. V. V. C. Hansen. 12. F. Linshaw, 13. C. E. E. Frølich, 14. C. J. S. J. Thaarup. 15. E. O. Krenchel, 16. T. O. Anghorn, 17. J. S. Rickmann, 18. C. S. With, 19. A. T. Nielsen. 20. F. C. C. Scheel, 21. J. C. E. Petersen, 22. S. S. Theilade. 23. C. S. J. P. Greventop=Castenfeld, 24. C. J. S. Ahlefeldt=Laurvigen.

I Klasse.

1. P. C. J. M. Melbye, 2. L. M. C. Solm, 3. P. S. G. T. Jansen, 4. F. E. Philipsen, 5. C. S. Stage, 6. K. A. S. Paulli, 7. O. Petersen, 8. C. P. Støger, 9. C. W. J. Nommels, 10. W. J. S. Jøhimsen, 11. J. S. Simony, 12. S. A. Svidt, 13. G. S. A. Budde-Lund, 14. C. S. G. Torst, 15. V. M. B. Bang, 16. P. L. G. Øllgaard, 17. V. S. Rothe, 18. F. E. S. Westergaard, 19. C. J. Solm, 20. S. M. S. Bang, 21. C. L. Solm, 22. T. C. J. Mønter.

Lærerpersonalet.

Efter derom at have indgivet Andragende, og ifølge Ministeriets derefter meddeelte Skrivelse af 8de Juli f. A.,

fratraadte Professor Laurig Stephan Borring ved Udgangen af forrige Skoleaar sin Stilling ved Skolen som Time­ lærer i Franck, hvilken Underviisning han her havde besørget siden Mæret 1841. — Til samme Tid, og ligeledes i Henhold til ovennævnte Skrivelse, forlod Architect Andreas Rosenberg sin herværende siden Mæret 1831 udforte Bestilling som Time­ lærer i Tegning, idet Underviisningen i sidstnævnte Fag, ifølge Ministeriets Bestemmelse, herefter vilde være at meddele i For­ bindelse med Underviisning i Mathematik.

Da det — hvad ogsaa allerede var udtalt i Circulaire­ skrivelse af 21de August 1855 (see forrige Aars Skoleesterr. S. 49—53) — var Ministeriets Hensigt saavidt muligt at bringe den hele Underviisning i Sprogene og Videnskabsfa­ gene ind under de faste Læreres ordinaire Timer, i hvilken Henseende enhver Skole efterhaanden maatte forsynes med det fornødne Antal af saadanne Lærere, og da ved denne Skole, foruden de Timer, der bleve ledige ved de tvende ovennævnte Time­ læreres Afgang, en af dens Overlærere i Diebliffet gav 9 ugentlige Extratimer i Mathematik, og en af dens Time­ lærere besørgede 17 Timer ugentlig i Dansk, Historie, Geographie og Regning, blev det ved ovenanførte Skrivelse af 8de Juli s. A. tilkjendegivet, at Ministeriet vilde fra inde­ værende Skoleaars Begyndelse oprette en Adjunctplads i Franck hele Skolen igjennem, saaledes at den, der ansattes, desforuden vilde have at give nogen Underviisning i Historie og Geographie i de lavere Classer, idet Ministeriet dog for andre eventuelle Combinationer af Lærefagene ved Skolen havde ved Opslaget af bemeldte Plads forbeholdt sig fortrinns­ viis at tage den i Betragtning, som maatte være istand til ogsaa at undervise i andre Fag, hvori Skolen kunde afgive Bestjæftigelse, navnlig Mathematik, Regning og Tegning.

3 Anledning heraf, og da navnlig Forsøget paa en

Forening af Underviisningen i Fransk og en Deel af den mathematifke Underviisning for Diebliffet maatte opgives, indstilledes under 14de August næstefter Studios. **Henrik Sophus Smith** til som Timelærer at besorge Underviisningen i Mathematik i 3die Classe, Regning i de to nederste Classer samt Tegning i 3die, 2den og 1ste Classe, hvilken Indstilling under 19de j. M. af Ministeriet blev approberet. — I den ommeldte Adjunctpost meldte Ministeriet i Skrivelse af 18de Septbr. at have under 15de næstforhen constitueret forhenværende Rector ved den nedlagte lærde Skole i **Kolding**, Professor **Dr. C. F. Ingerslev**, der, indtil et Rectorat atter maatte aabne sig for ham, havde ansøgt om midlertidig Ansættelse i fornævnte Tjeneste. Professor **Ingerslev** overtog saaledes Underviisningen i Fransk fra 2den til 6te Classe samt i Historie i 1ste og 2den Classe.

Da Adjunct **P. J. Petersen** i den største Deel af December Maaned j. M. havde ved Sygdom været forhindret i at udføre sine Forretninger ved Skolen, og det var nødvendigt, at han endvidere i nogen Tid fritoges for disse, blev det under 29de Decbr. indstillet og under samme Dato af Ministeriet approberet, at der for den Tid, i hvilken han fremdeles vilde være uskiftet til sin Tjeneste i Skolen, maatte antages en Hjælperlærer, eller, hvis det skulde være fornødent, tvende saadanne Lærere, der imidlertid kunde overtage den ham i indeværende Skoleaar tildeelte Underviisning i Latin i 5te Classe samt Latin og Tydsk i 3die Classe B. Til at besorge den foranførte Underviisning i Latin antoges Studios. philol. **Hans Peter Michael Rosing**, til den ligeledes anførte tydske Underviisning Studios. theol. **Frederik Kohlstadt Swiid**. Efterat der senere, ved allerhøieste Resolution af 29de Marts d. M., var bleven forundt Adjunct **Petersen**, for hans Helbreds Skyld, Fritagelse paa et Aar fra hans Embedsforretninger,

for at foretage en Reise til Udlandet, blev det derhos af Ministeriet bifaldet, at de tvende sidstnævnte Lærere fremdeles i den tilbagestaaende Deel af indeværende Skoleaar maatte befølge de dem overdragne Timer.

Underviisningen.

I. **J** Fortsættelse af, hvad der tidligere (Skoleæfterr. for 1854—1855 S. 20—21, for 1855—1856 S. 17—18) har været meddeelt om den af Professor Dr. **Jürgensen** givne særskilte Underviisning i Mathematik, bemærkes her endvidere, at det, efterat Professoren i forrige Skoleaar havde fort sit Forsøg gjennem nederste Afdeling af 7de Klasse, blev ham ved Ministeriets Skrivelse af 16de August f. A. bevilget i indeværende Skoleaar at fortsætte bemeldte Forsøg i samme Klasse's overste Afdeling. Denne Underviisning, til hvilken atter tvende af de egentlige mathematiske Timer have været indrømmede, er saaledes med dette Skoleaars Udgang afsluttet.

Fag- og Timefordelingen har i indeværende Skoleaar været følgende:

1. Rector: Latin i VII Cl. A, Græff i VI Cl.	15 Timer.
2. Overlærer Esperfen : Historie fra III til VII Cl.	22 —
3. Overlærer Berg : Latin i VII Cl. B, Græff i VII Cl. A—B.	22 —
4. Overlærer C. Petersen : Mathematik fra IV til VII Cl., Naturlære i VII Cl. A—B.	25 —
5. Overlærer Zolbeck : Danst i II Cl., Lydst i VI, V, IV Cl. samt III Cl. A og II Cl.	20 —
6. Adjunct Jensen : Danst i IV Cl., Religion i alle Classer.	22 —

7.	Aldjunct, Inspector Krebs: Latin i VI og IV El., Hebraiſt i VII El. A—B	24	Timer.
8.	Aldjunct Kern: Latin i III El. A, Græſt i V og IV El.	20	—
9.	Aldjunct Sørenſen: Danſt i VII El. A—B, VI, VEl., III El. A og I El., Tydſt i I El.	22	—
10.	Aldjunct P. Peterſen: Tydſt i III El. B (fra Januar Maaned Studios. theol. Sviid), Latin i V El. og III El. B (fra Januar Maaned Studios. philol. Koſing).	20	—
11.	Aldjunct Fogh: Geographie fra III til VI El., Naturhiſtorie fra I til VI El.	25	—
12.	Conſt. Aldjunct, Profeſſor Dr. Ingerslev: Franſt fra II til VI El., Hiſtorie i II og I El.	22	—
13.	Timelærer, Cand. theol. Kiilsgaard: Danſt i III El. B, Geographie i II og I El., Skrivning fra I til IV El.	21	—
14.	Timelærer Studios. Smith: Mathematik i III El. A—B, Regning i II og I El., Tegning i III, II og I El.	22	—
15.	Profeſſor, Dr. Jürgenſen: Mathematik i VII El. A	2	—
16.	Cand. philos., Organift Berggreen: Sang	5	—
17.	Premierlieutenant v. Solmſted med Aſſiſtenter: Gymnaſtik og Svømning.	6	—

II. Overeensſtemmende med det derom indgivne Forſlag bifaldt Ministeriet under 28de Auguſt, at Thriges Lærebog i den gamle Hiſtorie maatte indføres i de høiere Claſſer iſtedenfor den hidtil brugte Lærebog af Bohr, ſamt at Bruuns tydſke Grammatik maatte indføres ſtrag i Skolens Iſte Claſſe

og siden successive i de følgende høiere Classer istedenfor den hidtil brugte tydske Grammatik af Trojel.

Fremdeles blev det under 2den Decbr. f. A. tilladt, at istedenfor Strøms naturhistoriske Læsebog, der forelobig havde været benyttet som Haandbog i 1ste Klasse, Lütkens „Begyndelsesgrundene af Dyrerigets Naturhistorie“ sammesteds maatte lægges til Grund ved Underviisningen i Zoologie.

III. Følgende er i dette Skoleaar gjenne-gaaet i de forffjellige Sprog og Videnskaber:

Dansk. I Klasse: Sunchs, Røginds og Warburgs Læsebog er benyttet til Dplæsning og Analyse. Lært 15 Digte af Krossings poetiske Læsebog. Bojesens „fortfattede danske Sproglære“ er gjenne-gaaet flere Gange indtil Ordstillingen (uden Anmærkninger). 2 Stile ugentlig. — II Klasse: Samme Læsebog benyttet til Dplæsning og Analyse; hele Bojesens Sproglære læst og repeteret. Endeel Vers ere lærte udenad efter Holsts poetiske Læsebog. 2 Timer om Ugen anvendte til Stil paa Skolen, der har bestaaet deels i Gjengivelse af Fortællinger, deels i Oversættelse fra Tydsk og deels i Dvelfer efter Borgens „Veiledning til Udarbejdelser i Modersmaalet“; ialt 38 Stile. — III Klasse B: Holsts prosaiske Læsebog er benyttet til Dplæsning og Analyse, af Sammes poetiske Læsebog ere flere Digte lærte udenad. Bojesens Sproglære repeteret flere Gange. 1 Stil ugentlig, i Almindelighed en lettere Skildring, undertiden Oversættelse fra Tydsk eller Fransk; ialt 37 Stile. — III Klasse A: Holsts prosaiske Læsebog benyttet til Dplæsning og Analyse. Bojesens Sproglære repeteret. Lært en Deel Digte af Holsts poetiske Læsebog. 1 Stil hver Uge. — IV Klasse: Enkelte Timer ere benyttede til Dplæsning, de øvrige til Gjennemgang og

Kjættelse af danſke Stile, hvoraf i Reglen er ſkrevet 1 ugentlig. — V Claffe: Den nordiſke Mythologi efter Chr. Winthers Gudelære læst og repeteret. Nogle Stykker af den ældre Edda ere læste. Læst og fortalt om Poul M. Møller. 1 Stil ugentlig, deels beſkrivende, deels fortællende, deels lette Afhandlinger (naturhiſtoriſke, hiſtoriſke o. lign.). — VI Claffe: Efter en kort Overſigt over den ældre Litteratur er Litteraturhiſtorien begyndt fra Holberg og læst indtil Baggeſen. Hver Uge ſkifteviis mundtligt Foredrag eller Stil. — VII Claffe B: Litteraturhiſtorien fra Holberg indtil dette Aarhundrede, oplyst ved Dplæsning af de mærkeligſte Forfattere. Mundtligt Foredrag eller ſkriftlig Udarbeidelse hver Uge. — VII Claffe A: Meddeelt en Deel om Baggeſen og Dehlenschläger; læst nogle af Heibergs kritiſke Afhandlinger og om „Baudevillen“, nogle af P. L. Møllers kritiſke Skizzer. Brudstykker af den ældre Litteratur. 2 Stile om Maanedens. Enkelte mundtlige Foredrag.

Tydiſk. I Claffe: Kungs tydiſke Læſebog for de lavere Claffer S. 1—92 (umdt. S. 7—19, 23—33, 35—38). Af Bruuns tydiſke Grammatik: Artiklen, Subſtantivernes Kjon og Boining, Adjectiverne, Hjælpeverberne og de regelmæſſige Verber, Pronominerne og Præpoſitionerne. Af Jürs's og Kungs Materialier St. 1—5, 22—24, 31, 35—41. 1 Stil ugentlig, enten Dictat eller Overſættelse fra Materialierne. — II Claffe: Samme Læſebog S. 117—152; S. 169—209. Af Jürs's og Kungs Materialier St. 39—43 og St. 46—60. Af Trojels Grammatik: Subſtantiverne, Adjectiverne og de uregelmæſſige Verber. Ialt 38 Stile. — III Claffe B: Af Hjorts Læſebog (Udg. 1849): „Køgebues Reife um die Welt“ S. 49—76. Af Jürs's og Kungs Materialier St. 61—64, 67, 77—81. Enkelte Exempler af Præpoſitionerne, der ſtyre Accuſativ og Dativ. Af Trojels Grammatik

§ 23—47, § 51—63, § 65—81, § 87—88, § 90—91, § 128. 13 Stile. — III Klasse A: Af Sjorts Læsebog (Udg. 1849); „Køgebues Reise um die Welt“ S. 49—76. Af Jürs's og Kungs Materialier St. 61—64, 67, 77—82. Enkelte Exempler af Præpositionerne, der styre Accusativ. Af Trojels Grammatik § 13—47, § 51—63 og § 65—81. 17 skriftlige Stile. — IV Klasse: Af Sjorts Læsebog (Udg. 1840): „Aus der Geschichte des siebenjährigen Krieges“ S. 137—145; „Fragment aus meinen Knabenjahren“ S. 558—571. Af Lorenzens Stileøvelser: St. 2—14 (de lige Numere) og skriftligt efter de ulige Numere, ialt 16 Stile. Af Trojels Grammatik fra § 52—§ 99. — V Klasse: Af Sjorts Læsebog (Udg. 1840) „Leben und Thaten Alexanders des Großen“ Cap. 11 og ud; „die Römer des neunzehnten Jahrhunderts“ S. 337—344. Af Jürs's og Kungs poetiske Læsebog Goethes „Hermann und Dorothea“. Af Schiller forskjellige Digte efter Udvalg. Af Lorenzens Stiløvelser mundtlig fra St. 19—29. Af Trojels Grammatik forfra til Adverbierne. Ialt 35 Stile. — VI Klasse: Schiller: „Wilhelm Tell“ og Goethe: „Egmont“. Gengang om Maanedene have Disciplene opgivet større Pensaf af forskjellige Forfattere, hvori de da ere blevne examinerede. Af Jürs's og Kungs poetiske Læsebog: Goethe S. 54 til ind i Schiller S. 92. Dvelfer i at oversætte fra Dauss til Tydsk efter Lorenzen og Scribes „den første Kjærlighed“. Hele Grammatiken efter Udvalg. Abrahams's Litteraturhistorie efter Udvalg. 64 skriftlige Stile.

Franck. II Klasse: Dvelfe i Udtale og Dplæsning. Borrings Manuel des enfants S. 1—58; af det i samme Bog tilføiede Glosforraad have Disciplene lært, med Forbigaaelse af Endeel, indtil „Inventarium og Bohave“. Af Grammatiken er læst det Vigtigste indtil de regelmæssige Ver-

ber (Hjælpeverberne med); det Læste er indøvet ved mundtlig Oversættelse af *Ingerslevs Materialier* S. 1—22 (med Forbigaaelse af Noget). — III Klasse A og B: *Borrings Læsebog for Mellemlæsere* S. 1—52 (med Forbigaaelse af nogle Stykker), S. 74—105. Af Grammatiken er læst Alt indtil de uregelmæssige Verber, indøvet ved *Ingerslevs Materialier* (saaledes at næsten Alt af disse læstes). — IV Klasse: *Borrings Etudes littéraires* S. 1—20, 105—133. Formulæren er repeteret og indøvet ved et Udvalg af *Ingerslevs Materialier*. — V Klasse: *Borrings Etudes littéraires* S. 105—133 (*La Suisse sous les baillis Autrichiens*), 148—158 (*Le conseiller du parlement de Toulouse*), 384—406 (*Les voleurs en Espagne, Voyage en Afrique*). Formulæren er repeteret og indøvet ved et Udvalg af *Ingerslevs Materialier*. — VI Klasse: *Borrings Etudes littéraires* S. 284—308 og *Album littéraire* S. 48—62, 159—174, 199—206, 237—249; endeel af de poetiske Stykker. Dvælses i extemporal Oversættelse. Af Grammatiken er repeteret Formulæren og de vigtigste Udsnit af Syntaxen; af *Borrings Stilovælses* ere endeel af de tilsvarende Stykker mundtlig oversatte paa Fransk.

Latin. III Klasse B: Af *Bergs* og *Møllers* latinske Læsebog, 1ste Afdeling: forfra til S. 25 alle latinske og danske Stykker; fra S. 26 til S. 53 et Udvalg. Af *Madvigs* Sproglære er Formulæren læst og oftere repeteret. Af Ordfoiningslæren ere de Regler lærte, som Læsebogen gav Anledning til, dog ikke ved Henvisning til Grammatiken. Skriftlige Dvælses ere foretagne i Reglen hver Uge. — III Klasse A: Af *Bergs* og *Møllers* latinske Læsebog er læst og repeteret 1ste Afdeling, forfra til S. 25 alle latinske og danske Stykker; fra S. 26 til S. 53 omtrent de halve Exempler, latinske og danske. Af *Madvigs* Sproglære er det Vigtigste af Formulæren læst og oftere repeteret; af Ordfoiningslæren ere kun de

Regler lærte ved Henviisning, som Læsebogen foranledigede. Skriftlige Øvelser ere foretagne hver Uge. — **IV Klasse:** I den første Maaned af Skoleaaret læstes et Udvalg af Bergs og Møllers latinske Læsebog, 1ste Afdelings 2det Afsnit; derefter er læst og repeteret 20 Fabler af *Phædrus* (Møllers og Thomsens Udg. Fab. XXI—XLI), og af *Nepos* fra Epaminondas til de Regibus. Af Madvigs Sproglære er Formlæren repeteret og af Syntagen ere §§ 208—311 (3die Udg.) læste og repeterede. 68 skriftlige Stile. — **V Klasse:** *Ciceronis* oratt. in *Catilinam* IV; *Sallustii* *Catilina*; *Ovidii* *Metamorph.* ed. Feldbauseh, Stykkerne II—V (incl.). *Cornelius Nepos* er benyttet til cursorisk Læsning een Time ugentlig. Af Madvigs Sproglære er Formlæren og første Deel af Ordforingslæren repeteret, af den anden Deel er læst til § 423. 57 Stile og 7 Versioner. — **VI Klasse:** *Livii* hist. lib. VI; *Virgilii* *Aeneid.* lib. IV; *Ciceronis* oratt. in *Catilinam* IV; *Terentii* *Andria*. Cursorisk er læst af *Sallustii* *Jugurtha* fra cap. 86 Bogen ud, af *Cornelius Nepos* *Cato* og *Atticus*. Af Madvigs Sproglære repeteret §§ 206—312, §§ 318—430 (2den Udg.). Af Bojesens *Antiquiteter* ere Stykkerne om „Magistraturen“ og „Krigsvæsenet“ læste. 57 Stile, 11 Versioner; 2 Stiletimer anvendte til mundtlig Stil. — **VII Klasse B:** *Livii* hist. lib. XXI; *Ciceronis* *Cato* major og *Lælius*; *Virgilii* *Aeneid.* lib. X; *Horatii* *Odar.* lib. II et III. I Maanedslæsning *Livii* hist. lib. XXXI—XXXII. Af Madvigs Sproglære læst nyt §§ 411—473, repeteret §§ 218—411. 62 Stile, 12 Versioner. — **VII Klasse A:** *Ciceronis* *disput. Tuscul.* lib. I; *Sallustii* *Catilina*; *Livii* hist. lib. VII; *Virgilii* *Aeneid.* lib. I; *Horatii* *Odar.* lib. III, *Epistol.* lib. II. med *Ars poetica*. Uden Forberedelse er læst (efter Stemmers Udvalg) *Velleii Paterculi* lib. II. c. 13—28; *Sue-*

tonii Caligula, c. 1—15, 22, 23, 27—33, 50—60; *Quintiliani* lib. X, § 1—46. *Bojesens* romerſke Antiquiteter med Udeladelse af de Afſnit, der handle om Regjeringsformen under Keiſerne, om Rets- og Finantsvæſenet ſamt om Beſtyrelſen af udenbyes Anliggender. *Tregders* Litteraturhiſtorie med Forbigaaeſe af flere Enkeltheder og af den ſtorſte Deel af 3die Periode. 53 Stile, 15 Verſioner.

Til anden Deel af indværende Aars Afgangsexamen opgive Candidaterne i Latin: Keierſen, Philipsen og Wiſſe: orat. pro Sex. Roscio Amerino, oratt. in Catilinam IV; Holmſted, Bræſtrup, Richter, Niſſen, Gaſſe og Thrane: oratt. in Catilinam IV, pro lege Manilia, pro rege Deiotaro, pro Archia poeta; Skibſted og Ring: oratt. pro Sex. Roscio Amerino, pro Milone, pro rege Deiotaro; Bang, Brorſon, Scavenius, Eberlin og Chriſtensen: oratt. pro Sex. Roscio Amerino, pro lege Manilia, in Catilinam I, II; Bryndum: oratt. pro Sex. Roscio Amerino, pro lege Manilia, pro Milone. Fremdeles opgive ſamtlige Candidater: *Ciceronis* diſput. Tuscul. lib. I, II, V; *Salluſtii* Catilina (dog ikke læſt af Bryndum); *Livii* hiſt. lib. I, VI, VII (Bryndum II, VI, VII); *Virgiliſ* Aeneid. lib. I, II, IX; *Horatii* Odar. lib. II, III, Satir. lib. I, Epistol. lib. II med *Ars poetica* (Bryndum Odar. lib. III, Epistol. lib. I, II med *Ars poetica*).

Græſk. IV Claſſe: Bergs Læſebog for de forſte Begyndere (2den Udg.); af Bergs Læſebog for andet Aars Curſus er læſt de æſopiske Fabler, undtagen den ottende og ſygtende Fabel. Bergs Schematil den græſke Formlære er læſt og repeteret, og Tregders Formlære benyttet. Af og til ſkriftlige Øvelſer. — V Claſſe: Bergs Læſebog for andet Aars Curſus: 5te Afſnit; *Xenophontis* Anabas. lib. IV et V, capp. I—VIII. Af Tregders Formlære er læſt og repeteret til

Orddannelseslæren, dog kun hvad der vedkommer den attiske Dialect; af **Madvigs** Ordføiningslære er læst § 19—107 med Forbigaaelse af flere Paragrapher og næsten alle Anmærkninger. — **VI Classe:** *Homeri Odys.* lib. I et II; *Xenophontis Memorab. Socr.* lib. I. **Tregders** Formlære, saaledes at dog flere Partier eller Enkeltheder ikke ere lærte lectieviis. Til **Madvigs** Ordføiningslære er stadig henviist under Læsningen af Forfatterne. — **VII Classe B:** *Herodoti* lib. III; *Plutarchi Agis et Cleomenes*; *Homeri Iliad.* lib. XXII; **Stolls** Anthologie 1ste Deel (af *Theognis* kun indtil Nr. 20; af Epigrammerne indtil *Meleagros*). **Madvigs** græske Syntag §§ 107—185, som ere indøvede ved mundtlig Oversættelse fra Dansk til Græsk efter **Bergs** Exempelsamling. 3 Maanedslæsning Homers Iliade efter **Wilster**. — **VII Classe A:** **Stolls** Anthologie, 2den Deel; **Aristophanes's** Fugle; **Platons** Apologi for Socrates; repeteret *Homeri Iliad.* lib. XIX, *Odys.* lib. IV, V, VI; *Herodoti* hist. lib. IX, *Plutarchi* Themistocles et Pericles; desuden det i denne Classe læste. **Tregders** Mythologie og Litteraturhistorie, **Bojesens** attiske Antiquiteter læste i Udvalg.

Til anden Deel af indeværende Aars Afgangsexamen opgive Candidaterne i Græsk: *Herodoti* hist. lib. IX; *Plutarchi* Themistocles et Pericles; *Platonis* Apolog. Socr.; *Homeri* Iliad. lib. XIX; *Odys.* lib. IV, V, VI; *Aristophanis* Aves; **Stolls** Anthologie, 2den Deel, indtil **Pindar**. **Brorson** opgiver af **Homers**: *Odys.* lib. I, II, V; *Iliad.* lib. XIX. **Bryndum** opgiver: *Xenophontis* Anabasis lib. VI et VII; *Herodoti* hist. lib. IX; *Xenophontis* Memor. Socr. lib. I; *Platonis* Apologia Socr., ejusd. Crito et Eutyphro; *Homeri* Iliad. lib. I, VI, XII, *Odys.* lib. II et III; **Stolls** Anthologie, 2den Deel; de Brudstykker af Tragoedier, som findes i **Tregders** Anthologie, med Undtagelse af det sidste Stykke.

Hebraisk. VII Classe B: **Whittes** Formlære læst og repeteret; af Genesis de 16 første Capitler læste og repeterede. — VII Classe A: Genesis fra Cap. 17 og Bogen ud; ved Halvaarsexamen afmeldte sig imidlertid alle de tre Disciple, som hidtil havde deeltaget i den hebraiske Underviisning.

Religion. I Classe: **Walslevs** Bibelhistorie, **Jensens** Samling af Bibelsprog og nogle udvalgte Psalmer af **Sjorts** Psalmebog. — II Classe: **Walles** Lærebog Cap. 1, 2, 8 og 6; af **Serslebs** større Bibelhistorie Oversigt over Indholdet af det gamle Testaments Skrifter og af disses speciellere Indhold fra Skabelsens Historie til 4de Periode; desuden et Udtog af den bibelske Geographie. — III Classe: **Walles** Lærebog Cap. 3, 4, 5 og 7; af **Serslebs** Bibelhistorie fra 4de Periode i det gamle Testaments Fortællinger til Jerusalem's Odelæggelse af Titus; desuden et Udtog af bibelsk Geographie. — IV Classe: **Krog Meyers** Lærebog fra § 1 til § 44; af **Serslebs** Bibelhistorie Oversigt over Indholdet af det nye Testaments Boger, Anhanget om Hedningernes Religion, og af Evangeliernes speciellere Indhold fra Christi Fødsel til hans Fremtræden i Jerusalem ved Purimsk festen. — V Classe: **Krog Meyers** Lærebog fra § 44 til § 70 og fra § 153 til § 164; af **Serslebs** Bibelhistorie fra Jesu Fremtræden i Jerusalem ved Purimsk festen til Pauli Fangenskab i Rom. — VI Classe: **Krog Meyers** Lærebog fra § 83 til § 145 (Afsnittet fra § 98 til § 109 er forbigaaet); af **Serslebs** Bibelhistorie hele det gamle Testamente. — VII Classe B: **Krog Meyers** Lærebog fra § 145 til § 153 og fra § 1 til Pligtlæren; af det græske Testamente de 12 første Capitler af Lucas's Evangelium. — VII Classe A: **Krog Meyers** Lærebog repeteret; af Lucas's Evangelium de 13 sidste Capitler og af **Kalkars** Kirkehistorie fra § 50 til Slutningen.

Historie. I Classe: Kofods Udtog af Danmark's Historie. — II Classe: Oldtidens Historie efter Bohr, med Forbigaaelse af det Meste af 2det Cursus (det, der er trykt med mindre Skrift). — III Classe: De vigtigste Begivenheder i Middelalderen. Kirkeforbedringen og Catholicismen mod Kirkeforbedringen. Efter Bohrs Lærebøger. — IV Classe: Oldtidens Historie efter Kofod (udg. af Thrige); enkelte Begivenheder, som tidligere ere lærte efter Bohrs gamle Historie, ere repeterede ved Siden deraf. — V Classe: Folkevandringen. Følgende Landes Historie indtil den revolutionaire Tidsalder: Frankrig, England, Tydskland (Helvetien, Böhmen), Italien, Spanien, Portugal, Nederlandene. Alt efter Bohrs Lærebog. — VI Classe: Danmark, Norge og Sverrig indtil vore Dage. Rusland, Polen (indtil dets Undergang), Preussen, Ungarn, indtil den revolutionaire Tidsalder; det græske Keiserdomme. Araberne og de andre muhamedanske Folk (den osmanniske Stat indtil den revolutionaire Tidsalder). Perser, Mongoler, Chineseer. Efter Allens, Bohrs og Kofods Lærebøger. — VII Classe B: Repetition efter udvidet Maalestof af Oldtidens Historie (efter Langbergs Udgave af Kofods gamle Historie); historiske Overfigter over Staternes Udvikling; større eller mindre Partier af Statsforfatningernes eller Statsforvaltningernes specielle Historie ere gjenemgaaede efter Bojesens Antiquiteter. Den gamle Geographie efter Kongensfeldt. Det Vigtigste af Middelalderen efter Bohr. — VII Classe A: Repetitionskursus efter udvidet Maalestof af Middelalderens og den nyere Historie. Den revolutionaire Tidsalder er udførlig gjenemgaaet indtil Wienercongressens Slutning; de øvrige Begivenheder indtil vor Tid ere samlede under en almindeligere Overfigt.

Geographie. I Classe: Ingerslevs „Kort Lærebog i Geographien“: den almindelige Indledning og Europa. —

II Classe: Samme Lærebog heelt gjennemgaaet. — **III Classe:** **Velschows** Lærebog: fra Danmark til den pyrenæiske Halvø. — **IV Classe:** Samme Lærebog: fra den pyrenæiske Halvø til Asien. — **V Classe:** Samme Lærebog: Asien, Afrika, Amerika, Australien. — **VI Classe:** Samme Lærebog: samtlige Verdensdele.

Arithmetik. **I Classe:** **Mundts** Regnebog forfra til § 134. — **II Classe:** Samme Regnebog fra § 53 til § 218 med Forbigaaelse af § 134—§ 168. — **III Classe:** **Steens** „Elementair Arithmetik“ med Undtagelse af Afsnittet om Proportioner og Anhanget om Kvadrat og Kvadratrod. Det Læste er tillige indøvet ved skriftlige Opgaver. — **IV Classe:** **Steens** „Nen Mathematik“ forfra til S. 101 med Forbigaaelse af Afsnittet om Permutationer og Combinationer samt Kjædebrok. — **V Classe:** Samme Lærebog S. 101—134 og Kjædebrok S. 65—75. — **VI Classe:** Samme Lærebog S. 134—196 og Ligninger af første Grad med flere Ubekjendte. — **VII Classe B:** Samme Lærebog: Ligninger af første Grad med flere Ubekjendte, Logarithmer samt Repetition forfra til S. 196. — **VII Classe A:** Samme Lærebog: Repetition af hele Arithmetiken.

Geometrie. **IV Classe:** **Ramus's** „Elementair Geometrie“ forfra til S. 53 § 65. — **V Classe:** Samme Lærebog S. 61—112, § 76—117 med Forbigaaelse af S. 74—84. — **VI Classe:** Samme Lærebog S. 112—182 samt Repetition forfra til S. 137. — **VII Classe B:** Samme Lærebog S. 188—213 og Plantrigonometrie efter **Ramus's** Lærebog samt Repetition af Stereometrien S. 143—213. — **VII Classe A:** Repetition af Geometrien og Stereometrien samt Astronomie efter **Mundts** Lærebog. — Under Professor **Jürgensen**. Det i Indbydelseskriftet for forrige Aar S. 18 og 29 omtalte Probeexcurfus sluttet. 3 afvigte Aar er efter

den der anførte Lærebog („Kortfattet Lærebog i Geometrien“ 1854) gjennemgaaet: de første Begreber af Integralregningen med nogle geometriske Anvendelser, samt af Mechaniken et Punkts Ligevægt og Bevægelse i tomt Rum med Anvendelse paa Faldet, Kastebevægelsen og Bevægelsen af en Planet om Solen. Desuden Repetition foretagen.

Naturlære. VII Classe B: Ørsteds „Naturlærens mechaniske Deel“ forfra til „Bølgebevægelsen“. — VII Classe A: Samme Lærebog, fra „Stødet“ samt Repetition fra „Draabeflydende Legemers Ligevægt“ til „Stødet“, og „Naturlærens kemiske Deel“, oversat af Petersen, hele Bogen.

Naturhistorie. I Classe: Lützens „Begyndelsesgrundene af Dyrerigets Naturhistorie“: Pattedyrene og Fuglene. — II Classe: Lützens „Dyreriget“: Menneffet, Pattedyrene og Fuglene. — III Classe: Samme Lærebog: Fiske, Krybdyr og Padder. Vaupells „Planterigets Naturhistorie“ S. 1—72. — IV Classe: Vaupells „Planterigets Naturhistorie“: Det naturlige Plantesystem. — V Classe: Samme Lærebog: Planteanatomi, Plantephysiologi og Plantegeographie. Lützens „Dyreriget“: Bloddyr og Leddyr. — VI Classe: Lützens „Dyreriget“: den hele Zoologie. Vaupells „Planterigets Naturhistorie“: den hele Botanik (tildeels dog ogsaa efter Petits Lærebog).

Tegning. I Classe: Sølstedes Tegnebøger, 1ste og 2det Hæfte. — II Classe: Geometrisk Tegning efter Schjellerups Lærebog indtil omstrevne Polgoner. — III Classe: Schjellerups Lærebog i geometrisk Tegning indtil Ovaler.

I **Skrivning** ligesom ogsaa i **Sang**, **Gymnastik** og **Svømning** har Underviisningen været fremmet som hidtil.

Videnskabelige Samlinger.

I. Skolebibliotheket.

Siden Afslutningen af den i forrige Aars Beretning meddeelte Fortegnelse har Skolebibliotheket modtaget følgende Tilvæert:

- Aeschylus* Agamemnon. Erklært von *F. W. Schneidewin*. Berlin 1856. 8.
- Afbildninger til Brug ved Undervisningen i Zoologie i de lærde Skoler og Realskolerne. Udførte efter Universitetets zoologiske Museums Forelæsningsstegninger, tegnede og lithographeerede af *Chr. Thorman*. 1 H.
- H. L. Ahrens*, De græcæ linguæ dialectis. Göttingæ 1839—1843. 8.
- C. I. Andersson*, Sjön Ngami. Forskningar och upptäckter under fyra års vandringar i sydvestra Afrika. Från Engelskan af *G. Thomée*. 1—2 D. Stockholm 1856. 8.
- Aristophanes*, Fuglene, Komædie af. Overfæt og oplyst af *S. L. Vibe*. Christiania 1856. 8.
- Athenæi* Deipnosophistarum libri quindecim, ed. *Jo. Schweighæuser*. V Voll. — Animadversiones in Athenæi Deipnosophistas, conscripsit *Jo. Schw.* IX Voll. Argentorati 1801—1807. 8.
- B. S. Decker*, Verdenshistorie. 16 Bd. 9. H. (De sidste fyrretype Aars Historie af *Eduard Arnd*. Supplement til alle Udgaver). Kbhavn 1856. 8.
- W. A. Becker*, (u. *J. Marquardt*), Handbuch der Römischen Alterthümer nach den Quellen bearbeitet. 4 Th. Leipzig 1856. 8.
- A. P. Berggreen*, Tillæg til „Aandelige Sange med Melodier“ (see Skoleesterr. 1854 S. 33). Kbhavn 1856. Tverfol.
- Biblen, eller den Christne Kirkes Hellige Skrift, oversæt af Grundtexten o. s. v. af *Jac. Chr. Lindberg*. 10 H. (Det nye ~~Testamente~~ Testamente). Kbhavn 1856.
- A. Boeckhii* corpus inscriptionum Græcarum. Adornavit et elaboravit *Jo. Franzius*, edidit *Ern. Curtius*. Voll. IV fascic. I. Berolini 1856. Fol.
- S. G. Bohr*, Et Indlæg i Forhandlingerne om Anordningen og Begrænsningen af den lærde Skoles Underviisningsstof. Kbhavn 1857. 8.

- C. J. Brandt*, Gammeldansk Læsebog. En Håndbog i vor ældre Literatur på Modersmålet. I. Kbhavn 1857. 8.
- J. Cæsar*, Zeitschrift für die Alterthumswissenschaft. 14 Jahrg. 1—6 H. Wetzlar 1856—1857. 4.
- C. Julii Cæsaris commentarii de bello Gallico*. Erklært von *F. Kraner*. Berlin 1855. 8.
- C. Julii Cæsaris commentarii de bello civili*. Erklært von *F. Kraner*. Berlin 1856. 8.
- A. de Candolle*, Géographie botanique raisonnée. T. I—II. Paris et Genève 1855. 8.
- G. v. S. de Castres*, Etymologif oder Theorie der Wortbildung der französischen Sprache. Leipzig 1851. 8.
- Chateaubriand*, Atala- René- Les Natchez. Paris 1854. 8.
- Choix des poésies françaises. Stuttgart 1856. 8.
- Ciceros* ausgewählte Reden. Erklært von *K. Halm*. 1, 4, 6 Bdch. Berlin (Leipzig) 1853—1856. 8.
- M. Tullii Ciceronis de officiis ad Marcum filium libri tres*. Erklært von *G. Fr. Unger*. Leipzig 1852. 8.
- v. N. Clausen*, Nytt Tidsskrift for udenlandsk theologisk Litteratur. 2—4 S. 1856, 1 S. 1857. Kbhavn. 8.
- C. G. la Cour*, Kortfattet Lærebog i den evangelisk-kristelige Religion (tilbeels efter Balles). 2den omarbejdede Udg. Kbhavn 1856. 8.
- N. G. la Cour*, Lærebog i Gymnastik for Borger- og Almueskolerne i Danmark. Kbhavn 1856. 8.
- Diplomatarium Christiani Primi. Samling af Aktstykker, Diplomer og Breve, behørende til Kong Christjern den Førstes Historie. Ved Registrator *Hans Knudsen*. Efter allerhöjeste Befaling udgivet af *F. Wegener*. Kbhavn 1856. 4.
- A. Dumas*, Voyage en orient. Stuttgart 1856. 8.
- St. Endlicher*, Enchiridion botanicum exhibens classes et ordines plantarum &c. Lipsiæ et Viennæ 1841. 8.
- E. Erselev*, Den danske Stat, en geographisk Skildring for Folket. 2—25 S. Kbhavn 1856—1857. Imp. 8.
- Euripides*, ausgewählte Tragoedien des. Erklært von *F. G. Schöne*. 2 Bdch. Leipzig 1853. 8.
- B. J. Fog*, Cartesius, den nyere Philosophies Fader. Kbhavn 1856. 8. (Disp. for den philosophiske Doctorgrad).
- C. Fogh*, *Chr. Lütken* og *Chr. Vaupell*, Tidsskrift for populaire Fremstillinger af Naturvidenskaben. 3 Bd. 2—6 H., 4 Bd. 1—2 H. Kbhavn 1856—1857. 8.
- G. Forchhammer*, Oversigt over det Kongelige danske Videnskabernes

- Selskabs Forhandlinger og dets Medlemmers Arbejder i Aaret 1855 (No. 5—8), i Aaret 1856 (No. 1—3). Kbhavn. 8.
- J. T. Friedemann**, Paränesen für studirende Zilnglinge auf deutſchen Gymnaſien und Univerſitäten. Geſammelt und mit Anmerkungen begleitet. 1—6 Bd. Braunſchweig 1836—1837. 8.
- A. Fryxell**, Berättelser ur Svenska Historien. 21—24 D. Stockholm 1856—1857. 8.
- T. E. Gumprecht**, Zeitschrift für allgemeine Erdkunde. 6 Bd. 5—6 H. Berlin 1856. 8. (See nedenfor under *K. Neumann*).
- Henckell og Bull**, Kort over Skandinavien.
- R. J. F. Henrichsen**, Opgaver til Oversættelse fra Latin paa Dansk. 2den forøgede Udgave. Kbhavn 1857. 8.
- Herodotos**, Erklært von *H. Stein*. 1 Bd. Buch 1 u. 2. Berlin 1856. 8.
- ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΗΣ ΑΠΟΔΕΞΙΣ**. Mit erklärenden Anmerkungen von *K. W. Krüger*. 1—4 H. Berlin 1855—1856. 8.
- C. Holten**, Væren om Naturens almindelige Love. Kbhavn 1857. 8.
- Homers Iliade**. Erklært von *J. U. Faesi*. 2 Bd. Berlin 1855. 8.
- Q. Horatius Flaccus**. Ad codices sæculi noni decimique exactum, commentario critico et exegetico illustratum edidit *Franciscus Ritter*. Vol. I—II. Lipsiæ 1856—1857. 8.
- C. S. Kalffar**, Livsbilleder af Guds Riges Historie. Kbhavn 1856. 8.
- F. Klee**, De almeenculturhistoriske Principer for de europæiske Sprogs Dannelse. Kbhavn 1857. 8.
- X. Kloz**, Handwörterbuch der lateinischen Sprache. 14—16 Lief. Braunſchweig 1856—1857. 8.
- K. Knudsen**, Haandbog i dansk-norsk Sproglære. Kristiania 1856. 8.
- C. P. J. Krebs**, De ni første Capitler af Salomons Ordsprog, bearbejdede som Prøve til Skolebrug. Kbhavn 1856. 8.
- Krig, Civilisationens, Humanitetens, Retfærdighedens, Fornuftens, Christendommens, Frihedens Fjende**. Kbhavn 1849. 8. (6 Expl., forærede af Forfatteren).
- A. Krönig**, Die Fortschritte der Physik im Jahre 1853. Dargestellt von der physikalischen Gesellschaft zu Berlin. IX Jahrg. Berlin 1856. — im Jahre 1854. X Jahrg. Berlin 1857. 8.
- Napoléon Landais**, Dictionnaire général et grammatical des dictionnaires français, extrait et complément de tous les dictionnaires anciens et modernes les plus célèbres. T. I—II. Paris 1851. Fol. — Complément du grand dictionnaire des dictionnaires français de *Napoléon Landais*. Par une société de savants, de

- grammairiens et d'écrivains sous la direction de MM. D. Chésurolles et L. Barré. Paris 1853. Fol.
- S. Lange**, Skolen og Livet. Pædagogiske Betragtninger. 2den Hæfte. Kbhavn 1856. 8.
- L. Lange**, Römische Alterthümer. 1 Bd. Berlin 1856. 8.
- C. Levinfen**, Verbal-Concordants eller Bibel-Ordbog til det Nye Testamente i den autoriserede danske Oversættelse. Kbhavn 1856. 3mp. 8.
- C. E. Levy**, Christian Johan Berger, en litterær-historisk Skizze. Kbhavn 1856. 4. (Universitetsprogram).
- A. C. P. Linde**, Meddelelser angaaende Kjøbenhavns Universitet, den polytechniske Lærestiftelse, Sørs Academie og de lærde Skoler med dertil hørende Realunderviisning i Kongeriget Danmark for Aarene 1849—1856. 1ste Hefte. Universitetet. Kbhavn (1857). 3mp. 8.
- Titii Livii** ab urbe condita libri. Erklært von *W. Weissenborn*. 1—5 Bd. Leipzig 1853—1856. 8.
- Lucian**, ausgewählte Schriften des. Erklært von *J. Sommerbrodt*. 2 Bdch. Leipzig 1853. 8.
- Charles Lyell**, Principles of geology. London 1853. 8.
- J. A. Madvig**, Om de grammatikalste Betegnelser Tilblivelse og Væsen, første Stykke. Kbhavn 1856. 4. (Universitetsprogram).
- J. A. Meier**, Almindelig Hovedregning. Kbhavn 1856. 8.
- Méry**, Une histoire de famille. Paris 1856. 8.
- S. A. Milo og S. Schneefloth**, Skolens Reform. Et Tidskrift. 7 Hæfte. April—Decbr. 1856. Kbhavn 8.
- C. Molbech**, Danff Ordbog. 2den, forøgede og forbedrede Udgave. 5—6 H. Kbhavn. 3mp. 8.
- C. Molbech**, Blandede Skrifter, anden Samling, udvalgt, gjennemseet og udgivet af Forfatteren. 4 Bd. Kbhavn 1856. 8.
- Th. Molt**, Darstellung des Thier- und Pflanzenlebens in den verschiedenen Regionen. Auf einer ... colorirten Karte mit erläuterndem Text. Schw. Hall und Leipzig.
- Th. Mommsen**, Römische Geschichte. 1 Bd. 1856. 8. (2 Hefter).
- Mosaique contenant 1. Le dernier des Abencerages par *Châteaubriand*., 2. Les prisonniers de Caucase par *Xavier de Maistre*, 3. La grenadière par *de Balzac*, 4. Mémoires d'un écu de cinq francs par une vieille femme. Stuttgart 1856. 8.
- Henry Murger**, Le dernier rendez-vous. Paris 1856. 8.
- Henry Murger**, Scènes de campagne. Paris 1856. 8.

- W. J. C. Mützell*, Zeitschrift für das Gymnasialwesen. 10 Jahrg. 6—12. H., 11 Jahrg. 1—5 H. Berlin 1856—1857. 8.
- J. P. Mynster*, Blandede Skrifter, 6 Bd. 1—3 S. Kbhavn 1856—1857. 8.
- Cornelius Nepos*. Udgivet til Skolebrug af *C. Kern* og *C. P. J. Krebs*. Kbhavn 1856. 8.
- K. Neumann*, Zeitschrift für allgemeine Erdkunde. Neue Folge. 1 Bd. 1—3 H. Berlin 1856. 8. (Fortsættelse af „Gumprecht Zeitschr. f. allg. Erdk.“)
- Charles Nodier*, Romans. Paris 1850. 8.
- N. Noël og Chapsal*, Lærebog i den græsk-romerske Mythologie til Oplysning af classiske Forfattere, Digtere og Kunstværker. Med enkelte Forandringer oversat af *S. Koosen*. Christiania 1856. 8.
- Th. Overfion*, Den danske Skueplads, i dens Historie, fra de første Spor af danske Skuespil indtil vor Tid. 2 D. Kbhavn 1856. 8.
- P. Ovidius Naso*, die Metamorphosen des. Erklärt von *M. Haupt*. 1 Bd. Leipzig 1853. 8.
- N. M. Petersen*, Bidrag til den danske Litteraturs Historie. III. Det lærde Tidrum 1560—1710. 2 S. Udg. af den danske historiske Forening. Kbhavn 1856. 8.
- Phædrus*, ausgewählte Fabeln des. Erklärt von *F. E. Raschig*. Leipzig 1853. 8.
- Pindar's*, Werke. Griechisch mit metrischer Uebersetzung und prüfenden und erklärenden Anmerkungen von *J. A. Hartung*. Leipzig 1855—1856. 8.
- Plutarchi vitæ inter se comparatæ*. Ed. *Imm. Becker*. Vol I—III. Lipsiæ 1855—1856. 8.
- Plutark's* Levnetsbeskrivelser. Oversatte af det Græske og forsynede med Anmærkninger ved *Stephan Tetens*. 1—4 D. Kbhavn 1800—1811. 8.
- Max Radiguet*, Souvenirs de l'Amérique Espagnole. Paris 1856. 8.
- N. E. Ravn*, Om Svangerskabstidens Grændser. Afhandling for den medicinske Doctorgrad. Kbhavn 1856. 8.
- Louis Reybaud*, Le dernier des commis-voyageurs. Paris 1856. 8.
- C. Sallustii Crispi* Catilina et Jugurtha. Bearbejdede til Skolebrug af *C. Müller*. Christiania 1856. 8.
- George Sand*, La petite fadette. Paris 1855. 8.
- F. Schiern*, Historiske Studier. 1—2 D. Kbhavn 1856—1857. 8.
- A. Schnizlein*, Iconographia familiarum naturalium regni vegetabilis. XI H. Bonn. 4.

- G. F. Schoemanni* opuscula academica. Vol. I. Berolini 1856. 8.
- C. J. Schwartzkopff**, Kongelige Rescripter og Resolutioner, Love og Expeditioner, Geistlighed i Danmark beoformende. (Ny Række). 1 Bd. 1846—1847. — 2 Bd. 1848—1849. Kbhavn 1855—1856. 8.
- A. Schwegler*, Philosophiens Historie i sammentrængt Fremstilling. Oversat af *F. C. B. Dahl.* 2 Halvdeel. Kbhavn 1856. 8.
- Eugène Scribe*, Théâtre. — Comédies. I—III. Paris 1856. 8.
- Sophokles*. Erklært von *F. W. Schneidewin.* 5—6 Bdch. Berlin 1854—1855. 8.
- Émil Souvestre*, Les clairières. Paris 1856. 8.
- Émil Souvestre*, Chroniques de la mer. Paris 1856. 8.
- Me de Stahl*, De l'Allemagne. Stuttgart 1856. 8.
- M. G. G. Steenstrup**, Dauff Maanedsskrift, 4 Bd. og 5 Bd. 1—6 S. Kbhavn 1856—1857. 8.
- E. v. Sydow*, Wand-Atlas: Nord- und Süd-Amerika, nach politischer Eintheilung colorirt, zehn Sectionen nebst Begleitworten. Gotha 1856.
- E. v. Sydow*, Wandkarte von Australien.
- Tabelværk, statistisk. 12 Bd. 1 Afd. Kbhavn 1856. 4.
- Cornelius Tacitus*. Erklært von *K. Nipperdey.* 2 Bd. Leipzig 1852. 8.
- A. Thiere**, Consulatets og Keiserbømmets Historie, 129—143 Levring. Kbhavn 1856—1857. 8.
- J. Thomsen**, Vandringer paa Naturvidenskabens Gebeet. 2 Halvdeel. Kbhavn 1856. 8.
- J. P. Trap**, Statistisk-topographisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark. 2—4 S. Kbhavn 1856—1857. 8.
- J. P. Trap**, Kongelig Dauff Hof- og Statscalender, Statshaaendbog for det danske Monarchie for Aaret 1857. Kbhavn 1857. 8.
- F. H. Troschel*, Archiv für Naturgeschichte. 21 Jahrg. 4—6 H., 22 Jahrg. 1—3 H. Berlin 1856, 8.
- Rodolphe Töpffer*, Nouvelles Génevoises. Paris 1855. 8.
- Udsigt, kort, over det philologisk-historiske Samfunds Virksomhed i Aarene 1854—1855, 1855—1856. 2 Hefter. 8. (Foræret af Overlærer *Berg*).
- M. Uhlemann**, Drei Tage in Memphis. Ein Beitrag zur Kenntniß des Volks- und Familienlebens der alten Aegypten. Göttingen 1856. 8.
- Universitets-Tidsskrift, nordisk. 2 Aarg. 2 H., utgivet af *G. Ljunggren.* Lund 1856; 3 H., udgivet af *G. A. Krohg.* Christiania

1856; 4 H., utgifvet af *A. Uppström*, Upsala 1856; 3 Aarg 1 H., udgivet af *A. Ingerslev*. Kbhavn 1857. 8.

J. L. Ussing, Attiske Studier. Kbhavn 1856. 4.

G. Valentin, Grundrids af det menneskelige Legemes Physiologie. Bearbejdet paa Dansk efter Originalens fjerde Udgave af *A. Hannover*. 4 Hefter. Kbhavn 1856—1857. 8.

K. Weinhold, Altnordisches Leben. Berlin 1856. 8.

L. Weisser, Bilder-Atlas zum Studium der Weltgeschichte in hundert grossen Tafeln. Nach berühmten Kunstwerken alter und neuer Zeit gezeichnet und herausgegeben. Mit erläuterndem Text von *H. Merz*. 2 Lief. Schw. Hall.

V. Guil. Wiehe, De vestigiis et reliquiis synonymicæ artis Græcorum. Hauntæ 1856. 8. (Disp. for den philosophiske Dectorgrad).

P. Virgilii Maronis Aeneis. Til Skolebrug bearbejdet af *G. F. W. Lund*. Kbhavn 1856. 8.

P. Virgilii Maronis Æneis. Til Skolebrug bearbejdet af *O. Fibiger*. 2 H. (V-VIII Bog). Kbhavn 1856. 8.

Vergils Gedichte. Erklært von *Th. Ladewig*. 3 Bdch. Berlin 1855. 8.

Xenophons Memoiren. Erklært von *L. Breitenbach*. Leipzig 1854. 8.

Xenophons Cyropædie. Erklært von *F. K. Hertlein*. 1—2 Bdch. Leipzig 1853. 8.

A. S. Ørsted, Af mit Livs og min Lids Historie. 4 Bd. 1—2 H. Kbhavn 1856—1857. 8.

Fortegnelse over de Studerende, der i 1856 have tilsendt Afgangssexamen ved de lærde Skoler eller Afgangsexamen ved Universitetet; Universitetets Anmeldelser af Forelæsninger; forskjellige gjennem Kirke- og Underviisningsministeriet udfærdigede Befjendtgjørelser o. s. v.

Skoleprogrammer.

1 Fra Kongeriget Danmark for 1856:

Århuus Kathedralskole: *N. C. A. Lassen*, Fortegnelse over Skolens Bibliothek (II Afd.).

Borgerdydskolen paa Christianshavn: *M. Hammerich*, I. Svenske Vers af Bellman, Tegnér og Runeberg. II. Om Afgangsprøven ved de lærde Skoler. (Uddrag og Aftryk af en Afhandling „Om vort Examensvæsen“ i Nordisk Universitetstidsskrift, 1856. Kjøbenhavn.)

- Frederiksborg lærde Skole:** *S. M. Flemmer*, Afbet Tillæg til det i 1852 trykte Realcatalog over Skolens Bibliothek.
- Helsingørs høiere Realskole:** *W. Lassen*, Plan for Helsingørs høiere Realskole.
- Rolding lærde Skole:** *C. F. Ingerslev*, „Forbemærkninger“ til en dansk-latinsk Ordbog.
- Metropolitanskolen:** *C. P. J. Krebs*, De ni første Capitler af Salomons Ordsprog, bearbejdede som Prøve til Skolebrug.
- Nykjøbing Kathedralskole:** *G. Lund*, 2 litteraturhistoriske Tabeller:
1. Udsigt over den græske Litteraturs og Kunsts Historie,
2. Udsigt over den latinske Litteraturs Historie.
- Odense Kathedralskole:** *R. J. F. Benrichsen*, Deposits og Pennalismie, eller Om de Ceremonier og Gjenordigheder, som forðum vare forbundne med Indtrædelsen paa den academiske Baane.
- Ronne høiere Realskole:** *H. K. Whille*, Scener af Terentzes Eunuchus i Originalens Versemaal.
- Sorø Academies Skole:** *E. Bøjesen*, Sagnet om de Saliges Æer.
- Det von Westenfke Institut:** *S. G. Bohr*, Fortsættelse af Sagen om Realskolen og dens Afgangsexamen.
- Viborg Kathedralskole:** Fortegnelse over Bøger og Skrifter i Viborg Kathedralskoles Bibliothek.

Fra **Nalborg Kathedralskole** og **Borgerdydskolen** i Kjøbenhavn, **Gerlufsholms**, **Sorsens** og **Randers lærde Skoler**, **Ribe** og **Koeskilde Kathedralskoler** ere alene Skolefterretninger udgivne.

Til Høitideligheden i Anledning af **Ribe nye Skolebyggnings** Indvielse den 5te September 1856 udgav Rector **C. S. A. Vendsen** et Indbyggelseskrift „Om Ribe Kathedralskoles Bygninger forðum og nu.“ —

2. Fra Island.

- Reykjavik lærde Skole (1855):** *B. Jonnsen*, Skolefterretninger.
Pastoralseminariet i Reykjavik (1856): *P. Pjetursson*, Efterretninger om Seminariet.

3. Fra Hertugdømmet Slesvig for 1856:

- Slensborg lærde og Realskole:** *C. T. Schumacher*, Der Lehrer-Beruf in seinen Antinomien.
- Saderslev lærde Skole:** *E. Lembcke*, Udvalgte Oder af Horats, oversatte.
- Slesvig Domsfkole:** *C. Johansen*, Ueber Anschauungsunterricht. Ein Beitrag zur Schulkunde.

4. Fra Hertugdømmet Solsveen for 1856:

Altona Gymnasium: **M. J. S. Lucht**, Nachrichten über die Bibliothek und die Stipendien des Gymnasiums nebst Jahresbericht.

Glücksstadt lærde Skole: **E. Vollbehr**, De Oedipi regis Sophocleæ oeconomia scenica.

Riels lærde Skole: **J. S. Horn**, Ueber die allgemeine Bedeutung des Optativs und Coniunctivs der griechischen Syntax. Als Beilage: eine Schullehre.

Meldorf lærde Skole: **W. Kallsen**, Eine Uebersetzung des „Eid“ von Corneille (Act. I—III), mit einem Nachwort.

Pløns lærde Skole: **Clausen**, Der heilige Ostermorgen nach der Schrift, oder Harmonie der evangelischen Berichte über die Ereignisse am Grabe des Herrn und deren Meldung,

Rendsborg Real-Gymnasium: **Vedtmann**, Die Divisionsaufgabe m: (a \pm b) in methodischer Beziehung.

5. Fra Hertugdømmet Lauenborg for 1856:

Rageborg lærde Skole: **C. L. E. Zander**, Andeutungen zur Geschichte des Römischen Kriegswesens. Vierte Fortsetzung.

6. Fra Preussen for 1855:

Programmerne fra de herværende Gymnasier og andre høiere Dannelseanstalter.

II. Discipelbibliotheket

er blevet forøget med følgende Bøger:

S. C. Andersen, Samlede Bærker, 23de Bd.: At være eller ikke være. — **Carl Bernhard**, Samlede Noveller og Fortællinger, 1ste Bd.: Et Aar i Kjøbenhavn, 2det Bd.: Dagvognen. Declarationen, 3die Bd.: Commissionairen. Nummer Syv. Børneballet, 4de Bd.: Lante Francisca. Marie. Sjøbønderne. Et Ordsprog, 5te Bd.: Lyffens Yndling, 6te Bd.: Et Løfte. En Familie paa Landet, 7de og 8de Bd.: Gamle Minder, 9de og 10de Bd.: Krøniker fra Christian den Andens Tid, 11te Bd.: To Venner. Det gylbne Skind. Ved Assistentshuset. Hr. Kraft. — **St. St. Blicher**, Noveller 1—4 Bd. — **G. Freytag**, Debet og Credit, 1—3 Bd. — **Ch. Dickens**, Skizzer. — **Chamier**, Ben Brace. — **G. Sand**, Teverino. Valentine. Familien Dutertre. — **Bulwer**, Falkland. — **Efter det Evangelie**, Poul Ferroll.

III. Den naturhistoriske Samling

er bleven forøget med følgende Gjenstande:

a. Forærede:

- Af Adjunct Jensen: Nautilus Pompilius (Skal).
 — Adjunct Kern: En Muldvarp til Udstopning.
 — Adjunct Fogh: Et Kronhjortegevier; Hornplader af Chelonia midas; en fort Rotte.
 — Discipel S. Petersen (4de Cl.): Et Daahjortegevier med Hud.
 — Discipel Adrian (4de Cl.): Tubipora sp.; et Stykke Sulferrør.
 — Discipel G. Bricka (4de Cl.): Menneskefostre; en Scolopendra med udpræpareret Nervesystem (alle i Spiritus).
 — Discipel Brockdorff (3die Cl.): Et Par Gensehorn.
 — Discipel Lütken (3die Cl.): En Træslange i Spiritus; en Snog med Æg i do.
 — Discipel C. Bricka (2den Cl.): En Gecko i Spiritus.
 — Discipel S. Dannekjold (2den Cl.): En Raadyropsats.
 — Discipel Jansen (1ste Cl.): En Raadyrsfod; Tuglefodder.
 — Discipel Stæger (1ste Cl.): Et udstoppet Egern.

b. Tilkjøbte:

1. Fra Universitetets zoologiske Museum:

Myrmecophaga tamandra. Bradypus torquatus.

2. Fra Naturaliehandler Solm:

Cranier af Cavia Cobaya, Sus scropha (Svan), Mustela vulgaris, Cebus monachus, Chelonia midas. — En Hestefjæbe med Hjornetænder. — Triton cristatus, T. punctatus, T. Larve (i Spiritus). — Anthophyllum fasciculare (Ostindien); Terebella sp.; Spongia sp.; Kjæbeapparat af Cidaris.

3. Fra Conservator Conradsen:

To Lændebyrler af Equus caballus; Cranie af Hy-

pudæus agrestis (i Glas); Cranie af *Mus musculus*; *Mustela foina*. *Acanthias vulgaris* (udstoppet); *Medusa* sp. (i Spiritus); *Lernæopoda elongata*; Cephalopod-Rjæber. Ornhalsshvirvler. — Et Stykke af en Haitjæbe. — Gjennefsavede Conchylier.

c. Udstoppede eller reparerede:

Bradypus torquatus; *Myrmecophaga tamandra*; *Dipus jaculus*; *Cricetus vulgaris*; *Yunx torquilla*; *Cuculus campestris*; *Caprimulgus* sp.; *Tanagra tatao*; *Bombycilla garrula*; *Crotophaga ani*.

IV. Den physiske Samling

er bleven forøget med 1. et Sæt Tridser med 12 Lodder, 2. et Stereoskop med 20 Billeder.

Regnskabsvæsenet.

I. A. Skolekassens Regnskab.

1. Indtægt.

	Rbd.	β
1. Beholdning efter Regnskabet for 1855—1856.	2,494.	93.
2. Renter af Skolens Capitalformue	487.	16.
3. a. Forbeholds-Indtægter for Aaret 1856	4,189 Rbd.	69 β
b. Indtægter af Kirker og Præstefald	1,513 — 12 —	
	5,702.	81.
4. Samtlige Skolecontingenter:		
a. Skolepenge	6,100 Rbd.	40 β
Deraf udbetalt Lær-		
vernes Andeel	1,410 — 62 —	
	4,689 Rbd.	74 β
b. Lyse- og Brændpenge	1,119 —	" —
c. Indskrivningspenge	180 —	" —
d. For Testimonier	80 —	" —
	6,068.	74.
	14,753.	72.

Lateris 14,753. 72.

	Rd.	β
Transport..	14,753.	72.
5. Bidrag fra Universitetet	30.	=
6. Ford-, Sang- og Copulationspenge	2,297.	8.
7. Tilskud fra den almindelige Skolefond	6,000.	=
8. Refunderede Forskud til Livsforfikringspræmier m. v. (cfr. Udgift 11)	1,776.	68.
Summa Indtægt..	24,857.	52.

2. Udgift.

1. Faste Gager til Lærerne	12,150 Rd. = β	
Lønningstillæg ifølge Lov af 28de Februar 1856	3,072 — = -	
	_____	15,222. =
2. For Timeunderviisning.....	1,783.	70.
3. Pensioner.....	400.	=
4. a. Bibliotheket, foruden Renten 43 Rd. af den samme tilhørende Capital, stor 1,075 Rd. 316 Rd. 89 β		
b. Den naturhistoriske Samling....	50 — = -	
c. Den physiske Samling.....	50 — = -	
	_____	416. 89.
5. Bygningers og Inventariums Vedligeholdelse.....	1,524.	72.
6. Brændsels- og Belysningsforbrødenheder.....	698.	52.
7. Skatter og Afgifter.....	163.	90.
8. Regnskabsføringen, or= binairt.....	350 Rd. = β	
Lønningstillæg ifølge Lov af 28de Fe= bruar 1856	83 — 67 -	
	_____	433. 67.
9. Afgift til 4 Kirkefokler for Sangvicariering.....	480.	=
10. Forskjellige løbende Udgifter:		
a. Skoleopvartning... 150 Rd. = β		
Lønningstillæg ifølge Lov af 28de Fe= bruar 1856	84 — = -	
	_____	234 Rd. = β
b. Reengjøring	169 — 40 -	

Kateris..	403 Rd. 40 β	21,123. 56.

		Rbd.	ß
	Transport..	403 Rbd. 40	21,123. 56.
c.	Porto, Protokoller, Skrivemateriale og Afskrivning.....	234 — " —	
d.	Programmer og Skolehøitideligheder	208 — 37 —	
e.	Andre Udgifter	57 — 88 —	
			<u>903. 69.</u>
11.	Forskyd til Livsforfikkingspræmier m. v. (cfr. Indtægt 8)		1,713. 80.
	Summa Udgift..		<u>23,741. 13.</u>
	Beholdning..		1,116. 39.
	Balance..		<u>24,857. 52.</u>

3. Balance-Conto den 31te Marts 1857.

Activa:

1.	Skolens rentebærende Capital	12,179. 24.
2.	Bibliotekets do.	1,075. =
3.	Contant Beholdning	1,116. 39.
	Summa..	<u>14,370. 63.</u>

Passiva:

1.	Beholdning til Dækning af Livsforfikkingspræmier m. v. for Skolens Embedsmænd i næste Regnskabsaar	494. 70.
Saldo:	Capitalformuen den 31te Marts 1857	13,875. 89.
	Balance..	<u>14,370. 63.</u>

B. Stipendiefondens Regnskab.

1. Indtægt.

1.	Fonden eiede efter Regnskabet til 31te Marts 1856:	
a.	en af Kjøbenhavns Magistrat administreret Capital	13,500 Rbd.
b.	Indskrivningsbeviis for	3,450 —
c.	Do. (Meyers Legat) for	2,500 —
d.	4 kongl. Obligationer paa	650 —
		<u>20,100. =</u>
2.	Renter af denne Capital for Aaret til 11te Decbr. 1856	804. =
	Lateris..	<u>20,904. =</u>

	Rbd.	ß
Transport..	20,904.	=
3. Renten af Legatum Bartholini for samme Aar	4.	12.
4. Fra Kolding nedlagte Skole modtaget Oplagspen- gene for en til Metropolitanstolen overgaaet Di- scipel.....	70.	=
Summa Indtægt..	20,978.	12.

2. Udgift.

1. Underbalance efter Reguskabet til 31te Marts 1856	258.	58.
2. Deels udbetalte, deels i den almindelige Skolefond indfattede Oplagspenge	563.	=
Summa Udgift..	821.	58.
3. Saldo til 1857—1858:		
a. Den af Kjøbenhavns Magistrat administrerede Capital.....	13,500	Rbd.
b. Indskrivningsbeviis for	3,450	—
c. Do. (Meyers Legat) for	2,500	—
d. 4 kongl. Obligationer paa	650	—
	20,100.	=
e. Contant Besoldning	56.	50.
Balance..	20,978.	12.

Nota. Under Stipendiefondens Formue er indbefattet det academi-
ske Oplag for 30 Skolen frekventerende Disciple, stort
1,861 Rbd.

II. Efter det af Rector under 15de October f. A. ind-
sendte Forslag approberede Ministeriet under 3die November
næstefter følgende Fordeling af Skolens Beneficier for inde-
værende Skoleaar:

A. Høieste Stipendium, 50 Rbd., tillagdes Disciplen
M. P. Bryndum (i Henhold til Lov af 10de April 1855
§ 3 angaaende Medlæggelse af den lærde Skole i Kolding — see
Skoleesterr. for 1855—1856 S. 56 —).

B. Mellemste Stipendium, 35 Rbd., tillagdes Discip-
lene 1. E. A. Holmsted, 2. L. F. W. Richter, 3. D.

U. Tughorn, 4. P. L. Krebs, 5. W. Bache, 6. P. K. Krohn, 7. S. C. M. Hjorth, 8. S. P. C. Købke, 9. V. C. S. Topsøe, 10. W. C. Geerfordt.

C. Laveste Stipendium, 20 Rd., tillagdes Disciplene

1. C. T. Bang, 2. C. A. Nissen, 3. S. S. Ring, 4. P. F. J. Conradt-Eberlin, 5. J. W. V. A. A. Gaase, 6. J. C. F. Wille, 7. C. F. C. Holm, 8. K. F. Berggreen, 9. F. V. Bülow, 10. A. A. M. Stub, 11. F. G. Hansen, 12. G. C. C. Wiese, 13. J. E. A. Sahlerg, 14. P. V. Kjær, 15. S. T. Andresen, 16. P. V. Zeiberg, 17. M. Seligmann, 18. A. P. Grüner.

D. Fri Underviisning bevilgedes Disciplene 1. V.

T. S. Petersen, 2. A. E. A. Nielsen, 3. C. E. Saaborg, 4. J. J. Krohn. 5. S. A. P. Frydensberg, 6. S. F. A. Topsøe, 7. A. S. Boje, 8. C. V. J. Birkerod, 9. M. S. C. Bruhn, 10. M. A. V. Andersen, 11. J. S. O. Richter, 12. S. Castberg, 13. S. M. W. Wamberg, 14. P. W. Jerndorff, 15. S. J. Møller, 16. J. S. S. Jørgensen, 17. J. A. Bang, 18. C. G. M. Larsen, 19. V. C. B. Holbech, 20. A. S. Bolle, 21. T. T. S. Elberg, 22. A. S. Gamborg, 23. J. Ipsen, 24. J. P. Melbye, 25. E. Ipsen, 26. E. C. W. Koch, 27. L. T. S. Nielsen, 28. W. P. Nielsen, 29. S. Linstow, 30. T. L. C. A. Jørgensen, samt, som extraordinaire Grati-
ficer, 31. C. K. Øllgaard, 32. M. V. Øllgaard, 33. O. E. G. Ingerslev. (De tre sidstnævnte Disciple erholdt dette Beneficium ifølge ovenanførte Lov af 10de April 1855).

Endvidere blev, efter foregaaende Indstilling af resp. 14de Februar, 18de og 25de Marts d. A., ved Ministeriets Reso-
lution af resp. 27de Februar, 30te Marts og 3die April, Be-
neficium af fri Underviisning tilstaaet Disciplen C. J. S. J.

Thaarup fra Begyndelsen af Januar Qvartal samt Disciple **K. T. Nielsen** og **C. S. G. Torst** fra 1ste April d. A.

I videre Overensstemmelse med Lov af 10de April 1855 bleve ved Ministeriets Resolution af 24de Januar d. A. særskilte Understøttelsesportioner for Skoleaaret 1856—1857 bevilgede tre af de Disciple, der fra Kolding Skole vare gaaede over hertil, nemlig **M. P. Bryndum**, **C. K. Ulgaard** og **O. E. G. Ingerslev**, saaledes at der tillagdes den Forstnævnte 60 Rd., de to Sidstnævnte hver 30 Rd.

I det **Klaruppske** Stipendium, 16 Rd. aarlig for hver Stipendiat, vare efter forrige Aars Dimission 2 Pladser ledige. Blandt de Disciple, som Rector i Skrivelse af 8de Decbr. havde foreslaaet til at indtræde i de vacante Pladser, tilkjendegav Directionen for de Klaruppske Stiftelser under 12te næstefter at have valgt **S. C. C. M. Hjorth** og **P. V. Bjar**, begge af 6te Klasse, hvilke Disciple saaledes tilligemed de fire tidligere Stipendiaten **E. A. Solmsted**, **L. F. W. Richter**, **P. L. Krebs** og **V. Bache** have nydt dette Stipendium i de to sidste Qvartaler af 1856 og de to første Qvartaler af 1857.

Det **Bornemann-Lassonske** Legat, 10 Rd. aarlig, er for indehavende Mar af Legatets Ephorus, Kammerherre, Baron **Juel-Rysensteen**, overensstemmende med Rectors Forslag af 10de Juni, under 11te næstefter tillagt Discipel i VII Cl. A. **E. A. Solmsted**.

Forskjellige Bestemmelser, meddeelte i Skrivelser fra Ministeriet.

Circulaire fra Ministeriet af 30te Juni 1856: „Efterat der ved Ministeriets Circulairskrivelse af 21de August 1855 blev tilfagt og senere ved Finantsloven for 18⁵⁶/₅₇ er bleven bevilget de lærde Skolers faste Lærere, men ogsaa alene disse, en forhoiet Betaling af 21 Rd. aarlig for hver ugentlig Time, de give over 24 Timer ugentlig i Sprogene og Videnskabsfagene, er der deels fra enkelte faste Lærere ved nogle Skoler, der give Extratimer i de ikke videnskabelige Fag (Skrivning, Tegning, Sang og Gymnastik) indkommet Andragender til Ministeriet om at erholde samme Betaling for Timerne i disse Fag, som ved hin Circulairskrivelse er bestemt for deres Extratimer i Videnskabsfagene, deels fra forskjellige Timelærere Begjæringer om at tilstaaes forhoiet Betaling for deres Timeunderviisning. Ogsaa have enkelte Timelærere fremsendt Andragender om at faae Loven af 28de Februar d. A. om Udbetalingen af Embeds- og Bestillingsmændenes Lønninger i indeværende Finantsaar anvendt paa den dem tillagte Timegodtgjorelse af de lærde Skolers Kasser. Det Sidste er efter Brevvevling med Kirke- og Underviisnings-Ministeriet afflaaet af Indenrigsministeriet.

Som Forholdene nu stille sig, da Pengegodtgjorelsen for Timeunderviisningen ved de stegne Priser paa alle Livets forste Fornodenheder er sjunken i Værdie, medens paa den anden Side de egentlige Timelærere ere udelukkede fra den ved Loven af 28de Februar tilsigtede Lønningsforbedring, kan Ministeriet ikke Andet end finde det billigt og passende, at der for alle de Timer, der ved de lærde Skoler nu betales ringere end med den ved Ministeriets Circulaire af 21de Aug.

1855 fastsatte Betaling af 21 Rd. aarlig for hver ugentlig Time, fra indeværende Finantsaars Begyndelse at regne gives samme Betaling som for de faste Læreres Extratimer i Sprogene og Videnskabsfagene, hvilken Betaling ogsaa, da der ved den er taget Hensyn til hvad der for Tiden kan anses for Gjennemsnitsbetalingen for Timerne i Hovedstadens større private enten lærde eller Realskoler, er det Yderste, hvortil Ministeriet ved en Foranstaltning til Forbedring af Timelærernes Vilkaar i det Hele kan gaae. Ministeriet er derfor fundet at søge det fornødne Beløb til Udredelsen af denne forhøiede Betaling for Extratimerne udbirket ved en Tillægsbevilling til Finantsloven for indeværende Finantsaar og ved Finantsloven for 18^{57/58}.

Hvilket herved tjenstligen meldes Hr. Professoren til egen Efterretning og til Bekjendtgjorelse for vedkommende Lærere, med Tilføiede, at det er en Selvfølge, at den forhøiede Godtgjorelse efter Foranstaaende ikke for indeværende Finantsaar kan udbetales til de Paagjældende, førend den fornødne Finantsbevilling dertil er erholdt."

(Til at udrede den i foranstaaende Skrivelse omhandlede forhøiede Timebetaling bleve ved Finantsloven af 4de Marts for Finantsaaret 1857—1858 samt Tillægsbevillingen af samme Datum de fornødne Beløb bevilgede).

Skrivelse fra Ministeriet af 6te Mai 1857:
 „I Henshold til Ministeriets Circulaerskrivelse af 30te Juni f. A. og Bevillingen ved Finantsloven for 18^{57/58} vil der fra indeværende Finantsaars Begyndelse tilkomme samtlige ved de lærde Skoler samt Romme høiere Realskole antagne Timelærere i de ikke videnskabelige Fag (Regning, Skrivning, Tegning, Sang og Gymnastik) samme Betaling for Timen som Skolernes faste Lærere for Extratimer, nemlig 42 p., uden Hensyn

til Frierier eller Fripdage, men saaledes, at hver Maaned beregnes til 4 Uger og Aaret altsaa til 48 Uger, eller 1 Md. 72 p. maanedlig og 21 Md. aarlig for hver ugentlig Time. Dog gjælder denne Regel ikke, forsaavidt der særlig er tillagt nogen Timelærer en fast aarlig Godtgjorelse, der i Forhold til det Antal Timer, han giver, er større end den Betaling, som efter den almindelige Regel vilde udkomme.

Med Hensyn til Beregningen af Timebetalingen bliver Tiden, for hvilken den udbetales, efter de alt vedtagne Regler, at beregne ganske efter Skoleaaret, altsaa, da en dobbelt Beregning skal opgjøres hvert Finantsaar paa Grund af at Skoleaaret overskjæres ved Finantsaarets Begyndelse, Tiden fra 1ste April til Skoleaarets Udgang for $4\frac{3}{4}$ Maaned og Tiden fra 23de August til 31te Marts for $7\frac{1}{4}$ Maaned.

Gvilket tjenstlig meldes Hr. Professoren til behagelig Efterretning."

Skrivelse fra Ministeriet af 11te Mai 1857:
 „I Anledning af hidtilværende Kassecontrollen i Universitets-
 quæsturens Contoir Kammerassessor **Schmidts** Entledigelse er
 der foretaget en Omordning af Forretningerne i bemeldte Con-
 toir, der for Metropolitanskolens Vedkommende har hidført den
 Forandring, deels at den Kassecontrol ved Metropolitanskolen,
 som til den Tid har været overdraget Assistent i bemeldte
 Contoir **Gede**, for Fremtiden er henlagt til Kassecontrollen-
 Embedet i Universitetscontoiret, deels at Afslæggelsen af Me-
 tropolitan-skolens Regnskab, der hidtil ligeledes har været en
 Forretning for Assistenten, nu er overgaaet til Bogholderen i
 Quæsturcontoiret.

Herom skulde Ministeriet ikke undlade at underrette Hr.
 Professoren."

Afgangseramens 1ste Deel.

Nr	Candidaterne.	Lystf.	Frank.	Geographie.	Naturhistorie.
1.	C. S. Gyberg.....	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.
2.	P. J. E. Casse.....	Mg.	Mg	Ug.	Mg
3	C. F. B. Prangen	Ug.	Ug.	Ug.	Mg.
4.	S. B. Sallier	Mg.	Ug.	Mg.	G.
5.	J. J. Mohr	Mg.	G.	Mg	G.
6.	J. B. Johnsen	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.
7.	C. J. Martensen	G.	G.	G.	Mg.
8.	S. J. B. Wiß	Mg.	G	Mg.	G.
9.	H. B. Freund	Mg.	G.	Mg.	Mg.
10.	C. C. Christens	Mg.	G.	Ug.	Mg.
11.	J. N. Thiele	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.
12.	C. Martensen	G.	Ug.	Mg.	G.

Afgangsexamens 2den Deel.

Danf.	Latin (skriftlig).	Lat'n (mundtlig).	Græf.	Religion.	Historie.	Arithmetik.	Geometrie.	Naturalære.	Soved- charakter.	Points.	Gebræuf.
G.	G	Mg	Ug.	Ug.	Mg.	Ug.	Mg.	Mg.	Første Char.	90	Ug.
Mg.	G.	Mg.	Mg.	Mg.	Ug.	Mg.	G.	Ug.	Første Char.	90	—
G.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Ug.	Mg.	G.	G.	Første Char.	89	—
Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Første Char.	90	—
Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	G.	Mg.	Ig.	Mg.	Første Char.	79	Mg.
G.	G.	Ug.	Mg.	G.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Første Char.	86	G.
Ig.	G.	Mg.	Mg.	G.	G.	Mg.	Mg.	Mg.	Anden Char.	73	—
Mg.	G.	Mg.	G.	Mg.	G.	Ig.	Ig.	Ig.	Anden Char.	63	—
G.	G.	G.	G.	G.	Mg.	Ig.	Mdl.	G.	Anden Char.	57	—
Mg.	G.	G.	G.	G.	Ig.	Ug.	G.	Mg.	Anden Char.	75	—
Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	G.	Mg.	Ig.	G.	Første Char.	81	—
G.	G.	G.	G.	Mg.	Mg.	Ug.	G.	G.	Anden Char.	70	—

Schema

over Examinationens Gang ved de offentlige Examiner i Metropolitan-skolen 1857.

A. Afgangsexamen.

(Fra 23de til 25de Juni og fra 1ste til 6te Juli.)

VII Klasse A. og VI Klasse ere under den mundtlige Examen ansatte til Examination, den førstnævnte i tre, den sidstnævnte i to forskjellige Afdelinger.

VII Cl. A. bestaaer af Candidaterne: 1. Reiersen, 2. Richter, 3. Bang, 4. Nissen, 5. Gaase, 6. Eberlin.

VII Cl. A. β : 1. Solmsted, 2. Skibsted, 3. Brorson, 4. Thrane, 5. Wilse, 6. Christensen.

VII Cl. A. γ : 1. Bræstrup, 2. Philipsen, 3. Bryndum, 4. Ring, 5. Scavenius.

VI Cl. α : 1. Bache, 2. Krohn, 3. Wiese, 4. Topsøe, 5. Geerfordt, 6. Bendz, 7. Saaborg, 8. Martensen, 9. Privatisten Danneffjold-Samsøe.

VI Cl. β : 1. Hansen, 2. Hjorth, 3. Købke, 4. Nielsen, 5. Sahlerg, 6. Kjær, 7. Tholle, 8. Privatisten Aller.

I. Skriftlig Examen.

Tirsdagen den 23de, Onsdagen den 24de, Torsdagen den 25de Juni.

II. Mundtlig Examen.

Onsdagen den 1ste Juli.

IV Classens Læsestue.
kl. 9. VII Cl. A. α . Latin.
Rector.

II Classens Læsestue.
kl. 9. VII Cl. A. γ . tilligemed
øverste Halvdeel af α . Hi-
storie. Overlærer **Esperfen**.
kl. 5. VI Cl. α . Tydsk. Over-
lærer **Solbeck**.

V Classens Læsestue.

- Nl. 9. VII Cl. A. β . Mathematik. Overlærer Petersen og
 Profesør Jürgensen.
- Nl. 5. VI Cl. β . Naturhistorie. Adjunct Fogh.

Torsdagen den 2den Juli.

IV Classens Læsestue.

- Nl. 9. VII Cl. A. β . Latin.
 Rector.
- Nl. 5. VI Cl. α . Fransk. Pro-
 fesør Ingerslev.

II Classens Læsestue.

- Nl. 5. VI Cl. β . Geographie.
 Adjunct Fogh.

V Classens Læsestue.

- Nl. 9. VII Cl. A. γ . Mathematik. Overlærer Petersen og
 Profesør Jürgensen.

Fredagen den 3die Juli.

IV Classens Læsestue.

- Nl. 9. VII Cl. A. γ . Latin.
 Rector.
- Nl. 5. VII Cl. A. γ . tilligemed
 overste Halvdeel af α . Re-
 ligion. Adjunct Jensen.

II Classens Læsestue.

- Nl. 9. VII Cl. A. β . tilligemed
 nederste Halvdeel af α . Hi-
 storie. Overlærer Esperfen.
- Nl. 5. VI Cl. α . Naturhistorie.
 Adjunct Fogh.

V Classens Læsestue.

- Nl. 9. VII Cl. A. α . Mathematik. Overlærer Petersen og
 Profesør Jürgensen (nederste Halvdeel først).

Lørdagen den 4de Juli.

IV Classens Læsestue.

- Nl. 9. VII Cl. A. γ . tillige-
 med nederste Halvdeel af β .
 Græsk. Overlærer Berg.
- Nl. 5. VI Cl. β . Fransk. Pro-
 fesør Ingerslev.

II Classens Læsestue.

- Nl. 9. VI Cl. β . Tydsk. Over-
 lærer Solbeck.
- Nl. 5. VI Cl. α . Geographie.
 Adjunct Fogh.

V Classens Læsestue.

Nr. 9. VII Cl. A. α . tilligemed overste Halvdeel af β . Naturturlære. Overlærer Petersen.

Mandagen den 6te Juli.

IV Classens Læsestue.

Nr. 9. VII Cl. A. α . tilligemed overste Halvdeel af β . Græff. Overlærer Berg.
 Nr. 5. VII Cl. A. β . tilligemed nederste Halvdeel af α . Religion. Adjunct Jensen.

V Classens Læsestue.

Nr. 9. VII Cl. A. γ . tilligemed nederste Halvdeel af β . Naturlære. Overlærer Petersen.

B. Hovedexamen.

(Fra 7de til 22de Juli.)

VII Cl. B, VI Cl., V Cl., IV Cl. og II Cl. ere under den mundtlige Examen i de fleste Fag, hver for sig, ansatte til Examination i to forskjellige Afdelinger.

VII Cl. B. α . bestaaer af Disciplene: 1. Ølgaard, 2. Petersen, 3. Lund, 4. Skrifte, 5. Holm, 6. Paludan, 7. Berggreen, 8. Stub.

VII Cl. B. β : 1. Rughorn, 2. Krebs, 3. Scharling, 4. Jensen, 5. Gad, 6. Thiele, 7. Bülow, 8. Hansen.

VI Cl. α : 1. Bache, 2. Krohn, 3. Wiese, 4. Topsøe, 5. Seerfordt, 6. Bends, 7. Saaborg, 8. Martensen.

VI Cl. β : 1. Hansen, 2. Hjorth, 3. Kobke, 4. Nielsen, 5. Sahlerg, 6. Kjær, 7. Tholle, 8. Carstensen.

V Cl. α : 1. Andresen, 2. Kalfo, 3. Poulsen, 4. Heiberg, 5. Stage, 6. Abrahams, 7. Topsøe, 8. Rothe, 9. Birkerod, 10. Bruhn, 11. Lund, 12. J. C. Richter, 13. Pio, 14. S. Richter, 15. Hansen.

V Cl. β : 1. Krohn, 2. Danneffjold, 3. Frydensberg, 4. Ølgaard, 5. Digel, 6. Seligmann, 7. Boje, 8. Christensen, 9. Sagen, 10. Wind, 11. Sponeck, 12. Andersen, 13. Møhl, 14. Carl Tiemroth, 15. Chr. Tiemroth.

IV Cl. α : 1. Grüner, 2. Jørgensen, 3. Andræ, 4. Keiersen, 5. Wedel, 6. S. Tesch, 7. Mathiesen, 8. Jerndorff, 9. Møller, 10. S. Jørgensen, 11. Tramp, 12. G. Hansen, 13. Raach, 14. Larsen, 15. Abrahams, 16. Solbeck.

IV Cl. β : 1. Søffding, 2. Skovgaard, 3. d'Auchamp, 4. Wamberg, 5. Bricka, 6. Philipsen, 7. Thiele, 8. Petersen, 9. C. Hansen, 10. C. Jørgensen, 11. Bang, 12. T. Tesch, 13. Seiberg, 14. Albeck, 15. Adrian, 16. Bolle.

II Cl. α : 1. S. Hansen, 2. Nyegaard, 3. King, 4. Bricka, 5. V. Hansen, 6. Bull, 7. Linstow, 8. Rickmann, 9. With, 10. Skeel, 11. Petersen, 12. Ahlesfeldt.

II Cl. β : 1. Steenstrup, 2. Klein, 3. P. Nielsen, 4. Thaarup, 5. Frølich, 6. Krenchel, 7. Jørgensen, 8. Dannefskjold, 9. Castenskjold, 10. Theilade, 11. Rughorn, 12. R. Nielsen.

I. Skriftlig Examen.

Tirsdagen den 7de Juli.

9-12. Danff Stiil VII Cl. B, VI, V, IV, III Cl. A og B.

II og I Cl.

4 $\frac{1}{2}$ -7 $\frac{1}{2}$. Tydff Stiil VI og V Cl.

Onsdagen den 8de Juli.

9-12. Latinsff Stiil VII Cl. B, VI, V og IV Cl.

12-2. Regning II og I Cl.

4 $\frac{1}{2}$ -7 $\frac{1}{2}$. Latinsff Version VII Cl. B, VI og V Cl.

II. Mundtlig Examen.

Fredagen den 10de Juli.

IV Classens Læsestue.

9-12. V Cl. α . Latin. Stud.
philol. Kofing.

12-2. V Cl. β . Religion.
Adjunct Jensen.

5-7 $\frac{1}{2}$. I Cl. Tydff. Adjunct
Sørensen.

II Classens Læsestue.

9-11 $\frac{1}{2}$. IV Cl. β . Historie.
Overlærer Esperfen.

11 $\frac{1}{2}$ -2. III Cl. A. Geogra-
phie. Adjunct Fogh.

5-7 $\frac{1}{2}$. III Cl. B. Naturhi-
storie. Adjunct Fogh.

V Classens Læseftue.

- 9-12. VII Cl. B. Naturlære. Overlærer Petersen.
 12-2¹/₂. II Cl. Fransk. Professor Ingerslev.
 4-7¹/₂. IV Cl. α . Mathematisk. Overlærer Petersen.

Løverdagen den 11te Juli.

IV Classens Læseftue.	II Classens Læseftue.
9-11 ¹ / ₂ . V Cl. α + VI Cl. Tydsk. Overlærer Solbeck.	9-12. IV Cl. α . Latin. Adjunct Krebs.
11 ¹ / ₂ -2. V Cl. β . Geographie. Adjunct Fogh.	12-3. III Cl. A. Latin. Adjunct Kerrn.
4-7. III Cl. B. Tydsk. Stud. theol. Zwiid.	5-7 ¹ / ₂ . I Cl. Naturhistorie. Adjunct Fogh.

V Classens Læseftue.

- 9-11. II Cl. Historie. Professor Ingerslev.
 11¹/₂-2. VII Cl. B. Religion. Adjunct Jensen.
 4-7¹/₂. IV Cl. β . Mathematisk. Overlærer Petersen.

Mandagen den 13de Juli.

IV Classens Læseftue.	II Classens Læseftue.
9-12. IV Cl. β . Latin. Adjunct Krebs.	9-11 ¹ / ₂ . V Cl. β . Historie. Overlærer Esperfen.
12-2. IV Cl. α . Fransk. Professor Ingerslev.	11 ¹ / ₂ -2. V Cl. α . + VI Cl. Geographie. Adjunct Fogh.
4 ¹ / ₂ -7. VII Cl. B. α . Græsk. Overlærer Berg.	5-7 ¹ / ₂ . I Cl. Dansk. Adjunct Sørensen.

V Classens Læseftue.

- 9-12¹/₂. VI Cl. Mathematisk. Overlærer Petersen.
 1-3¹/₂. II Cl. Religion. Adjunct Jensen.
 4-7. III Cl. A. Mathematisk. Studiosus Smith.

Tirsdagen den 14de Juli.

IV Classens Læsestue.	II Classens Læsestue.
9-11. V Cl. β . Fransk. Profes- sor Ingerslev.	9-11 $\frac{1}{2}$. V Cl. α . Historie. Overlærer Espersen.
11-2. III Cl. A. Tydsk. Over- lærer Solbeck.	11 $\frac{1}{2}$ -2. IV Cl. α . Geographie. Adjunct Fogh.
5-7. II Cl. α . Dansk. Over- lærer Solbeck.	5-7 $\frac{1}{2}$. V Cl. α . + VI Cl. Na- turhistorie. Adjunct Fogh.

V Classens Læsestue.

9-1. VII Cl. B. Mathematik. Overlærer Peterfen.
1-3. IV Cl. β . Religion. Adjunct Jensen.
4-7. III Cl. B. Mathematik. Studiosus Smith.

Onsdagen den 15de Juli.

IV Classens Læsestue.	II Classens Læsestue.
9-11. VI Cl. α . Græsk. Rector.	9-11 $\frac{1}{2}$. IV Cl. α . Historie. Overlærer Espersen.
11 $\frac{1}{2}$ -2. V Cl. β . Græsk. Adjunct Kern.	11 $\frac{1}{2}$ -2. III Cl. A. Natur- historie. Adjunct Fogh.
5 $\frac{1}{2}$ -8. VII Cl. B. β . Græsk. Overlærer Berg.	5-7. III Cl. A. Dansk. Ad- junct Sørensen.

V Classens Læsestue.

9-11. II Cl. β . Tydsk. Overlærer Solbeck.
11 $\frac{1}{2}$ -2. III Cl. B. Fransk. Professor Ingerslev.
5-7 $\frac{1}{2}$. IV Cl. β . Naturhistorie. Adjunct Fogh.

Torsdagen den 16de Juli.

IV Classens Læsestue.	II Classens Læsestue.
9-11. VI Cl. β . Græsk. Rector.	9-11. III Cl. B. Historie. Overlærer Espersen.
11 $\frac{1}{2}$ -2. V Cl. α . Græsk. Ad- junct Kern.	11-1. I Cl. Historie. Profes- sor Ingerslev.
4-7. III Cl. B. Latin. Stud. philol. Rosing.	1-3. II Cl. α . Tydsk. Over- lærer Solbeck.

V Classens Læsestue.

- 9-11. II Cl. β . Danff. Overlærer Solbeck.
 11-1 $\frac{1}{2}$. IV Cl. α . Naturhistorie. Adjunct Fogh.
 4-7 $\frac{1}{2}$. V Cl. β . Mathematik. Overlærer Petersen.

Fredagen den 17de Juli.

IV Classens Læsestue.

- 9-11. IV Cl. β . Fransk.
 Professor Jørgensen.
 11-1. III Cl. B. Danff. Can-
 didat Riisgaard.
 5-7. IV Cl. β . Tydsk. Over-
 lærer Solbeck.

II Classens Læsestue.

- 9-12. VI Cl. Historie. Over-
 lærer Esperfen.
 12 $\frac{1}{2}$ -2 $\frac{1}{2}$. IV Cl. α . Religion.
 Adjunct Jensen.
 4-7. V Cl. β . Latin. Stud.
 philol. Rosing.

V Classens Læsestue.

- 9-11 $\frac{1}{2}$. I Cl. Religion. Adjunct Jensen.
 11 $\frac{1}{2}$ -2. II Cl. Naturhistorie. Adjunct Fogh.
 4-7 $\frac{1}{2}$. V Cl. α . Mathematik. Overlærer Petersen.

Løverdagen den 18de Juli.

- 5-6. Sang. Organist Berggreen.
 6-8. Gymnastik. Premierlieutenant v. Holmsted.

Mandagen den 20de Juli.

IV Classens Læsestue.

- 9-11 $\frac{1}{2}$. VII Cl. B. α . Latin.
 Overlærer Berg.
 11 $\frac{1}{2}$ -2. VI Cl. β . Latin.
 Adjunct Krebs.
 5-7. IV Cl. β . Græff. Ad-
 junct Kern.

II Classens Læsestue.

- 9-11. III Cl. A. Historie.
 Overlærer Esperfen.
 11-1. IV Cl. α . Tydsk. Over-
 lærer Solbeck.
 1-3 $\frac{1}{2}$. III Cl. B. Geographie.
 Adjunct Fogh.

V Classens Læsestue.

- 9-11 $\frac{1}{2}$. V Cl. β . Naturhistorie. Adjunct Fogh.
 11 $\frac{1}{2}$ -2. V Cl. α . Religion. Adjunct Jensen.
 5-7 $\frac{1}{2}$. III Cl. A. Religion. Adjunct Jensen.

Tirsdagen den 21de Juli.

IV Classens Læsestue.	II Classens Læsestue.
9-11. IV Cl. α . Græsk. Adjunct Kern.	9-12. VII Cl. B. β . og α . Historie. Overlærer Esperfen.
12-2 $\frac{1}{2}$. VII Cl. B. β . Latin. Overlærer Berg.	12-2 $\frac{1}{2}$. III Cl. B. Religion. Adjunct Jensen.
5-7 $\frac{1}{2}$. VI Cl. α . Latin. Adjunct Krebs.	5-7 $\frac{1}{2}$. II Cl. Geographie. Candidat Kiilsgaard.

V Classens Læsestue.

- 9-11 $\frac{1}{2}$. V Cl. β . Tydsk. Overlærer Solbeck.
 11 $\frac{1}{2}$ -1 $\frac{1}{2}$. I Cl. Geographie. Candidat Kiilsgaard.
 2-4. V Cl. α . + VI Cl. Fransk. Professor Ingerslev.

Onsdagen den 22de Juli.

IV Classens Læsestue.	II Classens Læsestue.
8-9. VII Cl. B. Hebraisk. Adjunct Krebs.	9-11 $\frac{1}{2}$. VI Cl. Religion. Adjunct Jensen.
9-11 $\frac{1}{2}$. IV Cl. β . Geographie. Adjunct Fogh.	

V Classens Læsestue.

- 9-11 $\frac{1}{2}$. III Cl. A. Fransk. Professor Ingerslev.

Løverdagen den 18de Juli, Kl. 8 Formiddag, prøvede til Optagelse i Skolen anmeldte nye Disciple.

Onsdagen den 22de Juli, Kl. 1, afholdes Lærerforfaling i Anledning af Censuren. Derefter indtræder Sommerferien, som ender Løverdagen den 22de August incl. Translocationen foretages Mandagen den 24de August, Kl. 11 Formiddag.

Til at overvære den mundtlige Deel af ovenmeldte Examinier, Sang- og Gymnastikproben samt Translocationen iudbydes herved Disciplenes Forældre og Forefattere samt andre Skolens og Videnskabernes Belyndere.

Metropolitanskolen i Juni 1857.

B. Borgen.

Rettelse til Skolesterr. S. 14.

Under V Klasse ere Disciplenes Navne fra 18—20 saaledes at anfore: 18. E. S. Christensen, 19. A. S. Boje, 20. S. O. C. Møhl.

1857.